

# PAX AULÆ.

az-az:

## BÖLTS SALOMON

Egynéhány válogatott REGULAINAK rövideden való előadása, mellyek embernek itt ez életben való bölts maga-viselésére, kiváltképen a' Méltóságban és Méltóságok előtt, Fülségesképen megkívántarnak.

*Réfkérint Francziai nyelven való  
Írásból, réfkérint pedig másuttan  
fedeggettettek és Magyar nyelven  
ki-adattattak*

PÁPAI PARIZ FERENCZ  
Med. Dr. és a' Nagy-Enyedi Col-  
legiumban egyik Tanító által.

1 Ján. 3: 18.

*Vagy* Tselekedettel és valósággal. *Uta.*

KOLOSVARATT,

Nyomtatt: M-TÓTFALUSI K. MIKLÓS által.  
1696. Éktendőben.

# PAX AULÆ.

az-az:

## BÖLTS SALOMON

Egynéhány válogatott REGULAINAK rövideden való előadása, mellyek embernek itt ez életben való bölts maga-viselésére, kiváltképen a' Méltóságban és Méltóságok előtt, szükségesképen megkívántatnak.

*Rész kerint Francziai nyelven való  
Írásból, rész kerint pedig másuman  
fedezettettek és Magyar nyelven  
ki-adattattak*

PÁPAI PARIZ FERENCZ  
Med. Dr. és a' Nagy-Enyedi Col-  
legiumban egyik Tanító által.

1 Ján. 3: 18.

*Vagy* Tselekedettel és valósággal. *Uta.*

KOLOSVARATT,

Nyomtatt: M-TÓTFALUSI K. MIKLÓS által.

1696. Éftendőben.

M. ACADEMIA  
KÖNYVTÁRA



Az  
Isten próbáló tüze Aranyának,  
a' Méltóságos TELEKI Háznak,  
egyik, Isten ditsőségére és Hazája ja-  
vára épülő, Tagjának,

TEKINTETES NEMZETES  
Széki

TELEKI LASZLÓ

URAMNAK; &c.&c.

És

Kedves Házastársá

TEKINTETES NEMZETES

V A J I A N N A  
Afiáznak,

Nékem nagy jó Úramnak 's Af-  
fiányomnak, az egyedül bölts Isten-  
től, életek vezéréül megkíván-  
tatott igaz böltseséget  
kívánok.

a 2

AJAN-



## A 7 Á N L O L E V É L .



Maz Istennek fok kísérteti alatt próbáltt vitéze, a' szent Jób, azt írja, hogy merő azon vitézi élet az embernek élete e' világon. A' mi pedig bajosabb, ez, hogy itt nem lehet semmi frigy, söt csak egy szempillátáfig való nyugalom-is, sem bátorságos állapotnak semmi reménsége. Nem lehet itt bátor, még a' Paraditsomban-is Éva; sem az egyedül való Remete a' kietlenben; sem a' Pap a' Templomban. Azért a'ki e' világon vitézkeedik, ne-is keressé itt a' nyugalmat. Né lehet, hogy az Istennek jó vitéze kényére éllýē. Nem lehet, hogy vendégeskedgyék

## A 7 Á N L O L E V É L .

gyék a' bajnok; merő azon bajvívás pedig e' világi életünk.

Más a' nyugalomnak ideje; ez pedig a' jelen-való, tsak merő azon nyomorúságnak és orczánk veréjtékének mühelye. Nintsen a' tenger soha-is valami hánykódás nélkül, nintsen ez élet-is soha maga baja nélkül. Alig kerülheti itt-el egyik ember-is, vagy a' Papok hizelkedését, vagy a' Fő-rendek ijjeztését, vagy az Oskolák vezekedő pennáját, vagy a' Prókátorok hajigáló köveit. Azt taníttya e' felöl Móses, hogy még az Isten-is itt, vagy lánggal égő tsipke-bokorban, vagy mennydörgés, füst és mennykövek között taláztatik-meg. Szent Pál pedig világosabban mondgya, hogy fok nyomorú-

morúságok által kell nekünk az Istennek országába jutnunk. *Bi-asis* régen *Haliattesnek* a' *Lydu-*ok Királyának azon értelemmel hadgya vala, hogy fok Hagymát egyék: mert ma-is minden itt vitézkedőnek nagy részént keferü hagymából áll a'ztala. Jaj, firás, keferőség hintetik itt-el, a' harczolók pallyáján.

Mind ezeknek a' háborúknak oka és zárló emelője, ama' megesküött ellenség, a' Sátán, ez a' ki a' haragot és gyűlölséget fűlte e' földre. Ez, a' gonosz lélek, a' ki Ákáb Királyt felingerlé, hogy menne Rámot Gileádra. Ez az, a' ki ma-is mindent felforgat, kinek czímerére ez vagyon írva: *Parco nulli, cedo nulli*. Senkinek nem kedvezek, sen-

fenkinek nem engedek. Hannibált régen az Attya Hamilkár kilencz éftendő korában vivé az oltárhoz, ott erős hűttel megeskütteté, hogy soha a' Rómaiaknak baráttya nem lézen. Illyen Hannibál természetü az ördög, ki örökké kapuinkat ostromollya, és soha semmiképen békeségre nem ereszkedik, sem egy úton a' hívekkel nem járhat; mint Dágon az Isten Lá-dájával, és a' Noé bárkájából kibotsátott Holló a' Galambbal.

Ennek kettő a' keze, az Erőszak és Tsalárdtság, mellyekkel, nem a' Filistéusok Tanáts-háza o'zlopát, hanem az Ekklesiáját ragadgya-meg, hogy közönséges romlást ferezzen. Nem-is jár e' mérges fándéka  
a 4                      hijá-

hijában, hanem elhatott minden nemzetet ennek posztázó kovászfa. Innen vagy, hogy a' mint Manassé a' maga vállait és karjait ötte, úgy ma a' Nemzetek magok eméztik és ezik magokat.

Valóban fűkséges tehát, hogy köveffe minden ez állapotba a' *Vespasianus* Császár példáját, ki halálos betegségében is mind egyre felveri vala magát, és midőn intenék jó hivei, hogy kedvezne magának, 's nyúgodnék, így szól vala: *Bonum Imperatorem stantem mori oportet.* A' jó Császárnak vagy Elöl-járónak fennállva kell meghalni. Mindnyájan nagy nyavalyában vagyunk, vigyáznunk kell dolgainkra, mindenek felett pedig végünkre.

Illyen

Illyen jó ör-álló, mindeneket vizsgáló, és minden állapotra vigyázó vala a' Dávid fia Salomon, mind addig, míg ő valósággal Salomon vala. Semmit, valamiből tanulhatna és taníthatna, nem mulatott-el. Ira három ezer Példabeszédeket, Ezer 's meg öt Énekeket. Ira sok *Philosophiai* munkákat, a' fáknak, füveknek, barmoknak, halaknak, madaraknak és tsúzó-mázó állatoknak természetekről.

E' Bölsnek munkáiból fedetett egynéhány Régulákat, sok vizontagságokkal tellyes, ügyes bajos életünknek igazgatására, e' Könyvetske egy részének *Autora*: ki, mint Apelles régen, a' kárpit alá elvonta magát, hogy ott hallgassa alattomban, mitso-

da ítéletet fognak tenni az emberek az ő munkáiról; úgy ez is, hihető ezen az okon rejtett-el 's ki nem tőtte nevét. Irta pedig e' Régulákat nem régen, úgy-mint ez előtt tiz éztendőekkel, Francziai nyelven: mellyeket én nyelvünkre fordítottam, és azokról példát vévén több Régulákkal másfunnan fa-  
porítottam.

E' Könyvet pedig URAM 's ASZSZONYOM, így Isten segítségéből elkészülvén, hogy a' Kegyelmetek neve alatt botsáffamki világra, a' Kegyelmetek ezaránt kéz indulatomat megelőző kedve tselekedte. Elsőben is azért Kegyelmeteknek, (látván a' tudós íráfokhoz való nyughatatlan szeretetit:) és Kegyelmetek

tek kedve 's költsége által, a' Böltseségről tudakozó minden Magyar kerefztyéneknek, bízvaft *commendálo*m: hogy az ilyen forma munkák példájával, fozunk-el immár valaha ama' hazontalan, koczódó, motskos íráfokról, mellyeknek sem az Irói, sem az Olvasói, soha semmi hasznát, sem idveségekre, sem betsületekre, nem vőtték.

Ha tanítunk, tanítsunk úgy, a' mint mi-is tanulni kívánnánk, mutogassuk a' valóságot, ne fozigyuk azokat, a' kik mindenben egyet nem értenek velünk; mert ez nem tanítás, hanem kemény erőltetés, tyrannis, és más elméjén 's értelmén való uralkodásnak kívánása. Melly távol légyen minden tanító és tanuló lélek-

Iektől. Itt példával és fzelíden mutogató tanítással épül az Istennek népe, nem darabos parantsolattal; noha azt-is mondhattuk, hogy nintsen ízesebb és hathatósbb parantsolat a' jó példa-adásnál.

*Pax Aula* e' Könyvnek neve, a' *Pax Anima* és *Pax Corporis* után (mellyeket-is nem fíntén kedvetlenül fogadott, kinek javára munkálódtam, édes Nemzetem,) nem azért, mintha e' Könyv tsak az Udvar tartó embereket oktatóná, mert ez a' Salomon Böltsesége ki-hat minden rendre; hanem, minthogy többire az Udvar tartó nagy Emberek, és udvari tselédek mulatnyák-el inkább e' Könyvnek leczkét, és az Udvarokban találta-  
tik-

tik-fel kiváltképen az Istenhez való Hidegség, Szeretetlenység, Bolondokkal való idő töltés, Hazudozás, Rézegeskedés, Tiszt-re vágyódás, hafzontalan Ház-építés, alvás és Dolgotlanság, Innepléffel vizsza-élés, és az Isten tiszteletire valóknak elvonása, mellyeket orvosol a' Bölts Salomon Udvara rend-tartásából e' Munka: mellyeket én Kegyelmeteknek és Kegyelmetek által a' Magyar Hazának azért ajánlottam, hogy Isten óltsa belé mindnyájunkba azt a' nemes elmét és indulatot, hogy mind fokjunk, mind pedig merjünk böltselkedni.

*Irtam Nagy. Enyeden, 24. Feb. 1696. éf.*

Kegyelmetek  
alázatos Szolgája

PAPAI PARIZ FERENCZ.

Anagrammatismus

Prænobili, Clarissimo, Doctissimoque  
DOCTORI,  
PACIS AULÆ Auctori  
consecraneus.

Progr. FRANCISCUS PARIS PAPAI.  
Anagr. PARANS PARIS PACIFICUS.

Salve Pacificum Pectus. Tu Dextera salve,  
Dextera Pacificas inter habenda manus.  
Salve, præclaris qui respondentia Rebus  
Fam dudum, & Cedro nomina digna geris.  
Ingeniò, Calamòque parans gratissima nobis,  
Fœtus pacificos parturiendo paris.  
ATe Pax Anima, Pax Corporis hujus, & Aulæ.  
Paxque Sepulchralis nascitur alma domûs.  
Belligerant Reges, de Bello cogitat Orbis;  
Tu tranquillum Orbem, pacificumq; facis.  
Et Bello dum nulla salus, quã poscimus omnes,  
Pacem pacificò pectore restituis.  
Si Pax grata Deo Pacis, dicique beatos  
Pacificos, clarè Pagina Sacra docet.  
Si Pax res sacra est; Ergò Deus averruncet,  
Quisquis rem sacram non reverenter habet.  
Roma olim Templum Pacis mirata, superbos  
Æternosque dies huic sine fine dedit.  
Tu geminum Templû Pacis aliquando parâsti.  
Nunc iterum geminum mente, manuq; paras.  
Vivet

Vivet in his Nomen per secula nulla tacendum.  
Vivet in æternum nescia fama mori.  
Constantino olim fuerat portatile Magno  
Templum: Tu pariter parvulaTempla facis.  
Parvula mole quidem, sed pondere, divitiisque  
Inter magnificos jure locanda Laves.  
Magna fuit Salomonai laus, fama que Templi:  
Tu Templum ex Aulis cum Salamone facis.  
Templû inferis Aulis, ut nè ampliùs exeat Aulâ  
(Fam Templo ornata) qui velit esse pius.  
Pacificus Tu Pacificum, Sapiens Sapientem  
In Templo hoc Pacis quæris habere Ducem.  
Seu comes es tanti seu sis Ante-ambulo Regis;  
Dignum Dux comitem junge; comesq; Ducẽ.  
Induperatores, Reges, Comitèsque, Ducèsque,  
Quærs Aulæ vestra Pâxque decúsque placet.  
Tantam Aulæ Pacem, Salamone deniq; tantû,  
Tantum Irenæum Vos retinere decet.  
Te verò, cujus nunquam debile Nomen  
Templum hoc Fronte gerit, gloria prima  
manet.  
Cedite Grammatici: LAUDIS LAUS est Tibi  
Nomen;  
LAUDIS in hoc Templo fama perennis  
erit.

Per

SAMUELEM KAPOSÌ, S.T.D.  
h. t. in Illustri Collegio Alba-Ju-  
liacensi Professore.



*A' Magyar nemzetnek javára  
ékesgetésére sok jó Munkáival igyekez  
igaz Haza Fiának, Tiszt: és Tudós PAPA  
PARIZ FERENCZ Uramnak  
tífteféjére.*

1. **E'** Könyv nem tsak Udvart  
Oktat; de minden kart  
Emberi Társaságban.  
Ez, egéj *Ethica*,  
's Kis *Theologia*  
Élet igazgatásban.  
Mind földi 's mennyei  
Bóldogságra a' ki  
Utát keres, Iél abban.
2. Vedd jó neven tehát  
Magyarság, e' Munkát  
A' ki veled közlötte;  
's Azzal, hogy kedvelled  
Munkáját, ingerlyed  
Serénységét többekre:  
Nemzete háznara,  
Láttuk, magát adta,  
És életét rendelte.

M-TÓTFALUSI K. MIKLÓ  
Kölsvári Typographia

ELÖ

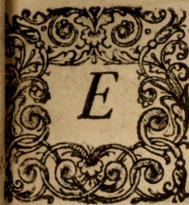
ELÖL-ÍÁRO BESZÉD.

Melly

A' BÖLTS SALOMON  
dolgainak világos ki-  
rajzólo.

T A B L A J A.

Böltseséget tanulni kívánó  
Olvasó,



Mbernek fő bóldog-  
sága e' mulandó  
életben áll abban,  
ha ö böltsen rende-  
li életét, és jár Is-  
tennek tekintetű

lött az igazságnak és a' fentseg-  
nek után: melly valósággal úgy  
agyon, noha sok kegyesség gyakor-  
ok nem érzik e' valóságos bóldog-  
ágot, és olly némiméni nyughatat-

A

lan-

lanságoknak képzelését engedik be-  
 férkezni elméjébe, mellyek nem  
 kevesebbé terhesek és nehezek, min-  
 a' több bajai a' mi nyavalyás ter-  
 méfetiünknek, melly e' törvény al-  
 vettetett, hogy fenvedgyen, és az  
 után meghaljon. De ez a' nya-  
 valyája nagyobb részent köz azok-  
 kal a' más rendbéli személyekkel is  
 a' kiket mi igen boldogoknak fok-  
 tunk tartani.

Imé látunk embereket, a' kik  
 nek jó egészségek, gazdagságok, be-  
 tsületek, méltóságok, és egy fővá-  
 mindenek megvagyon, valamit a-  
 égnék's a' ferentsének jóakarattya-  
 által kívánhatnak magoknak. Nim-  
 tsen semmi egyéb fiükségek, hanem  
 az, a' mi leg-kívánatosabb és fiük-  
 ségesebb a' valóságos boldogságra,  
 tudnillik a' lelkeknek belső tsende-  
 sége.

sége. Ugy tetfik énnékem, hogy  
 minden ö bö javok e' nélkül tsak ol-  
 lyan, mint ama' poshatt föld, melly  
 mennél soványabb és terméketle-  
 nebb, annál több zürzavar ferzö  
 gözölgéseket botsát magából fel.  
 Midön leg-jobban foly dolgok, fe-  
 rentséjeknek és örömöknek közepet-  
 te, tsak véletlen hirtelen felkere-  
 kedik elméjének sürü homályos kö-  
 de: mellyből, alig mondhatom-ki,  
 minémü képzesék és fetétes gondo-  
 latok kelnek-ki, mellyek nagyobb  
 panaszokra fokaftyák őket és fen-  
 vedhetetlenebbek, mint-sem akar-  
 melly fegénység és betegség. Sem-  
 mi ez állapotokban nem tetfik  
 nékiek; magok magoknak terhek-  
 ra vannak, és semmi gonof nintsé  
 olly unalmas előttök, mint a' tulaj-  
 don magok személye: azonban ma-  
 gok

gok nem tudgyák megmondani mi-  
lelieöket, sem olly orvos nintsen,  
ki el-tudgya találni nyavalyá-  
jokat.

Ez aránt való itéletemet 's tet-  
késfemet közönséges tanításúl örö-  
mest megmondom, és nékem úgy  
tetfik, hogy a' föntelen fogyatko-  
zás nélkül való elégség és dolgainak  
bóldog folyása fáradságára vagy  
embernek, és hogy azt föntén úgy  
megünnyá, mint akarmelley egyéb  
idegen állapattyát e' világi életnek,  
mert ez mint-egy fatuma és fo-  
kott rendi az embernek, hogy ma-  
ga legyen gyötröje magának, mi-  
kor nintsen más ellensége, söt rend-  
ferint kegyetlenebb hobéra legyen  
magának, mint akarki más.

Az-is förog elmémbe, hogy még  
abban a' jól folyó állapotunkban-is  
mel

mellyet a' mi házunk békesége és é-  
letünk tsendesége foglaltat-is né-  
künk arra, hogy magunknál lak-  
junk, és magunk lelkébe szálljunk;  
találunk mindazáltal akkor-is  
bennünk idegen munkákat és olly  
rendeletlenségeket, mellyeket nem  
tudnak azok, a' kik azoknak bü-  
tsút adtak, hogy vélek ne lakjanak:  
és fökségesképen megkívántatik a'  
mi nyugodalmunkra, hogy vagy  
Isten legyen bennünk, a' mi rézfünk-  
ről; vagy ha másutt vagy más  
réfekre kell lenniünk, kívül keressük  
magunkon azt az efsközt, melly  
minket a' bennünk lakozó ellensé-  
güinktől megmentsen.

Ez igéknek megmagyarázása,  
hogy a' mi bóldogittatásunkra Is-  
temek bennünk, rézfünkről kell len-  
ni, az én következő elmélkedésem-  
nek,

nek, befédemnek fundamentoma. Ez elmélkedések, mellyeket vélek közlök, indítottak engem arra, hogy a' mit elintéztem és kezdettem e' könyvben, melly a' Böltseségre vezérlő tanáts, el-is végezzem és kiadgyam világra.

Ritkán találhatni igen olly embert e' világ boldogai között, sőt még a' fentek közöttis, a' kinek lelke egész tsendességben volna, és valami belső akadékjával nem volna tufakodása.

Nem-is az most az én fándékom, hogy azoknak nyaralyájokat orvosoljam; hanem tsak, hogy tanátsot tegyek fémek eleibe, melly az égből adatott, és őket oktathattya arra, miképen magok orvosolhasák és vigasztalhasák magok forgalmatoskodásával magokat. Ezek pedig

pedig a' Salomon böltseségéből fétett Régulák, mellyeket én helyes és igen illendő e'fközöknek itéltem arra, hogy ember e' világi életnek javai között-is, lelke tsendességére és békeségére teheffen fért.

Ez egész Munkában azért egy kívánságom vagyon az Angyalokkal, hogy áitsőség legyen magasságban Istennek, békeség és jóakaratt itt e' földön az embereknek, és semmi ne háborítsa lelkek ismértinek nyugodalmát.

De én félek, hogy nem léfzen kellemetes e' munka, ha együtt ki nem adom az utolsó tractát, melly a' Salomon fémélyének leírása: az az, az ő birodalmának, orfága igazgatásának, és azoknak a' viselt dolgoknak le-rajfrolását, mellyek estenek addig, a' míg ő valósággal

Salomon volt, és a' míg magát-  
azok a' Régulák szerint igazgatta  
mellyeket a' mi oktatásunkra ki-  
adott.

Az ő Istennel való egyessége, és e  
világi dolgaiban való nagy feren-  
tsége, egy fővel az ő fentsege és vi-  
lági boldogsága, fellyül müllyák  
mind nyelvemet mind elmémet.  
Valamit e' felől a' Históriák írnak,  
azt a' fent Irás három fővel így  
mondgya-ki: Felmagaftalta az Ur  
Salomont az egész Izraëlen, és a-  
dott néki olly ditsőséget országá-  
bā, minémü nē volt soha egy Ki-  
rállynak-is. A' mit azért éne' Mun-  
kához ragasztottam volna, tsak e'  
leczkének magyarázattya lött vol-  
na, mellyből e' két dolgot, az én fá-  
radozájom nélkül-is könnyen meg-  
tanólbattya akarki.

Az bi-

Az bizonyos dolog, hogy nem  
volt soha Ország, mellynek tarto-  
mányai és városi egészségebb ég a-  
latt, 's kiesebb földön löttek volna.  
Hofkaságára az Eufrates folyó  
vitztól a' Palestínai tengerig nyúl  
vala; féleltségére pedig Egyiptom-  
tól fogva a' fekete tengerig ér vala.  
Eddig vala határa 's még tovább:  
azon kívül sok apróbb Országoknak  
Királyai önként válaftják vala  
igazgató Fejeknek Salomont, adó-  
zással és minden engedelmelességgel  
sejert hajtván néki.

A' gazdag, népes és mestersége-  
sen építettett városokon kívül, mel-  
lyek e' mi időnkben-is első helyet  
érdemlenének, környül-vette vala  
magát mindensfelöl erős vég várak-  
kal-is, azon kívül táborokkal és  
erős sántzokkal, melyeket a' Ki-  
rály

A 5

vály építettete, és az idegen nemze-  
teknek minden reménségeket elron-  
tá 'stanátsokat hijába-valóvá to-  
vé, mellyekkel az ő békesége bon-  
tására igyekeznek vala.

Embereinek fámát, a' kik öte-  
őltalmazták vala, nem kevésbe-  
méltó megjegyzeni. A' felkám-  
lás ferint, mellyet Dávid balála-  
előtt nem sokkal tétete, vala tizen-  
három fáz ezer ember, kik nē tsak  
fegyver foghatók valának mindnyá-  
jan, hanem, a' mint az Irás fól,  
Viri educentes gladium, mind  
ollyanok, a' kik már a' hadi dologbá  
gyakoroltattak, és valamikor az  
alkalmatosság hozta, egész kéfség-  
gel elő állhattak. Ezek közzül a'  
kik fiüntelen fegyverben vóltanak,  
valának három fáz ezeren: ezek  
tizenkét réfre valának oſtva, bu-  
fon-

fonót ezerenként, a' kik rendre  
elő-jönek vala a' Király háza örzé-  
sére, és valamelly városban a' ki-  
rályi udvar vala, a' körül ſtrásál-  
nak vala.

Nagyobbat mondok, noha még  
azzal-is nem magyarázom eléggé-  
meg azokat az igéket, mellye-  
ket a' ſent Irásból vöttem, hogy  
e' dolgot egy ſummában vélek kifé-  
jezzem.: Igen felmagasztalá az Ur  
Salomont az egész Izraél előtt,  
és olly méltóságot ſzerze néki,  
mellyhez hasonló nem vólt egy-  
Királynak-is ő előtte. Holott az  
Iſtemek Lelke, a' ki iratta ſóru-  
fóra a' Királyok első Könyvét, a'  
45-dik és 72-dik Soltárokat, meg-  
nem tsalatkozhatik, és valamit  
mond vagy irat, merő azon igazság:  
megtetűzik nyilván, hogy ez a' Mo-

nárka nagyobb birodalmú Király volt mind Faraónál, mind Asszérusnál; 's több tartományokat foglalt orfágához mind Cirusnál mind Sándornál, nem-is volt birodalom a Romain kívül, melly olly mekké terjedett volna, mint az övé: és végrezetre nem-is volt Király sem előtte, sem utánna az Isten Fiának eljöveteleig soha, kit méltósággal, gazdagsággal és hatalommal fellyül nem haladott volna. Gazdagságot és ditsőséget adtam té néked, úgyannyira, hogy nem volt te hozzád senki hasonlatos a' Királyok között. Illyen igékel írja ezt le a' fent História, a' Sz: Lélek igazgatásából, a' ki sem ollyat nem mond, a' mit nem tud, sem ollyat nem irat, a' mi úgy nem volt. Az Irás magyarázó, a' kik

kik ez Igéket igen gondoson igyekeztek világosítani, alkalmasint feltalállyák és próbállyák ennek valóságát.

De a' mit mind ezek között leginkább meg kell jegyezniünk, és a' mitsudálkozásunkat-is fellyül müllyá, elménket meghaladgya, az a' mesterség, mellyel ő élt ez ő birodalmának illyen mekkére való kiterjesztésében, mellyel mind Ásiában, Áfrikában, és Európában urává tette magát minden orfágnak, valamelly felől hírt hallott.

Azonban senkire hadat nem vitt, hogy illyen nagy fándékát véghez vitebbe; soha e' végre egy tsepp vért nem ontatott, soha senkivel könyvet nem bíllatott. Nem indult táborral Ásiára, mint Pompéjus; sem Európára, mint Xerxes, kiknek mindenütt dolgok pusztítás volt

és ember öldöklés, és a' kik sok száz ezer embert nyomorítottanak-meg, hogy egy embernek győzedelmes birt nevet ferezhetnének. Más útat mutatott néki arra az ő Böltésege, e' rajfoltale az ő elméjében az új hadi mesterségnek reguláit, e' nyilatkoztatta ki néki az emberekben való győzedelmeskedésnek titkos módgyait, mellyeket nem tudtanak a' legtudósabb had-viselőik is, és a' leghíresebb politicusok is eddig.

Egy főval, a' háromszáz ezer embernek tekinteti 's híre, kikel benn Palestinában fegyverben tartott fiútelén, és a' kik mindenkor jelen és képen voltak, valahová akarta őket indítani, vélek fegyvert fogatni, 160. hadi Generálisok igazgatása alatt, a' kik ezeknek parantsolnak vala, oktatrán őket

mint-

mint-egy vitézi iskolában a' hadi dolgokra; az ezer millio arany, mellyet képen tart vala tárbázában; a' fámlálhatatlan sok udvari tseléd; királyi házainak, házában letött sok javainak, öltözetinek, háza rendinek hallatlan szépsége, díke; elméjének ereje és éli, mellyel az Angyali elméhez közelit vala: nem is vala több tanító mestere, kitől valamit tanólhatna, Istenmél; tudományának mélysége és szélesége, mellyet tsudául néztek mindennek, úgymint kinek mássa sóha nem volt az ég alatt; az ő ékesen-fólasa, befédinek hathatósága, mellyel más emberek indulatit, akarattyát úgy birta és bajtogatta, valamint akarta; az ő szépsége 's termete, mellyel az emberek kémeit megfogja vala, és valamennyi ember láttya vala, mindennek szívét magához.

hoz kaptssollya vala; az ő felidsége és emberséges maga alkalmaztatása, mellyel a' kö-fívet-is meghajthattya vala, és a' mint a' régi Irás magyarázóknak ehhez fónak, még az ördögöket-is fófogadásra és betsülésére hajthatta volna: Ezek voltanak az ő feltaláltt hadi titkos mesterségei, ezek voltanak az ő győzelem szerző fegyverei, ezek voltak azok, mellyek minden feltött fándékát fép győzedelmi pompával kézen kezébe juttatták.

Azt akarom mondani, a' mit a' Historiák-is megírnak, hogy ennyi tsudára méltó dolgoknak híre, mellyek e' nagy Monárka körül látattak, ennyi hozzá foghatatlan virtusinak dífe és fénye, kiterjett az Egyiptomi és Persiai nagy birodalmokra, sőt még mefkebb az Indusoknak-is utolsó határira, az ő gallyái

gallyái által, mellyek minden eftendönként elindúlnak vala Palestina-ból, 's elvifik vala híret mindenfelé, a' mellyre az ő emberei járnak vala: A' kik pedig gondosabbak és újság kívánóbbak voltak ezekben az idegen orfkágokbā, magok kívánnják vala látni valóságát ez hírnek közléről, úgy itélvén, hogy illyen rendkívül való dolgok megérdemlik a' fémmelel való látást.

Eljövének azért nagy sokan Európában, Afrikából és Amerikából, és bofkas utazások után eljutának épen firusálembe. Ott látták e' Monárkát az ő fékiben; látták a' nagy sokaságot; látták ötet az ő fényes udvarának fő Rendei között, és a' sok töle tudakozó 's tanoló tudósok között; látták orfkáglásának rendit, módgyát, és hallgatták bölts parantsolatit: és minekutánna mind

mind femeknek, mind lelkeknek  
 kívánságok ferint, egynéhány böl-  
 napig ott mulatván, eleget tötte  
 nek, vifka-tértek álmélkodva or-  
 fágokba fok tsudákkal tellyesek le-  
 vén, és mindenütt hírüvén mika-  
 láttanak, és örülvén azon mint va-  
 lami nagy nyereségen.

A mi pedig e' felüle való tudá-  
 kozódást és hozzá vágyódást emmyin-  
 nevelte az emberekben, e' vólt, hogy  
 nem vólt olyan tuábs ember, a' ki  
 ötet nem kívánta vólna látni, és a'  
 emberi nemzet között ezt a' hozzá-  
 foghatatlan Igazgatót ismérni, és  
 a' ki nem érzette vólna magában  
 azt az erőfakos vágyódást, hogy  
 oda menni és Salomont ismérni; éle-  
 te bölökságának egyik réffe.

Mivel minden nemzetségből va-  
 ló Philosophusok, Medicusok, és  
 Theologusok's egyéb értelmes hi-  
 res

res emberek gyűlnek vala hozzá, és  
 nem sajnállyák vala felvenni ez ú-  
 tat; hasonlóképen fok egyéb embe-  
 rek-is jönnek vala ezeknek példájok-  
 kal, és végre annyi nép kéfűl vala  
 hozzá, hogy némelly Királyok meg-  
 ijedvén attól, és irigységbe-is esvén  
 azoknak ilyen egymás után oda-  
 robanások miá, elsöben beakarták  
 záratni a' városok kapuit, és így  
 gátolni az oda kívánczók embere-  
 ket, midön látnák hogy valaki egy-  
 fer látni menne, nem lehetne hogy  
 meg ne kívánná a' nála való mara-  
 dást; de a' nagy hozzá való vá-  
 gyódás, e' Politiai félelmet-is meg-  
 gyzözte, és minden akadályokon eröt  
 vött: tsak ugyan elkeltett a' né-  
 pet botsátani indúlattya ferint;  
 söt a' kik tartóztattják vala, ma-  
 gok-is végre hozzá hasonlóképen si-  
 etnek vala. A' Királyok és Király-  
 nek

nék magok-is azon kívánságtól elragadtattak: és noha mind haragudtak, mind irigykedtek reá; ugyan csak eleget kellett tenni erőfakos kívánságoknak, s' magok is elmentenek, hogy femekkel látnák e' dolognak mivóltát.

Mennek vala a' földnek négy felegetiről, és valakik oda mennek vala, úgy térnek vala-meg, mint a' Sèbai Királyné, nagy álmélkodással és tsudák hirdetésével, mindnyájan így szólván magokban, a' mit a' Királyné mond vala: Nem hihettem azokat a' befédeket, míg én magam el nem jöttem, és femeimmel megláttam; imé pedig felét sem mondották meg énnekem.

És mint hogy naponként újjabb újjabb nép tér vala onnan vissza, mindnyájan egyenlőképen bizonyítván

ván azon tsuda dolgokat; végre nem vala egyéb gondolat az emberek elméjében, sem egyéb beféd félyel a' házokban, sem egyéb hír a' városokban és falukban, hanem csak mindenütt a' Salomon ditsireti forog vala az emberek fájokbá: úgy hogy láttatott az egész földön lakó emberek befédének ez az egy materiája lenni, hogy Salomont ditsérje és tsudállya. E' nagy tsudálkozásból fármazott hozzá-való nagy indulat és feretet mindenkiben; mellyet segített igen az ő nagy segyveres seregeinek meggondolása is, mellyekre nézve az egész föld Salomonnak meghódol vala, és mellyeknek csak meggondolása is elég vólt az ő birodalmának mindenféle való kiterjesztésére.

Ebből a' lótt oftán, hogy minden idegen Királyok meggondolván

azt magokban, minémü károokra lehetne ilyen győzhetetlen Monárkanak nem lenni kedvűb, és melly fűkséges volna ehez büséget 's fűretetet mutatni, magok önként vetették nyakokba ez elkerülhetetlen fogságnak lántzát. Azt-is meg-gondolván, hogy nem kellene e' tíftek elkövetésére erőltetést várni, hanem jobb volna azt örömeft fel-venni, a' minek másképen-is megkel-lene lenni. A' honnan és mikor nem gondolta-is ember, e' földön lévő minden nemzetségektől, a' kikhez hire érkezett, követek jötenek hoz-zá, leborúlnak vala királyi fűki előtt a' földre, kiki az ö Királyá-nak képében, hogy fűvetségek fűrint való büséget, barátságokat és minden engedelmségeket mútatnák hozzá, kötelezven egyfűr-'smind hitok adásával-is arra ma-gokat,

gokat, hogy minden eftendönként rendes adójokat bűfölgáltatták büségek bizonyítására, és mind pa-rantsolatit fogadgyák, mind irott törvényeit bevéfik. Artzal lebo-rúlnak ö elötte a' földnek mindé Királyai, minden pogány népek fűlgálnak önéki: Solt. 72: 11.

Ezek az ö Attyának Dávidnak fűvai, a' ki eleve el-látta volt lel-kében azt, a' mit azután Férusá-lem fűmeivel látott, midön e' nagy követek valósággal eljötenek. A' mi Irás magyarázóink, midön azt értelmesen megmútogatták, hogy Dávid a' betü fűerint való értelem-mel a' maga terméket-fűerint való fia felöl fűöl, említik a' több köve-tek között, a' kik Salomonhoz el-mentenek, nevezet fűerint az Ara-biai, Szeretsen Orfűgi, Ég yiptomi, Olaf Orfűgi, Spaniol Orfűgi, Frä-

czia Országai és a' Mediterraneum tenger szigeteiből való követeket; és azt állattják, hogy a' Káldeai Paraphrasis vagy magyarázat firtint mind azok az Országok, mellyek a' két tenger között vannak bérekeftve, mellyek a' mi itéletünk firtint a' Veres és Feketetengert, e' két tengernek határain fekvő minden Országok és tartományok a' Salomón birtoka alá voltak vettelve, hasonlóképen a' több Országok-is, mellyek Ásiában vannak, az Eufrátes folyó viztől fogva Napkeletnek végéig. A' folyó viztől fogva a' földnek határáig.

Azt mondom, hogy mind ezek alája adták néki magokat, legalább ez Országoknak Urai béfölgáltattják vala adójokat Salomónnak rendszerint minden eftendőnként, a' mint nyilván mondgya a' f. História

storia: A' tengernek és szigeteknek Királyai ajándékot hoznak vala néki. Igaz dolog, hogy ez igékből azt-is hozhatni-ki, hogy azt ök tsak ajándékuil küldötték tiftetés téteiből és feretetből, nem kételességből: de bizonyos dolog, hogy firtén olly kételesség vitte öket e' tiftetés-tételre, mint a' kiket a' fegyver és félelem kénferit az adózásra. Megmásolhatatlan frigy kötéssel és hit adással lekötetett feretet vala ez, és ez nyittattya vala fel vélek az ö tárházokat, és minden drágább drágább kintseiket, semmit nem küldvén oda ollyat, a' mi illendő nem volna a' Salomón kezébe.

E' majd ugyan hibetetlen dolog, a' mit e' felöl ír Josephus, hogy az ő idejében, nem volt egy tartományban-is, vagy városban semmi olly

drága jószág, vagy újság, vagy  
 valami új találmány, vagy a' te-  
 méketben, vagy kézi mesterség fe-  
 rint, nem eshetett a' földön, vagy  
 valami szép mesterséges munka-  
 ranyból, vagy ezüstről, vagy dr-  
 ga gyöngyökből 's kövekből, vagy  
 selyemből, vagy márványból, vagy  
 rézből, mellyet más Királyok  
 's Fejedelmeknek tárbázokból az  
 tárbázaiába bé nem takarítottak  
 volna Jérusalembé. De ezt nem  
 annyira az erő és kételenség, mi-  
 kiváltképen a' feretet és királyi  
 alkalmaztatás, mellyet hozzá-  
 elkövetett, tselekedtette vélek.  
 Salomomnak uralkodása annál  
 inkább nevedést vött ez adó-fiz-  
 tő Méltóságokon, hogy ő ez uralko-  
 dásnak módgyára a' Királyokna-  
 Királyságtól taníttatott az Égből  
 melly uralkodásnak módgya türhe-  
 több-is és Királyhoz illendőbb.  
 Völtaképen pedig a' mi a' Salo-  
 mon ditsőségét ilyen nagyra nevel-  
 te, ez, hogy azt a' tisztet és orfág-  
 lást, mellyet az Idvezítőnek kellett  
 követni, önéki kellett ábrázolni: és  
 hogy még akkor a' Sz: Lélek a' Dá-  
 vid író-pennájával lerajfoltatta  
 azokat a' Rögulákat, mellyek fe-  
 rint az imádandó Emmanuelnek e'  
 világon győzedelmeskedni és azt i-  
 gazgatni kell vala. Azokat ugyan  
 egyfersmind Salomon oktatására  
 adta-ki, és azt akarta, hogy mind  
 Salomomnak, mind az Idvezítőnek  
 uralkodásának lenne azon egy mód-  
 gyá, formája.  
 Kösd-fel oldaladra fegyveredet  
 te erős Vitéz. Ezt Dávid mond-  
 gyá, és határozza a' maga fiára  
 azt, a' mit a' Sz: Lélek másutt az

Istennek Fiára viszen, mintha mondaná: Ha a' te elmédczéllyá ferim akarék uralkodni és győzedelmeskedni, fiam, megkívántatik először, hogy fel-fegyverkezve légyen ódaldad, és soha ne találtafsék az fegyver nélkül.

Valósággal-is volt fegyvere Salomonnak, a' mint fellyebb meglátók; de nem vötte azt kezébe, ha nem tsak ódaldán viselte; mert úgy ítélte, hogy fíntén elég az adig, ha vagyon, és ha mások-is láttyák, hogy nintsen az aránt fogyatkozás. Mindenkor voltak-is körülötte felette fiamos és erős vitézek; de azokat ő nem fállította-ki mezőre senkire: hanem tsak arra tartotta, hogy az idegen nemzetek tudgyák-meg, hogy vagyon néki bővön, a' ki kézfellette akarmelly órában elő állani, fegyvert fogni.

Mind

Mindazonáltal a' Nemzetségek bódoltatására, és e' nagy fábados Királyságnak elérésére, mellyre az isteni rendelés ötöt illy egyenesen vitte, fűkséges volt másod rendben az, a' mit az Attya Dávid a' fegyver mellé téfen, és a' mit néki parantsole' nevezetes igékkel: A' te ditsőségedben és ékefségedben állj elő, menny elő, uralkodgyál. Ez engedelmes és illyen ditsőséges rendet fel-venni tudó fíú, elfogá a' világ feme-fényét három kíváltképen való fűkségekkel, mellyek ötöt az emberek között elsövé, és minden birodalmok koronája viselésére méltová tévék. Első vala az ő lelkének tsudálatos fűksége, melly isteni ékefségekkel, tudományal és virtussal ruháztatott valafel; második, az ő természetének ékefsége; harmadik, az ő termé-

ket ferint való kegyelmessége, ke-  
ltsége, embersége, és ezek mellett  
ábrázattyanak-is méltóságos tekin-  
tete. Ez ő három képsége valabo-  
lott láttatott, mindenütt elő-ment,  
győzedelmeskedett, uralkodott.

És így igen mefke nem ment  
fegyverrel hadakozni, nem-is ment  
soba ellenség vadászni. Az ellen-  
ség jött-el ő hozzája, magához von-  
ta őket, mint valami édesgető me-  
sterséggel e' győzedelmes képségé-  
vel. Ezek bódoltatták vala hoz-  
zá a' nagy Kapitányokat, fő Ura-  
kat, királyi Monárkákat, a' kik a'  
földre borúlnak vala lábai előtt, és  
magok kezekkel levetik vala kirá-  
lyi koronájokat és ékekségeket előtte,  
fejekről. Ugy-hogy a' mint én je-  
lentém; a' helyén hogy más biro-  
dalmokat terjeszteni akaró Kirá-  
lyok azzal foktak ditsekedni, hogy  
ma-

magok kemélyek ferint táborba ki  
fállottak, magok femeikkel látták,  
magok győzték, ölték, vágta; a'  
Salomon ditsősége megérte ezzel,  
hogy az ő ellenségei magok eljöttek,  
magok vágytak az ő fine látására,  
magok estek-le önként a' földre elö-  
te; és hogy az ő arannyal tündöklö-  
's harcra kéfültt fegyverek, nem  
egyébre valók voltanak, hanem  
hogy az ő meghódolásoknak első je-  
lentő adója, és az ő büségeknek első  
bémutatandó ajándéka lenne. A'  
te ditsőségedben és ékekségedbē  
ally elő, menny elő, uralkodjál.

Nem tsak kemélyének látni kí-  
vánása volt pedig az oka, melly az  
embereket a' földnek utolsó határi-  
ról így hozzá gyűjtötte; hanem e'  
mellett indító ok volt az ő királyi  
háza, az ő töle építettett Templom,  
az ő egyéb munkái, építései, és  
B 4 mind

mind azok, valamelyek az ő nagy elméjének méltóságos jeleit műtö-gatták, és hogy az ő dolgain álmél-kodó sok felőle beféllő emberek, öten az emberek természetűi sorsa's rendi selett valónak lemi hirdették.

Salomon mindent véghez vitt a földön, valamit valamely legna-gyobb Monárka véghez vebetett volna. Ő hegyeket elbányatott, ő egész folyóvizeket másfelé elvette-tett, ő a patakokat tsövekre vötte, ő az élő-fákat helyből helybe plántálta, ő kerteket fundált, mellyek-ről azt írják, hogy a régi Para-ditsommal, mellyet Isten maga ke-zével plántált, bőséggel és kief-séggel majd elérkeztek. Sok vá-rakat épített, sok kastélyokat, sán-tzokat, egész városokat: nevezetes volt a többi között Pálmirium, melly akkor egész Ásiának fő váro-sának tartatott.

Az ő

Az ő királyi házai között neve-zetesebb volt három, egyik a ma-ga háza; másik a Királynéjé, az Egyiptomi Király leányájé; har-madik a közönséges királyi udvar, melly mind a Király, mind a Ki-rályné lakó helye volt egyaránt, melly hívattatott Libánus hegye házának vagy erdejének. Hogy pedig így nevezték, oka e volt, mivel e palotáknak situsa helye, oklopainak magassága s vastagsá-ga, e bíres hegyen való Czedrusok-nak sokaságához és magosságához hasonlítanak vala: úgy-hogy, mi-kor e házba bément, úgy tetűt, mintha a Libánus erdejére ment volna-fel, és úgy látűt, mintha a Libánus természetű ferint való élő-fái volnának az oklopok, úgy tetűvén mindenik, mint egy-egy arany élő-fa.

B 5

nak

nak némellyek az oflopok között  
 mellyeknek mind derekai vagy tör-  
 sökei, mind ágai, mind levelei,  
 mind gyümöltsei tifta finum a  
 raryból valók voltak, mellyek  
 igen nagy mesterséggel kétfittettek,  
 úgy mint kiknek ágai sűrűn öfve-  
 fonódván magossan öfve-borúlnak  
 vala, és így öfve-kaptsolódván, fo-  
 hákat, kamarákat, börtöket, pa-  
 lotákat, sátorokat, és minden e-  
 géf házi kéfületet formálnak va-  
 la magokból, mellyekben úgy la-  
 kik vala mintegy kézzel tsináltt  
 Paraditsomban. Ezen kívül volt  
 egy kézzel tsináltt Libánussa, mel-  
 lyet Jérusálemben kétfittete, melly  
 múlató és sétáló helye vala Salo-  
 monnak.

A mit az ember e' királyi ház-  
 ban, a' többi között kissébb dolog-  
 nak tarthatott volna-is, mind az-is  
 finte

finte olly tsudára méltó, és embe-  
 rek fême előtt ritka dolog volt.  
 Látunk némelly nagy Királyokat,  
 kiknek mindazonáltal uralkodások  
 nem fintén minden réfből fábados;  
 azonban kételenek lévén feles ud-  
 vari népet tartani, e' miá magok-  
 nak-is süggeniek kell mástól, a' ma-  
 gok házoknál-is, és így dolgok me-  
 rö azon rabság. De Salomon egéfé  
 Ur volt a' maga birodalmán. En-  
 nyivel volt ő fellyebb való minden  
 leghatalmasabb világi Királyok-  
 nál, a' kik ő előtte voltak e' földön.  
 Az ő udvarában való Tiftviselők  
 noha fámatalan sokan voltak; de  
 mikor körülötte voltak, olly rend-  
 ben és süggesben tartattak, mint  
 valami elrendeltt és maga királyi  
 fêmeivel elintézett hadi sereg.  
 Azoknak fámok, fokott rend-tar-  
 tások, és tiftesféges magok viselése.

egy volt a' megtekintésre méltóbb és legkebb dolgok között e' világon.

Nem olvassuk, hogy mikor a' Sábai Királyné Jérusálembe ment, és Sidó Országot eljártá, mind azok között a' tsudálatos és ritka dolgok között, mellyeket ott látott, és a' mellyeknek híre ötet oda olly mefse útra vontá vala, semmin-is annyira el-álmékodott és tsudálkozott volna: De midőn megfemlélté e' bölts Királynak udvarát, abban való udvari népnek mindennapi rend-tartásait, álmélkodásában mintegy magán kívül volt, és tovább nem tettehetette elméjének e' tsudák miatt való elragadtatását.

Mind addig ugyan tettette és mértékelté a' tsudálkozástól a' Királyné magát, míg a' házakat és palotákat jártá, 's azokban az Indiai

diai Királyok ajándékait femlélté, mellyek között tsak a' kisebbik-is vagy mesterségnek vagy a' természetnek tsudája vala, mellyek mind drága köveknek és gyöngyöknek sokságával valának rakvák, és a' mellyek magok-is eléggé elfoghatók volna e' Királynénak femeit: De midőn femlélté és elméjében forgatta az udvarnak lép rendit, épen elájúlt, melly a' Salomon méltóságának olly nagy ditsőségére, és femélyének olly nagy tíftetségére esett, mellynél nagyobb addig az ideig ő nem-is illetetett. Látván a' házat mellyet épített vala, és az ő a'ztalanak étkeit, az ő szolgainak lakásának rendeit, azoknak udvarlásának módgyát, azoknak öltözeteket és pohárfékeit, és a' rakott útat, mellyen

feljár vala az Urnak házába, nem  
lön tovább lélek benne.

Ugyan-is emnyi fámtalan udva-  
ri népet látni, a' ki így mindenik  
tudta az ő óráját, minden órán-  
ként való tiftit, mellyet fogyat-  
kozás nélkül véghez-is vitt, és hogy  
ily nagy sokaságban nem láttatott  
semmi rendezetlenség, sem rend-  
nek megbomlása, sem engedetlen-  
ség, hanem mindenütt a' fűp egy-  
mástól hallgatás, tsendes mag-  
viselés és betsület: látni annakfe-  
lette, midőn az Udvar valahová  
indúl vala, a' fűp rendtartást, a'  
sokféle népet, sokféle öltözeteket,  
sokféle Tifteteket és czeremoniákat;  
és hogy ezek mind fűp egymás kö-  
zött való megegyezéssel és fűpoga-  
dással mennek vala véghez, nem  
lévén semmi olly viskva való mun-  
kájok, melly a' fűp udvari dík-  
nek

nek ellene volna, és a' mellyben a'  
fűp kellemetesség ki nem tettett  
volna: annál-is inkább kétség nél-  
kül méltó volt mind ez, illy tudós  
Királynénak látására, a' mennyi-  
vel ő másoknál elmésőbb lévén, mind  
ezekről jobban ítéletet tudott tenni.

Mindazáltal nem lehet abban-  
is kételkednünk, hogy mikor e' Ki-  
rályné bément a' Templomba, ott  
nem látott volna más nagyobb dol-  
gokat, mellyek az ő lelkét a' fel-  
lyebb valókra-is emelték volna, és  
hogy a' lelki öröm által, mellyet ő  
érezett magában, azokat látván,  
azt-is könnyen e'főbe nem vőtte vol-  
na, hogy ez a' munka oda-fel az  
égben fundáltatott 's oman adat-  
tatott.

E' híres Templom pedig hozzá-  
vala ragasztva a' Salomon házá-  
hoz. Ugy tettik azért, hogy  
azzal-

azzal-is bizonyíttatnék-meg, hogy ez a' Monárka méltóztatott volna Istentől egyebek felett az uralkodásra, és hogy az élő Istennek itt a' földön igazgató képét viselné; mivel soha eddig az ideig nem látatott volna olly Király, a' ki olly nagy buzgósággal terjesztette volna az Istennek ísméretit, és munkálodta volna mindenektől való imádatát, és a' ki a' népeknek úgy jelentette volna-ki örömet azon hogy ő az ő isteni tiszteletben való tiszteit véghez vihette, még pedig közönségesen, olly helyben, melly akkor merő földi mennyország volt.

Még ma-is minden álmélkodva említi e' Templomot. Én-is talán nem fíntén helyesen tseleksem, némellyek itéleti szerint, hogy e' felől fóllok; holott e' felől semmit nem mondhatok egyebet, hanem a' mit befe-

beálleni az emberek még ezelőtt három ezer éftendőekkel megfíntek. A' fent Irásnak két fava elég annak megpróbálására, hogy megérdemlette ez a' Templom a' felőle való birt, és hogy emlekezeti tartson mind addig, míg e' világ fent tart: Semmi nem vala a' Templombá, a' mi bé nem vólt volna arannyal borítva. Mintha mondaná, hogy mind falai, o'flopai, boltozattya, és minden réfe ez igen nagy és ditsőséges épületnek, bévólt arany laminákkal fedve, mellyek drága kövekkel megrakott fegekkel valának lefegeztetve. Erre nézve Joséphus azt adgya hozzá, hogy ezek úgy látottanak, mintha égő fáktlyákból vólt volna építve: úgy hogy senki oda nem nézhetett sem-bunyorgatás nélkül, úgy elfogta a' sok fényesség a' béménőknek femeiket.

Ez

Ez ám valósággal Királyságot  
viselni, fentéssel a' királyi fék-  
nél-is félyebb emelkedni, és ilyen  
módon az istentelenektől-is tsudál-  
tatni; hogy így azok-is Istenben  
vonattassanak.

Magam véfem már efembe, ke-  
gyes Olvasó, hogy az Elöl-járó be-  
fédenk rendes határát meghalad-  
tam. De nem állhattam-meg, hogy  
ezeket ne illessen: úgy-is hífem,  
nem lézen harkontalan. És nobis  
Salomont emyi gond és munka bo-  
ritotta-el; de mind azokat ö, a'  
mint-hogy mindent egyebet-is, a'  
maga lelke gyönyörködtetésén  
mint-egy lelki mulatságra, böl-  
tsen és tsudálatoson fordította.

Bölszen mondotta Aristóteles,  
hogy a' Fejedelmi embernek méltó-  
sága's mivólta, kiváltképen azok-  
ból a' dolgokból tetfik-meg, a' mel-  
lyek-

lyekben ö rend-ferint fokott gyö-  
nyörködni. Meg jegyzéfre méltó  
dolog, hogy Salomonnak gyönyörü-  
ségei, mind addig, míg ö valóság-  
gal Salomon vólt, tsak azok vól-  
tanak, a' mellyek a' lelket gyö-  
nyörködtették, és a' mellyek a' mi  
lelkiünk méltóságát mútogattyák,  
és a' mellyek a' testi és múlandó dol-  
goknál félyebb való sorfúak.

Salomon azért gyönyörködtette  
magát a' Musikával, melly termé-  
ket ferint-is gyönyörüségre fokott  
lenni embernek; mint-hogy az em-  
beri elmének mennyei az eredete, és  
minden alább való teremtfék eb-  
ben befoglaltatnak, mint megammi  
egymáshoz ereftetett és fépen meg-  
egyező fók: a' minthogy a' lélek  
nem-is egyéb, hanem tökéletes rend-  
és valóságos harmonia terméket  
ferint. Ugy-hogy, ha finte a' mu-  
sika

sika a' lelki dolgok között nem kímálhatóak-is tulajdonképen; de bizony nem mekké jár azoktól. Egy tudós azt mondgya, hogy az, olyan tükör, mellyből megismérettetnek a' lelkek. Augustinus ezt így mondgya-ki: Hogy Isten a' Múskában néminémüképen szemléli az emberi léleknek szépségét; az ember-is nézi benne néminémüképen az Istennek szépségét. Legalább e' benne vagyon, hogy mintegy fel emel bennünket Isten felé, és viszont Istent mintegy lebozza felénk, és ezeket mintegy egymással szembejuttattya, mint valami édesgetés-sel és menyeyi titkos erővel.

Gyönyörködött az építésben, és minden mesterséges alkotmányokban. Sem a' természet, sem a' kegyelem nem küül soha olly nagy embert, a' kiből belé nem volna ol-

tatva ez az uri indulat és nemes vágyódás, hogy a' szép épületekben gyönyörködgyék. Láttya az ő lelkek, a' kik tudgyák annak halhatatlanságát, hogy az ő betsületes híreket e' munkák fen tartják, és hogy a' mint a' lélek meg nem halhat, úgy e' felölök való jó hír-is, és hogy ez e'köz arra, hogy ők az utánok következő időkben-is éllyenek, és maradékoktól ismérteszenek.

Gyönyörködött a' Historiák tanulásában's olvasásában. A' nagy emberek ugyan természet szerint gyönyörködnek-is ezekben, mivel ez illyeneknek lelkek tudakozó's értekező, és e' tudni való kívánás arra vágyakoztattya, hogy ők az elmúlt időkben-is jelen löttének, és a' régen meglött dolgok között forgottanak legyen.

Nyilván-való tanít-

tanúja ez indulat annak, hogy ez más bennünk való titkos indulatból származik, melly ugyan velünk kületik. Ez mintegy arra való igyekezet, hogy mi az eltöltt időben-is élljünk, és esetiünknek fégyében-is, minthogy már az eset után sok időig nem élhetünk, ezzel az elmúlt dolgok előttünk forgásával még-is vigasztalódgyunk. Midőn mi azt megtanólljuk, mi lött akkor, mikor mi még ingyen sem voltunk, úgy tetfik, mintha fíntén úgy előttiünk volna az elmúlt idő, mint a' mái nap, és úgy képzellyük, mintha a' régen elmúlt régi emberekkel együtt él-nénk, mikor azokkal társalkodunk, az ő írásaikat forgatván, és midőn azokból értyük, mint elmélkednek ok az ő idejebéli dolgok felöl. Adám az én fívetemet a' böltseség-nek

nek megtudására, és hogy meglátnék minden dolgot, melly e' földön lézen.

Gyönyörködött a' föld mivelésében-is, melly-is a' nagy embereknek egyik fokott gyönyörúségek; mivel az ő lelkek nemesebb, és így tudgyák, hogy az első ember volt legtudósabb, és minden Királyok felett való nemességgel az birt: mert Isten volt néki Attya a' földi Paradítsomban; még-is nem vött egyéb munkát eleibe, mellyet gyakorlana, hanem a' föld mivelést, mellyet Isten kezdett elsőben, midőn maga ötet a' földből formálta. Ez aránt-is pedig Salomonnak nem tsak abban volt helybeztetve gyönyörúsége, hogy fel's alá járjon és sétálljon e' fép és királyi kies kertekben; hanem hogy maga élőfákat plántálna, és látná különb-külömb-

lombféle fűp gyümölcsseit a' töleplántált fának: ezzel-is leczkelt és példát adván a' legjobb kerteknek-is eleikbe, és hogy vélek-is tsudáltatná magát az ő mestersegekben, fíntén úgy, a' mint tsudálatosok voltak dolgai a' maga lakó házában. Tsinálék magamnak kerteket, és almás kerteket, melyekben ültetéek mindenféle termő, gyümölcsöző fákat.

Gyönyörködött a' vadakatban, melly fűkség hogy tesék azoknak, a' kik magokat ismériek, és ezekbe jut eredeteknek méltósága. Az ember arra teremtetett volt egyikre, hogy a' vad állatoknak bírója és bódoltatója légyen. De azoknak majd alája vettetett a' büntéssel, és lefállott méltóságának fűkiből, és lött a' vadakhoz hasonlónak és azoknak rabja, prédája. De hely-

helyre állatott abból a' kegyelem által, és annak meggondolása által, hogy Istennek olly képét vötte völt, mellyet ennyi rajta esett gonosz és gyalázat-is nem törölhetett-el mindenestül. E' helyre állítás első tsuda vala a' megváltásnak állapotjában. Még minekelötte küüzett völna a' testi Paraditsomból, már a' Nabugodonosorrá lött első ember, e' világnak Királya, az ő gyalázatos baromi állapotjából felvétellett vala. Imen vagyon, hogy mennél nemesebb elmével bir valaki, annál nagyobb serkentő indúlatot érez magában, melly izgattya ötet, ez engedetlen és töle futó vadaknak kergetésére; mint-ha ugyan a' régi támadásért és elpártolásért, melly mindgyárt a' büntetés után lött, igyekezné öket büntetni és vízfű hozni a' fűlgálatra, melly-

mellyre a' teremtfesi első jus ferim kötelesek, hogy ez urnak az emberel hatalma alatt éllyenek.

Ez-is vólt az oka, hogy Salomon amyira gyönyörködött a' lovokban. Egy legnevezetesebb belyege az ember fő uraságának ez, hogy még az oroflánok-is, a' kék legfenébbek és kevélyebbek a' több állatok között, rabságba esnek. Láttuk őket lántzokra vettetni, sőt fekerekebe fogatni: úgybogy ugyan mintegy kevélyebbek midőn ez állapotban vannak, és nem-hogy vezető kotsifokra támadnának, vagy fekereket erejekkel öfve-rottanak, hogy így szabadúlást venne nek; sőt inkább nagy fenén mendingelnek a' hová vezettetnek, és mintegy betsületnek tartják, hogy vezetőiknek engedelmeskedhetnek 's szolgálhatnak.

Soba

Soba nem vólt ember, a' ki inkább gyönyörködött volna a' jó és féplovakon való járásban, sem inkább senki nem igyekezett azoknak bővön való megferzésében, 's nem ditsekedett a' sok ló tartásban, mint ez a' Király, a' kiről szólunk. Meghozatta azokat Égyiptomból és egyéb mezfőbb való orfágokból-is. Vóltanak négyezer istállói, mellyeket ezek fámára épittete, tizenkét ezer paripái, negyven ezer fekeres lovai: mind ezek pedig olly bötsösök és nagy árrúak, hogy a' ferint, a' mi vagyon a' Salomon Énekében, a' mint némelleyek fordittyák, Az én lovaimhoz, mellyek a' Faraó fekerrei előtt vannak, hasonlitalak tégedet, úgy bífik felöle, hogy nem vólt ö ditsőségesebben, és nem vólt ötet méltóbb nézni királyi fekéiben ülven-is,

C 2

mint

mint mikor ö valamelyik Koa fi-  
getből hozott paripájára ült, vagy  
az Egyiptomi lovakkal vonatta fe-  
kerét 's magát.

Végezetre hogy e' befédemet be-  
rekefken azon főkkel, mellyek-  
kel az Irás magyarázók élnek, mi-  
dön summáson a' Salomon femélyet  
ls-akarják irni, tsak ezt adom en  
hozzá, hogy valameddig ö min-  
den emberek felett boldog vólt, mind  
addig, minden egyebek felett leg-  
fentebb és kegyesebb-is vólt; és  
minden multságai között-is, nem  
fünt meg Istemmel járni e' világnak  
minden hijába-valóságai felett, a'  
körülötte való nagy sokaság között,  
és az ö udvarának méltóságos nagy  
Rendei között-is, magában megif-  
mérni, söt gyakorta az ö sok félép ker-  
teinek kies fái között-is magánosan  
sétálván megvallani, hogy hijába-  
való

valóságnak hijába-valósága, min-  
denek merő azon hijába-valóság  
és a' léleknek gyötrelme.

Bizonyos dolog, hogy ezek a' fők  
még ma-is e' világnak fájában  
vannak, minden ember forgattya  
ezeket, nem lévén senki-is, a' kinek  
mindenütt elég alkalmatossága ne  
adatnék arra, hogy ez igéket em-  
litse.

Rend ferint ez a' világi embe-  
reknek fokott dolgok, ez az ö fünt-  
telen való panaszok; mint hogy lát-  
tyák 's érzik magokban elégtelen-  
ségeket arra, hogy e' világ tsalárd-  
ságán erőt vehessenek.

Midön valamely teremtetett álla-  
tot megkeretnek az emberek, melly  
az ö femeket megvakítván úgy tet-  
teti magát előttök, mint valami  
látható formában megjelentt Isten,  
és minekutánna ezt úgy illetik ál-

dozatokkal, és minden vallásbéli  
 tisztelettel's lelki engedelmeséggel,  
 mint élő Istent: azonban látták  
 csak hamar, hogy e' bálvány egy  
 véletlen halál által csak ki-repül  
 kezek közzül, és ök azután-is  
 meg nem fiúrván utánna futni és ke-  
 resni mind a' koporsóig, nem ta-  
 lálnak ott egyebet, hanem egy ir-  
 tóztató's a' férgectől rágattatott  
 dög testet; így kezdik okán nagy  
 álmélkodással siratni, Hijába-va-  
 lóságnak hijába-valósági! és az  
 isteni gondviseléssel's dékréttommal  
 ugranak fembe, vádolván, hogy il-  
 lyen múlandó képséggel fogta-el  
 femeket, melly miá ök kételenek  
 voltanak annak fényétől elragad-  
 tatni, vonattatni és megtsalatni.

A' mit a' világi emberek közön-  
 ségesen mondanak illy meg fogyat-  
 kozott állapottyokban, a' Philoso-  
 phusok

phusok azt mintegy tsúfolván hij-  
 ják hijába-valóságnak. Holott  
 sobol nem-is látnak egyebet, hanem  
 csak nevetésnek alkalmatóságát,  
 ennyi fok nevetésre méltó tsalárd-  
 ságok között, mellyek csak a' fem-  
 nek tetfenek és az embereknek mun-  
 káiban csak finek; bizonyoson je-  
 lentvén azzal, hogy e' kép világ-  
 nak minden igyekezete's munkája,  
 melly egy summában gondoltatván  
 nem egyéb; hanem olly ábrázat-  
 nak le írása, a' melly soba nem-is  
 vólt e' világon, és mesterséges-ha-  
 zugságoknak kobilása, és munká-  
 jokban kitétkő fégyenségeknak ha-  
 zug fabulákkal's költött históriák-  
 kal való befínelése. És így midön  
 ök ezekben foglalatoskodnak, nem  
 lebet hogy magokba állván egye-  
 bet mondhassanak magoknak, ha-  
 nem ezt, Mindenek hijába-való-

ság! Melly nagy hijába-valóság! melly nagy álnok praktika! melly mesterséges hazugok a' kik hirdetik! melly együgyü gorombák a' kik hiszik! melly bolondok a' kik tsudállják! melly vakok a' kik azokban gyönyörködnek és néki bizelkednek! mennyi e' világon tsábitó, mennyi az eltsábittatott együgyü!

De Salomon, a' ki élt elsöben ez igékkel, más értelemmel volt, mint vagy a' világi emberek, vagy a' Philosophusok. Nem annyira büsült ö, ez igéket forgatván hájában, a' teremtett állatok hitetlenségén, mint a' teremtőnek távol létén.

Hijába-valóság és a' léleknek gyötrelme. Gondollyuk-meg, kegyes Olvasó, e' két igétskét, és jegyez-

jegyezzük-meg, hogy midön valaki maga mellett láttya olly femélynek valóságos árnyékát, a' kit felette igen feret, 's azonban azt nem látbattya magát, ez olly igen siralmas állapot, mellynél nagyobb komorúságra nem juthat valamelly tökéletes feretet; olly állapot, és olly nagy indulattal való feretet, a' minémüvel teremtett állathoz soha eddig senki nem vonattathatott, nem-is viseltethetik soha.

Illyen indulattal való feretetet érez vala Istenhez gyakran Salomon ö magában, mind addig míg ö valósággal Salomon vala.

Hogy pedig az ember e' kívánatos komorúságot érezhesse magában, két dolgok kívántatnak-meg reá fükségesképen; Elsöben, hogy Istent voltaképen ismérje-meg, és

kintén elég ha azt jól megjegyze-  
heti 's ekebe veheti az ő árnyéká-  
ban, és megkülönböztetheti min-  
dentől attól, valami nem Isten;  
Másodszor, hogy a' megismértt  
Istent tökéletesen keresse, a' men-  
nyire tudmillik embertől a' Paradi-  
tsomon kívüli e' keretet lehetséges.

E' nagy Fejedelemnek kegyessége  
ebben áll vala, e' vala az ő elmél-  
kedésinek nagysága, magassága,  
mellyet jobban ki nem fejezhetett,  
hanem e' két fókban, hijába-való-  
ság és léleknek gyötrelme.

Figyelmezzél reá egy-kevesé,  
kegyes Olvasó, és nézzed e' Salo-  
mon kegyességében az ő fenttségé-  
nek valóságos győzedelmét. Két  
dolgot láték itt; Első, minden te-  
remtett dolgokról egészen való le-  
mondás. Az ő fényes nagy udva-  
rának

rának népe között, ennyi fok bite-  
getök között, ennyi gyönyörüségek-  
nek édesgetései között, annyira  
magassan ment ő fel az ő elméjé-  
ben, olly magos helyre, a' honnan  
mind azoknak hijába-valóságát  
megtekinthetné, úgymint az Isten-  
nek kebelében, a' minden igazság-  
nak megtudásának ör-álló helyére.  
Második, a' Teremtőhöz való egé-  
és hozzá foghatatlan nagy kerete-  
ti, hogy ez életnek illyen nagy böl-  
dőségai között-is ez a' fere-  
tet hatalmas volt arra, hogy erőt  
vegyen, és elfaggassa a' lánczokat,  
mellyek az ő lelkét a' testhez lekö-  
tötték vala.

Az bizonyos dolog, hogy soha a'  
fenttség olly jelesen nem győzedel-  
meskedett, mint a' Salomon kemé-  
lyében: De még-is e' nagy Fejede-

ELÖL-JÁRO BESZÉD.

lemnek boldogtalansága kényszerít engemet arra, minekelőtte az ő egynehány bölts mondásinak magyarázásához fognék, hogy ezt mintegy tudományúl feltegyem, hogy, valamint hogy az lehetetlen, hogy a' fentek az ő nyomorúsága-iknak közepette-is boldogtalanok legyenek; úgy az-is lehetetlen, hogy a' gonosz emberek, e' világnak minden javai között-is boldogok lehessenek.



ELÖL-



ELÖL-JÁRO

R E G U L A.

avagy

A' Prédikátor Salomonnak utolsó feavainak magyarázattya.

Prédik. 12: 14, 15. A' sok könyveknek irásának nemvólna vége.

A' dolognak Summáját és czéllját halljuk-meg:

S U M M A J A.

**N**Em szünik-meg ember írni, annál inkább befejezni. Ez a' nagy baj, hogy nagyobb rézént az emberek nem tudják irásoknak, befejedeknek igaz czéllját, nem-is igyekeznek azt megtanólni.

M A G Y A R A Z A T T Y A.

Az bizonyos dolog, hogy a' könyveknek száma igen megfokafodott

C 7

ma:

ma : de még-is mind azokat-is nem kellene fokallani , ha mind jó volna. Elég lött volna, mind az Ekklesiának, mind a' *Politiának* ditsőségére , ha az isteni bölts gondviselésnek úgy tettett volna , ha eleitől fogva minden *seculum*-öt vagy hat könyveket fült volna tsak, de ollyakat, mellyek méltók voltanak volna , hogy minden nyelven ki-adattatnának , és a' régi könyvek *privilegiumával* ékesítetnének, úgy tudva volnának mindeneknél mint a' fényes Nap , és soha el se vesztetnének, míg e' világ fen tart.

Nem ez itt az én feltött czélom , hogy én vagy azoknak a' sok könyveknek boldogtalan sorsát sirassam , a' mellyek, jobb lött volna, hogy soha napfényre se jöttek volna; hanem hogy mindgyárt fülettetések után egy órával eltemetettek volna; vagy azoknak, a' mellyeket méltán hihattunk hazájok búsítóinak , és füléjek (írójok) vétkének ; vagy végezetre azoknak , a' mellyek, mint az Ézé-

kiel

kiel Próféta oroúlán kölykei hegyes körmökkel és fogokkal jönnek e' világra, és mihelt fületnek , ottan emberek kezdnek faggatni, azoknak félmélyeket betsteleníteni, és magokat azoknak vérekkal hizlalni, *Vastag oroúlánna lön, és megtanolá a' ragadományt hordani, és az embereket enni.*

Hanem azokról a' könyvekről Éólok, mellyek jobb ég alatt fületnek, bölts, rúdos, és Szent Lélek világától illetetett jó emberek kezek közül jönnek , ollyanoktól irattatnak ; és tsak azt akarom *Chrisostomus*sal , hogy bizonyos jelt tegyek-fel, melly kétség nélkül, kegyes Olvasó, e' kis Munkába való bé-léptedben haznodra fog Éolgálni,

Azt mondgya azért *Chrisostomus*, hogy az illyen jó könyvek az igaz jó úti tárfai embernek , e' halandó életben bújdoftában ; hü, barátságos , és magát meggondoló 's mást megbetsülő tárfaság ez , melly ha füntelen körülötted vagyon-is, fem-

mi

mi únalmat sem alkalmatlanságot nem érez; hallgat mihelt akarod, nem panaszkodik, hogy megúnt, akar meddig forgassad; becélli az Isten igafságát és igafsága kiszolgálásának erőfőrságát hízkeledés és tetetés nélkül; és végre megint fogyatkozásidról, megjelenti erőtlenségidet 's gyarlóságidat, minden személyed megutálása és megvetése nélkül.

Annyira hogy ugyan azt mondhatjuk, hogy az ilyen tsudálatos erejű könyvek, a' Sz: Léleknek legkiváltképen valóbb és legböltsebbtalálmányi 's munkái, és tulajdonképen arra való, hogy minket segítsek arra, hogy magunkat megimérlhesük, és a' romlott természetünknek hibáit orvosolhassuk.

Bizonyos dolog, hogy mind a' mi felebarátinknak, a' kik minket éretnek, mind pedig nekünk, midőn másokat éretünk, erre kellene fő gondunknak lenni a' más éretésnek alaplattyában, 's abbá kellene főképen

fára-

fáradoznunk: De hol találunk olyan barátunkat, a' ki megmútaffa nekünk a' mi lelkünknek febeit, holott még magunk-is azt bánnyuk, hogy láttyuk? Vagy hol találunk annál inkább olyat, a' ki febeink orvoslására reá merje vetni kezét, hogy azokat nagy éretettel megtapogassa, 's nyomogassa, holott magunk úgy itélünk felőle, hogy ha hozzá érnek, még rosszabb? Mire való, egyébre minden mi intéseink, akarmelly böltsen és magánofon meñyenek-is azok végbe, és akarmelly feliden 's tiűteség megadáffal, hanem hogy egy-kis körmölésből nem sokára, véres és mérges feb, sőt halálos nyavalya vályyék? Mennyi egészfamiliának felzavarása, és botránkozató zúgolódások 's ellenkezések fármaztanak főközor egy barátságos igazmondásból, kiváltképen ha valamelly kényes, mindent megérző és semmit tűrni nem akaró lélekre esett?

Azt

Azt mondom azért, hogy az ilyen állapotokban, a' könyvek mindennek felett való igaz barátink. Az ő titkok elkövetése pedig és oktatások főképen ebben áll, hogy özinte zsemekink eleibe rakják fogyatkozásunkat, és a' mi tsudára méltó dolog, nem-hogy mi azért megharagunnánk, és nem-hogy a' mi rút vétkeinknek illy igazán és szabadon zsemünkre hanyásán zúgolódnánk, söt' ellenben annál nagyobbra betsüllyük és tsudálljuk, mennél valóságosabban elönkbe rakják azokat, és mennél nyilvánban s világosabban kimondgyák a' papiroson, mind azt, valami illy titkoson és gyalázaton gyarapodik bennünk, és a' mit Isten vehet egyedül ezébe, a' mi bünös lelkünk iméretinek homálya alatt.

Másik tsuda ez, hogy noha e' könyvek mindeneknek zsemek előtt kitéve és nyitva vannak; mindazáltal még-is a' titkos vétkeknek valóságát nem jelentik-ki senkinek, hanem e-

gye-

gyedül tsak azoknak a' vétkes embereknek, a' kik tudakozzák tölök, és a' kiknek illik inkább azt megtudniok, és hogy azt azoknak olly jól és olly böltsen beféllik-ki, hogy egyedül magok a' vétket tött emberek vehetik ezekbe, hogy nekik befélle- nek, és hogy még magok-is a' kik írták, zintén úgy nem tudtak e' magokra vévö bünös emberek felöl semmit, mint más akarki.

Midön a' vétkes emberek olvasák ez ilyen könyveket, magok megérzik magokat illetödni az ő lelkek-iméretiben; noha sem kezét nem látnak, a' melly oda érjen, sem zemet, a' melly belé nézzen. Egy szóval, senkit nem vádolhatnak, hanem tsak egyedül önnön magokat.

Illy *titulust* írtak völt egy cükör feliben régen, a' melly köz minden lelki dolgokra oktató és kegyefségre tanító könyvvel: *Nemini parcit, neminem ledit.* Senkinek nem kedvez, senkit meg nem bánt. Ugy-is va-

gyon,

gyon, a' tükör mindennek, a' ki hon-  
zá közelít és belé néz, megmútat-  
tya kedvezés nélkül, akarmi hibái  
és diételensége legyen ábrázattya-  
nak. Hasonlóképen az ilyen  
könyvek-is, valami vétek és hitetlen-  
ség vagyon elrejtegetve lelkek-ítmé-  
retiben az embereknek, ha beléjé-  
tekintenek, kibefélik özinte. Mind  
a' tükör, mind a' könyv igazat mu-  
tat, semmit nem rejteget, senki ked-  
véért nem hazud, senkit nem fimo-  
gat, menteget, akarki legyen: azon-  
ban nem-is haragzik senkire, sem  
ád igaz alkalmatosságot arra, hogy  
valaki méltán megharaghasék érette  
*Nemini parcit, neminem ladi.* E' tu-  
lajdonsága minden valóságos  
könyvnek, hogy semmi bünre ne  
hunyoritson, és egy bünöft-is azon-  
ban meg ne bántson.

Nevetségre méltó bolondságot  
mivelt volt régen egy ifjú Ur, ki mi-  
dön valami nagy emberek látogató-  
sára ment volna, hogy azokkal mu-  
lassa

lassa öis magát, ott akad egy könyv  
kezébe, mellyet olvasván, láttya  
hogy az ö életének minden feleltsége  
épen ki-vólna írva benne; megharag-  
zik, és a' könyvet kapván darabon-  
ként akarja faggatni. Midön pedig  
azt nem tselekedhetné, megvonnya  
magát, megbúfúl, és mind-egyre fe-  
nekedik a' könyvre, mint tölthetné-  
ki bolond bozúját. Más nap egy  
az Urak közzül irat-le a' Képiróval  
egy tükört, a' tükörrel szembe irat  
egy Sárkányt, ki látván abban az ö  
maga éktelen rút nagy fejét, a' mint  
a' tükör azt mútattya vala, úgy írák-  
le, mintha attól irtózáván és megij-  
jedvén futna előtte; azonban mind-  
egyre nagy felve, és nagy haraggal  
vizezva tekintgetvén szemével a' tükör  
felé, noha a' tükörnek üveg-táblája  
olyan tiszta vala akkor-is, mint az-  
előtt. A' képiró pedig e' három szó-  
kat írta vala a' tükör feliben, mellyel  
a' megharagutt Sárkánynak felel vala  
a' tükör képiben: *Se, non me fugit.*  
Nem

Nem én előttem, hanem maga előtt  
Élad. Illyen éktelen rút fő haragi  
totta és ijjeztette vala egyfeszmind  
meg, a' jó könyvet olvasó ifjú Uratis

En-is azért úgy itélem, a' kedvet  
len olvasóknak, a' kik e' könyvet  
kére meg-fognak neheztelni, és en  
gyalázni 's Ézidalommal illetni, igen  
méltán tehetek illyen feleletet.

Legalább, ha valaki megütök  
zéndik e' kis Munkában letött igaz  
mondásokban, mellyeket én a' Salo  
mon fő Réguláihoz magyarázatul ra  
gasztottam, úgy tetteik, hogy min  
den azaránt való feleletemet 's men  
tségemet bécrem ez három *syllabá*val:  
*Se, non me.* Vádollya az ollyant az  
önnön maga lelki-ismérete, nem az  
én pennám, ö magának vagyon mód  
gya abban, hogy tudgya, lássa, énné  
kem nintsen.

De ideje, kegyes Olvasó, hogy  
ez elől-járo Régulát-is elvégezzem,  
és megjelentssem azt néked, hogy az  
én erőtelen kezem ezt nem egyéb  
erő-

erő-által írta, hanem a' mellyet a'  
Böltsnek Évaibaiban talált, mellyeket  
maga a' Szent Lélek *dictált*, melly  
bevédekben megvannak az ember é  
letének igazgatására tartozó Éüksé  
ges Régulák, mind lelki mind testi ja  
vaira nézve, mellyek ez életbéli böl  
dőségát *terzik*, és hogy mind e'  
kétféle jók levannak rajzoltatva a'  
Salomon kiválogatott Évaibaiban, mel  
lyek rendszerint elő-Éámláltat  
nak e' következő  
Táblán.

## I. R É G U L A.

Példab. 4: 7, 8, 9. *A' böltseséget  
keressed, ferezz értelmet. Fel  
magafal tégedet, igen Éépékes  
koronát ad tenéked; Böltséf. 7:  
11. Könyörgék, és adaték né  
kem böltseség, kérem Istent és  
böltseségnek lelke adaték énné  
kem. Megadatának pedig én  
nékem azzal együtt minden jók.*

## S U M M A J A.

**M**Egkinálván Isten Salomont, mikoron elsőbē fékibe ült volna, hogy valamit féve kívánna, kérne bátran tőle, úgy itéle magában, hogy jobbat nem válaftathna hogy kívánnyon magának, hanem azt, a' mi legillendőbb ajándék volna hogy Isten kezéből jöjjön. Nagyobb része az embereknek, midön imádkozik, kér mindent egyebet Istentől; de hogy a' böltiségnek ajándékát kérje, ingyen sem jút ezébe. De Salomon ezt az egyet válaftá hogy Istentől kérne *Adgy énnékem értelmes févet*, úgy mond, Uram, minthogy te rendelésed, hogy uralkodgyam, adgy énnékem olyyat, és abból a' mivel te-is boldogúl orféagolj, *sedium tuarum assistricem sapientiam*. Juslon ezedbe nagy Isten, hogy a' te böltiséged férint teremtetted e' látható világot, nem-is vólt egyéb segítséged örök böltiségednél e' munkában, e' böltiséged által mívelted, hogy minden

den része e' te munkádnak illy jó és illy terző a' te fémeid előtt: még ma-is ez által igazgatf mindeneket, ez a' te gondvifélésed rendinek mérő finórja. Küld-el azt nékem, hogy e' reám bízott munkában együtt munkálódgycék velem, és ne engedd toha fékembē lennem, ha az nem léfen segéd mellettem; holott ennek nem léte, mindennek felfordúltt rendeletlensége.

## M A G Y A R A Z A T T Y A.

Szentül tselekfi ember, hogy igyekezük arra, hogy elérje a' következő jobb életnek boldogságát; de ez ő oda való vágyódása nem tilalmazza a' felöl, hogy e' jelen-való élete alkalmatofságaira-is gondot ne viselleyen. A' féükség fokfor ezekben-is beléelegyít. Az Isten pedig fokfor ezeknek-is megnyerésére maga reá segít. Vannak még-is némellyek, a' kik az elválaftottakat alaton forfokról mérséklik, és azt az elválaftásnak's a' kegyelemben állhatatos megmaradásnak

dásnak bizonyos czimerének tart-  
tyák. A' világi jók között ezt a' me-  
fterséget kell mindenek-felett kíván-  
ni, hogy ember ezefen tudgya ma-  
gát viselni, hogy azokkal se másnak,  
se magának ne ártson.

Nem is egyéb a' böltsesség, hanem  
embernek mind ezen, mind pedig a'  
más világon lejendő valóságos böl-  
dogsága. Ez olly közönséges jó,  
melly fok orvóságokat és fokfele ha-  
fnokat foglal-bé magában, mellyekre  
nékünk féütségünk vagyon, mind  
addig, míg e' múlandó világban é-  
lünk: De a' böltsesség maga egyedül-  
is féintén elég annak, a' ki azt meg-  
ísmérheti és féert tehet reája. Noha  
féintén ebben fogyatkozik-meg em-  
ber; de a' ki bölts, nintsen annak az  
ö bölldogsága aránt semmi fogyat-  
kozása.

Legalább mondhattuk azt felöle,  
hogy a' böltsesség mintegy summá-  
ja, vagy tsomója minden jóságoknak  
és *virtus*oknak, mellyek az embert  
bizo-

bizonyos tökéletességre, és Istenhez  
közel vihetik. A' valósággal bölts  
embernek az ö még ábrázattából-is  
kítettö féelid tekinteti, indulati aránt  
tsendes maga viselése, elméjének ere-  
je és nagysága, tudományának és  
értelmének éli, a' természetnek min-  
den titkai felett, az ö gondolatnak  
épen a' mennyei világozásig való fel-  
emelkedése, az ö féüntelen és barátsá-  
gos Istennel járása, végre féivének  
kihatósága, melly ugyan a' mennyei  
dolgokba merült, és e' világi dol-  
gok között-is mindenkor helyén va-  
gyon az ö rendes bátorságában, és az  
Isten népéhez való jó indulattyaiban:  
mind ezek ollyan nagy jók, mellyek-  
re nézve, ha valamely városban il-  
lyen embert látunk, meg-kell azt fe-  
löle vallanunk, ha féintén ö nem an-  
nyira gazdag-is mint mások, és nem  
annyira vagyonis a' féerentsének ked-  
vében; de a' felöl legkívánatosabb's  
hafnósabb tag lehet a' társaságban,  
és a' féerentse kedve ellen-is legböl-  
dogabb.

dogabb. Mert valamit a' űerentse adhat a' Királyoknak, nem ér ennek a' jószágával.

Nem ott jár az elmém kereűtyén lélek, hogy én ennek a' tökéleteségnek elérésére mindennek reménűséget nyújtsak, mert erre nem könnyü elérkezni. Kiki próbállya-meg maga erejét 's rázogassa-meg magát, az-az tehetségét, mire mehet. A' böltűségnek fok garádsai vannak: igyekezzék kiki arra, a' mit az Isten beűéde és a' maga lelke eleibe ád. Az én cűelomtsak ez, ezt akarom néktek mondani, hogy ne elégedgyetek-meg emberek, űem a' jelen-való állapattýával lelketeknek; űem azzal, a' mellyben vóltatok eddig, ha minden tehetségtek űerint, a' böltűség-re, annyira a' mennyire ez életben lehet, űert akartok tenni, Isten segítűsege és kegyelme által, akarmi állapotban, forűban és helyben legyetek-is, lelketek nyúgodalmát elértek, és a' ti ilyen formán űerzett böldog-

dogságtokat űem félben nem űakasztýa, űem meg nem zavarja űemmi űerentsétlenség.

Nem tudom én 's nem ígérem azt, hogy abban az állapotban inkább reátok tekint a' űerentse; űöt hogy akkor-is igen meg nem kísért és ártani nem igyekezik: hanem azt mondomtsak, hogy erőt nem vehet rajtatok.

Az bizonyos, hogy a' nyomorúságok, mellyek meg nem űünnek kihatni a' földre, elérkeznek a' ti tartományitokra-is, űöt a' ti várostokra, és lakó házaitokba-is bémehetnek; de ugyan bé nem űállhatnak belétek. A' halhatatlan léleknek lakó helye, mellyben Isten az ő képét béírta, és a' hová a' böltűség az ő *privilegiumát* feljegyzette, nem mosholtathatik-meg egyaránt a' másféle emberekkel; a' békételenség, űomorúság, bánat még hozzá űem közelíthet: minden világi károk és romlások között-is, űintén úgy nem vehet-el lelketek tsendesége, mint ártatlansága.

Sírjanak és zúgolódgyanak azok, a' kiket az ö rút bünöknek ezekben jutása, és az ö gonof útok vádol, hogy méltán estek rajtok e' gonofok. A' ti *virtusitok*, melly azoknak tártságába soha javallásképen nem bortsátott benneteket, nyomorúságban-is hogy részesülletek, nem engedti. Mikor azok kiáltanak a' kétségbe esésnek tengerében, és nyögnek a' élvezek's habok között; akkor-is tsendes és tífta ideje lézen a' ti élvezeknek. Magatok ezetekbe vezítetek, hogy nem részesülni a' gonofságban, melly a' nyomorúságot hozhatná tselédetekre, jobb és ditsőségebb állapot, mint sem olyan boldogságban részesülni, melly tsak a' érentse bizonytalanságától függ.

Egy főval, nem háborította meg az igazat, akarmi első rajta. A' bölts istenfő ember nem lát olly gonofot, melly ötet az ö rendi, tífti és kötelelsége mellől elvonhatta, vagy valami rendeletlenségre kitétse; körülötte.

lőtte lehet minden zürzavar, de azal nem bútsúzik-el békesége lelkétől: és tsak légyen békesége lelkének, semmit sem hajt reá, ha gátolódik-is fok reménsége és felfordul-is világi dolga.

De többet mond még ehez Dávid, mi-is bizváft mondgyuk utánna, hogy ha a' böltsesség lakozik bennetek, az Istennék jósága nem engedheti, hogy az ö haragjának ostorai bétérjenek hozzátok, sőt hogy illeszen-is a' védelem, és közelítsen hozzátok.

Nagyobb rézént a' mi nyomorúságink, sőt majd mind-is, onnan vannak, hogy mi azokat idején efünkbe nem vehettyük. A' mi a' tengerben-vező kereskedő emberen esik, a' partra gorombául fietés és a' élvekre nem vígyázás miá, majd minden nyomorúságban forgó emberekkel köz, valakik tsak mind-egyre panafolkodnak károkon. Az eget és földet egyaránt vádollyák: azon-

ban valóságos oka a magok vaksága, és hogy az emberek fíve álnoksága alá rejtetett igazságot nem látták, sem a ferentségnek titkos dolgait, mellyek a jövő idők homálya alá voltak eltakarva: *Mert nem vót- ted ekedbe a te idődet*, azt mondgya az Evangéliom. Akar-mennyit firtatok, akar-mennyit beféllyetek kefervesen firtván, a ti ellenségeitek kegyetlenségéről, vagy a hizelkedők tsalárd mesterségeiről, vagy a Bírának benneteket nyomorgató igazságtalanságáról, mind hijába; mert a magatok tudatlanságát kellene vádolnotok, és legalább elmétek vakságát, melly nem láttya azt, a mi szemetek előtt vagyon. De a böltse- ségnek gondolati tovább érnek.

Megjegyzésre méltó, hogy noha mi gyakran panaszkodunk arról, hogy mind az emberek így a nyomorúság alá vettettek; de ritkán mondgyuk azt a bölt, okos, istenfelő és a társaságban is magát emberségesen

vifelő

vifelő ember felől. Nem tudom mi az oka, de az ilyen emberben nem tartjuk megkülönböztetett dolognak, böltnek és bóldognak lenni. Ugy tetűik, hogy a bölt az ő bóldogságában, sem ez, sem a más életben, meg nem fogyatkozhatik; mivel ábrázattyán vagyon a bátor fűnek czimere, mellyel minden fándéki- nak ki-menetelit már megfogta.

Még pedig, a mint ezt megjegyzette Salomon azzal a czimerrel, mellyet a böltnek tulajdonít, akarki is által-láthattya, hogy egy az ő tulajdonsági közzül ez, hogy tudgya meg azt ma, a mi következik holnap, és előzze meg Istentől tanított, világosított fergalmatofságával, a következő gonoszt.

Nem határozza meg a bölt ember fêmeit az emberek ábrázattyán: vagyon néki olly fényes éli, melly a fêmeinél tovább lát, és még azt is megjelenti néki, a mi leghomályosabb és inkább el-vagyon titkolva a

D 5.

fiv.

Évben. Sz. Péter a' valóságos böltseségről Éólván, azt mondgya: hogy ez Istentől adatott a' *setétségben világoskodó lámpásúl*.

Mintha mondaná az Apostol, hogy valamint hogy két világosító lámpás vagy on e' világon, arra való, hogy a' testi és látható dolgokat a' mi Éeminknek felfedezze, egyik a' Nap, melly nappal mütattya azokat Éép világoson nekünk; másik a' Hóld, melly-is a' Nap elenyÉésÉ után mütattya ugyan, de homályosabban: hasonlókÉepen két világoskodó lámpás adatott a' mi lelkünknek, a' lelki és Éemmel nem látható dolgoknak mütatására. Első ez a' mennyei nagy világoság, mellyet mi ditsősÉgnek világának hívunk, melly nyilván mütogattya nekünk a' Királyok Királyának véghetetlen nagyságát és ÉÉpsÉgét, és a' Éent Háromságnak 's az Ige megtestesülÉsének megfoghatatlan tsudálatos titkait. Másik ez a' kissebb, *luminare minus*, melly az Istent

ten kebeléből Éármazó és folyó böltsesÉg, hogy minékünk, míg e' földön élünk, világot nyújts on: és noha mintegy homályos on, de bizonyos on láttassá velünk azokat az igazságokat, mellyekbe nem láthat és nem hathat az egÉz *Politiai* és *Philosophiai* vak tudomány.

E' tudatlanságnak setétségében, melly az egÉz emberi nemzetet elborította, valamint az Évangéliomnak mély titkaiban, a' természetben, és a' kegyelemben magyaráztatnak; és kiadtnak mindÉ *seculum*oknak böltsÉi, ez mennyei világosító lámpásnak reájok kiterjedő fúgarinak közönnyék.

Ugyan ezen fúgaroknak kell tulajdonítanunk, ha miben ember böltsÉlkedik, midőn nem tsak isteni jele ntés által vagy tsuda-tételek által, hanem természet felett való világoságtól tanítatott: 's igazgattatott gondolatok által héhat az emberek ÉívÉbe és a' *Politiai* praktikákba, által láttya a' kevély, nagyra vágyók

igyekezettek, a' hipokriták, irigyek és egyéb istenteleneknek vezedelmes éändékokat, mellyeket ök az alattomban járó árúltatás és titkoson gerjédező gyülölségek alatt lappangtatnak. Ezeket én meglátom, azt mondgya Jób, és közöttök járok bátran, csak fénylék a' te világosságod én rajtam: *Mikoron a' te fővétneked az én fejem felett fénlék, annak világosságánál a' setétségben járok.*

Azt mondom végre, emberek, te gyetek éert a' böltseségre, megláttyátok a' jövendő vezedelmeket, minekelötte eljönek: és így nem veztegeritek magatokat, mint mások, azoknak vízéa verésével akkor hirtelen, mikoron elérkeznek. Ti jártok elöl, és jó idején gondot viselhettek, kevés éenvedéssel, magatokról.

II. RÉGULA.

Példab. 14: 9. *A' bolondok a' gonofságban barátoknak öfve; de az igazaknál vogyon a' jóakarát.*

SUM-

SUMMAJA.

**A'** Bünt mikor ember tézi, igen tető dolog néki. Minekutána azt megtötte, a' bölts ember búsúl és törődik rajta's keferesé megfirattya: a' mindenben akadozó gyenge lelkü ember kétségbe esik miatta: a' éemtelen tsak neveti, és még azt-is tsudállya, hogy más istenfő ember éánnya öter az ö bünében, és pénitentziára vagy megtéréfre inti.

A' betegek között firalmfabb azoknak állapattyok, a' kik nem panaszkodnak, semmijeket nem fájlallyák; söt ugyan mintegy tetőzik nekik nyavalyájok. Gyülöllyük hát és utálljuk büneinket: ez annak kéő orvofsága, ez annak bizonyos jele, hogy magunknak nem hagyattunk, hanem most-is kegyelem kéőttetik éámunkra az égen.

MAGYARAZATTYA.

Szokások ez rendérint az emberek, hogy ök legőrgalmatosabban

ban és valójában a' házontalan sem-  
mire kellő dolgokon kapdosnak; a-  
zonban a' mi fő végek és czéll yok  
vólna, arra nintsen semmi gondjok.

Sokat költenek köntösökre, és sok  
munkával is fertéznék a' czifra öltö-  
zetre, hogy e' világ fêmeinek tes-  
fenek: azonban nints arra gondgyok,  
hogy orvosollyák a' fenét, melly  
ábrázatt yokat ezi, és a' melly az ö  
büdőségével az emberek tárfalkodá-  
sát is idegeníti tőle, hogy valaki lát-  
tya és közelit hozzá, irtózás nélkül  
ne szenvedhesse. Mire való már ez  
illy fokban álló czifraság?

Mire való a' sok szép jó házadban;  
a' sok czifra házi öltözet, az uri ve-  
tett ágy, ha ennyi sok gazdagság és  
drága jószág között, melly környü-  
lötted vagyon elkészítve sendes nyú-  
godalmodra: s aluvásodra; azonban  
az áréna kínoz, és hegyesen nyillaló  
fájdalmokkal faggattya belső részei-  
det, melly miá ordítasz és úgy kiáltasz,  
mint a' tsigára felvont gonosztévő?

Igy

Igy fíntén mi házna, ha minden vi-  
lági boldogságában, fzerentséjében  
és tisztességében is házadnak, nagy  
büneid gyötrenék és nyughatatlan-  
kodtatnak, ha éjjel nappal lelked-  
méreti gyötör, és rettent az örök ha-  
lállal és kínnal. *Dum ad speciosa tor-  
menta alligatus, sub ingenti titulo cru-  
cjaris.*

A' kinek Isten böltseséget adott e'  
világon, kézebb vólna minden javá-  
tól sőt életétől is megválni, mint-  
sem a' fertelmes bűnben léledzeni.  
Az Angyalok, ha rajtok állana, in-  
kább válahtának, hogy az ég és a föld  
egy fempillantásban elmúlyyon, mint  
sem egy bűnben élőt látnának e' vi-  
lágon.

A' mit fent Pál mond vala az ö  
nagy buzgó fzereteti miatt, emléke-  
zetre méltó, a' ki inkább akar vala el-  
vezni és átokká lenni a' megvettet-  
tek között, mint sem nézni a' rút  
bünt a' kereftyének között: mellyet  
azok is látnak vala ugyan, de min-  
den

den azon való megfomorodás nélkül fenvedik vala közöttök. Méltán-is mondgya vala azt; mivel jól isméri vala a' bűnnek és a' bűnösnek ezt a' két tulajdonságát, melly ez, hogy a' halhatatlan lelket halálba ejtsék, és Istenre támadván, azt-is ha lehetne, halálra keressek. *Parricida & Deicida.*

Az bizonyos dolog, hogy az Istenhez nem fér semmi motsok, sem bűn, mert ő egézen merő azon világosság: mindazáltal ez a' bünt nem tehető tiszta isteni állat, az embernél magánál, a' kinek a' maga állatya bűnös és épen megvezett, jobban láttya és tudgya, mi légyen a' bűn. *Lux in se tenebrarum notitiam habet.*

Szállly magadba keresztyén lélek, emeld-fel kémeidet és függezzed ez isteni igaz befédre: hogy Isten az ő tulajdon kéntsege kerint isméri a' te bűnödöt, ő vizsgállya és tekintgeti azt, ő tudgya annak kerit kámát: ez ő kéntsege kémléli, mérsékli és igazgattya.

gattya a' te rendeletlenségedet; mert a' melly élesén lát az ő tökéletességének képségében és nagyságábā, olyan élesén lát és tekint a' te fertelmes elvettett, gyalázatos és vétkes útadba. Egybe-veti állapottyát a' tiéd-del, és láttya, hogy a' melly magof-ságos és ditsőséges ő az ő böltsességének felségében, és az ő Fiához való keretetiben; olyan magof-ságos és ditsőséges abban a' mélységben, és a' semmiségnek poklában, mellybe estél, midön elfakadtál tőle. Mert mind egyiket mind másikat azon egy tekintéssel nézi és láttya.

Ez ám a' mit félve és rettegve így kiált-fel Dávid: *A' mi álnokságunkat kémeid eleibe tötted Uram.* Ki-tet-fik tehát, hogy olly fényes világosságban lakik Isten, mellyben jól láttya a' mi nyavalyás életünknek-is, mind vétkes mind gyalázatos vóltát, és a' mennynek fényessége között-is, a' mi háládatlanságunknak eztendeinek vizsgálására reá érkezik az ő ö-rokké-

rökké-valósága. Imé azért láttuk, mint érte és tudgya Isten mind azt, valami körülöttünk esik. Imé mint tudgya mind egyig, még a legkissebbikig-is, minden mi büneinket.

Mennyit tud és lát pedig! magatok fámláljátok fel addig, míg ez a nagy Bíró fel nem fámlállya. Nézetek-meg magatok a ti lelketekben azt, a mit ő már lát, e fámlálhatatlan fámlát régi vétkeiteknek, és mind régi mind új gonofságitoknak fokságát: mind ezeket a fialmas dolgokat, mellyeket Isten vizsgál és lát bennetek, azt mondom, vizsgáljátok meg magatokban, semmit el ne titkoljatok. Tudgya ő a ti gondolatitokat, mennyetek ti-is végére az ő felöletek való gondolatának, és vólta képen elmélkegyetek felöle. Legalább bár tsak most, midőn ezeket írom, tekintsétek-meg, ki vagyon körülületek: Egy felöl az ő *Igaságsága*, kinek jegyző penna kezében, nézelli és írja dolgaitokat; más felöl az

ő Ir-

ő *Irgalmafsága*, a ki nem hágy, sőt megfabadít a haláltól. Ez mindenik bennetek kiált és prédikál, és azt veti szemetekre, mi formában vóltatok ma, és egyzer smind megmondgya, mi karban léftek hólnap, vagy még ez éjjel; mert megeshetik rajtatok egy órában véletlen: legnagyobb gyönyörúségtek és tisztességtek között ez három dolog egyzer smind, a halál, az ítélet, a kárhozat, Három szempillantásban ez három nagy változás reád jöhet, mellyben, mint az elmuló álom, nem taláztatol többé, és a kik tégedet láttanak, ezt mondgyák akkor felöled, *Hová lön?*

Isten az, a ki néktek beféll, figyelmezzetek favaira. Gondollyátok-meg, lelketekbe állván, azt a magános véle beféllgetéft, mellyre maga szólott és hív benneteket, a végre, hogy egy-kevésé hallgassatok reá, azután véle együtt végezzetek magatok javára.

Egy

Egy hóval, itt válaftanotok kell, tovább nem mehettek, vagy a' vezelembé és kétségbe e'lesnek firalmas állapottyában maradtok, a' mellyben voltatok; vagy hogy abból magatokat a' megterés által mentől hamarbb kiragadgyátok.

Az meglehet, hogy sem egyikhez sem másikhoz ne legyen kedvetek, és nem feleltek semmit ezaránt, hanem csak firással: mint az ő ágyában igen el-fűlyosodott remenség nélkül való beteg, ki nagy sohajtásokkal és kiáltásokkal egy felé-is másfelé-is kap, így szólván: *Quàibo? Hová megyek?*

Ugy hízem, ott jár elmétek, hogy úgy tselekedgyetek, a' mint e' bűnös, kiről a' Próféta szól, hogy így gondolkodgyátok, hogy nintsen sohül e' világon olly hely, a' hol az Isten nem volna jelen, vagy a' hol elrejtethnétek előtte, hogy ne látna és bé ne érhetne benneteket ézavával: *Hová mennék a' te Lelked előtt, és a' te orczád előtt hová futnék?* Uram, a' ki min-

ki mindeneket tudé, tudod jól, mi legyen embernek Isten zemeitől nézetni, mind addig, míg a' bünben vagyon. Ez Istennek nézése semmi nem egyéb, hanem a' zent életre való hívása, belső, hathatós, de igen tsendes illetés által, mind addig míg a' megrögzött szokás bennünket e' világi élethez zeegez, vagy valami erőszakos és kegyetlen indulat, teremtett állatra vezetí zeretetünket. Nagy Isten vidd véghez e' jót, könyörülly rajtam. Nem kérek egyebet töled, hanem kegyelmet. Ugyan is e' világnak mi sodaye zeegetibe vöhatnám magamat, holott elrejtethném zemeid előtt, és a' hol ne hallanám többé Igafságodnak fenyegetéfit, vagy üldözészednek mennydörgéfit, vagy zeretetednek édesgetéfit. *Hová mennek a' te Lelked előtt?*

Mintegy idegen dolognak látzík; hogy magától Istentől kérdgye ember azt, mit kellefsék tselekedni, és hová kellyen menni és futni előtte.

De

De a' mi tsudálatosabb, ez, hogy az Isten méltóztatik mind megfelelni, mind pedig e' kérdést böltsen eligazítani.

E' pedig a' felelet, mellyet Isten felel, és a' mellyre én-is igazítalak, kereszttyén lélek, tégedet, hogy mennyel és keresd-fel a' helyet, a' hol az Isten Irgalmassága lakozik: mert ott csak éintén jelentsd-meg igazán és tettetés nélkül, a' mit e' nagy Irgalmasság féki előtt illik megjelentened, és csak bízd reá, hogy azt vigye véghez, a' mit akar, a' te éivedben; hidd-el, találj mind nyugodalmat,

mind pedig kívánatos batorságot.

### III. RÉGULA.

*Enekek. 4: 6. Míg eljö ama' nap, és elmúlnak az árnyékok, elmegyek a' Mirrhának hegyére és a' Tömjének halmára.*

SUM-

### SUMMAJA.

**M**Ig az árnyékok elmúlnak, és az örök boldogságnak napja feltetűzik, elvonom magánoson félre magamat, felmenvén a' mirrhának hegyére, és a' tömjének halmára; hogy láthassam ott az örök igazságokat, és felemelkedhessem Istenhez a' megtérés és könyörgés által, mint a' meggyújtott tömjén, melly megdegl-fel az ég felé, maga tolyván elébb-elébb magát, azonban a' tűz miatt, mellyben ég, lassan-lassan fogydogalván.

### MAGYARAZATYA.

Ezek nem az én éavaim, kereszttyén lélek, nem-is embernek éavai, hanem olly igen nagy és a' meghallgatásra olly igen méltó dolog, melly tégedet a' Christus éenvedésének a' koponyáknak helyére hív, és a' melly egyfőrsmind oda-is vár, mint olly helyre, mellyben hánykódáfidat kiváltképen tsendesítheted, és magadat

dat a' léleknek régen kívántt bődög  
állapattyában helyhezteheted.

Oda érkezővén elsőben-is Éámláld-  
elő azt, a' mit Éíved fájdalma mon-  
dat veled. Hozd-elő azt-is, hogy  
nagy keferüséged vagy on azon, hogy  
mintegy kételenítő Éükségtől érzed  
kénferítettetni és leköttetenni magadar,  
a' te bünödnek Éeretetire, mindenütt  
azonban Isten Éemei előtt forogván,  
és fenyegetései tégedet mindenütt  
kísérvén, 's lelkedbe illy Éókat ad-  
ván: *Hová mennek a' te Lelked előtt,  
és a' te orczád előtt hová fuffak?*

Ez meglévén, emeld-fel Éemeidet,  
és tekintsd-meg, ki függ a' kereft-  
fán: látÉ az ő megnyílt óldalában  
olly Irgalmasságot, melly vóltaképen  
láttya és nézi a' bünöft, akarmi helyen  
légyen, és úgy nézi azt, hogy büné-  
nek nagyságához képest mérsékellye  
és nyújtsa a' már néki rendeltetett  
kegyelmet. Meglátod ott, hogy ez  
az Isten, a' ki előtt futÉ, nem egyéb-  
ért kerget tégedet, hanem hogy a'  
pokol

pokol helyén, mellyet érdemlenél,  
el fem kerülhetnél, ha ide nem folya-  
modnál, az örök életnek birására al-  
kalmatosfá tégyen.

Jegyezd-meg, hogy embernek  
legalább való és legroÉzább állapat-  
tya, mellyben lehet, az ő bünének  
állapattya; és legnagyobb 's méltó-  
ságosabb állapattya a' melly lehet, e'  
kegyelemnek állapattya.

Mind Istenben, mind emberben,  
igen nagy dolog látÉott-meg a' Chri-  
stus Éenvedésének napján. Egyik  
az ő igen felmagasztaltatása, másik az  
ő igen megaláztatása; az ember ki-  
ontván az Idvezítőnek vérét, az Atya  
Isten pedig nézvén folyni Fia drága  
vérét. Méltó erről gondolkozni és  
egy-kevesé ezen mulatozni.

En ugyan sok Éóval e' felől nem  
beÉéllek. Dávid, valamint ez aránt  
kellott és lehetett Éólani, e' két igék-  
ben Éorította, hogy nagy az ember-  
nek vétke, Istennek pedig véghetet-  
len a' kegyelme.

E

Az

Az ember neveli háládatlanúl bü-  
nének halmát, kereftésében tött  
fogadása után-is, Istennek ennyi ir-  
galmassága, és a' váltásznak jóté-  
ményi között-is; bünei megbotsáta-  
tása után, magát megtérére való igé-  
rése után vakmerőképen vétkezik:  
fokasíttya azt, ottan-ottan vétkére  
megtérvén; megrögzik benne, mind-  
gyárt az ostort érette magán nem  
látván; vakmerőképen megkemé-  
nyedik pedig a' tsapás után-is. E-  
miá lez oztán, hogy elborították  
minden nyavalyák, zerentsétlensé-  
gek és minden átkok, mellyek oztán  
botránkozásig nevedednek, és  
végre az Isten igazságának fenyege-  
tést, és hatalmát nevetni és tsúfolni  
kezdik: ebből következik oztán a'  
bűn megfokás, a' bűn-tételben való  
füntelen bátorodás: mellyből végre  
baromi, oktalan, Isten nélkül való  
és Istent egészen megtagadó állapot  
lézen. *Vessük-el az igazat, ne ked-  
vezzünk az özvegnyek: töltjük-meg*

*magunkat borral: ne légyen mező, mel-  
lyen általne menne a' mi bújáságunk.*

Az isteni nagy irgalmasság pedig  
ellenben, ebben áll, hogy e' rette-  
netes bünöket is fánakozva nézi, és  
még akkor-is orvoslásáról gondol-  
kozik. Akkor lézen az, mikor a'  
Sz. Léleknek hatható, de igen tsen-  
des munkái e' gyözedelmes kegye-  
lem dolgában özve-adgyák magokat,  
és mintegy hajnali világosságot fe-  
reznek. E' világosságnak sugárai ki-  
hatván a' bűnben legmélyebben el-  
alutt bünösnek-is ábrázattyára, bé-  
sütnek zemeibe-is, és minden erőlte-  
tés és fájdalom nélkül álmából tsen-  
desen felserkentik. Szemeit felnyit-  
ván, álmélkodva nézi, mint virra-  
dott-fel a' *virtus* szépségének fényes  
napja, mellyhez ö-is ragaszkodik öz-  
tán, és gonoz szívén ennek erejével  
erőt vévén, azt megmásolhatatlan  
fogadásokkal, a' megtérésnek és  
zentségnek munkáinak követésére  
birja.

Nagy és mindenektől imádandó irgalmasság ez, mellynek féleltségének nintsen határa, melly hat ezer eftendöktől fogva, nem vólt olly vétek, tsak a' bünös kéz lött légyen bünét megbánni és magát vádolni, mellyet elfedezni hajlandó nem lött volna. Mennyi bünöd vólt életedben keresztényen lélek, a' miolta e' bünös életedet élni kezdetted, és mennyi kegyelmét vótted Istennek azóltá! Mitsoda nap múlt azóltá-el, mellyen e' szerető jó Atya nem várt volna ézivesen tégedet tékozló fiát; sőt a' mellyen maga ne keresett volna hogy segítő kezét nyújtsa, hogy a' mélységből, mellyben vóltál, ki-vonna, a' halálnak kapuitól, a' pokolból és az ördögnek rabságától megszabadítana.

Egy szóval megmondva, az ember részéről tsak a' bün és rettenetes tevéremérdek háládatlanság; Isten részéről pedig a' tsudálatos nagy irgalmasság.

Gondold-meg hát, ha tetézik, és nézd

nézd-meg, mit tselekedtél te részéről azonban, és e' kettő közzül lássad mellyiket válaéttod: Egyik ez, hogy, vagy a' mint feltótted vala, elfuték Isten előtt annyira, a' mennyire lehet, hogy ne halljad többé szavát, és oda jusz, a' hová a' kétségbe-esés és a' vakság vezethet: vagy másodszor, e' kegyeléhez ragafzkodol, melly kezét nyújtya, és tégedet az idvefségre hív.

Válaék tehát, azt mondom. Válaékta szent Péter, mikor azt mondá: *Hová mennék Uram? örök életnek békése vagyon te nálad.* Mi Idvezítőnk, kegyelem és élet vagyon a' te ajakidon, mellyeket kitölték az emberekre: Az én ézivem mindeniket óhajtya. Bünös vagyok, meghólt vagyok; mind az halál, mind a' bün egyaránt fojtogat engem: semmi nintsen hátra, hanem egy szempillantás, mellyben elfogyhat életem, és elkezdödhetik örökké-való büntetésem. Hol keressem orvófságomat?

*Hová mennyek egyébbüvé, hanem hozzád.*

*zád: örök-életnek beféde vagy onnalad.*  
 Vissgáld-meg jól e' két szót, igyekezzél, hogy megérthesd, mit felelnek az égből onnan fellyül. Nem mondhatok egyebet, hanem ezt bátran hirdetem néked: Nagy a' bünöd, nagy kegyelemre vagyó szükséged. Meny-el a' koponyáknak helyére; ez a' hely egyedül, a' hol azt feltalálod, ez a' hely egyedül, a' hol azt kell keresned.

Bizonyos ugyan, hogy szintén ez kárhozzatna tégedet, hogy az Idvezítőnek vére ki-omlott, mert gyilkos az, a' ki embert öl. Azonban az átoknak fája irtóztathat; mert minden büneidet mútogattya's fémedre hányja. De ne ijjedgy-meg, azon igyekezzél csak, hogy bémehefs és Idvezítőddel szembe lehess, és mind élveddel, mind szájaddal, minden tettetés nélkül, ott szólly igazságot. Valld-meg, hogy te vagy az a' bünös, ki ellen az egész föld bosszúállást kiált: *Az én büneimet én magam*  
*meg-*

*megismerem.* Ottan meglátod az irgalomságot folyni az Istennek belső részeiből, melly még megelőz tégedet; magához kapszol, kegyelem tsókjával fogad, fájdalmidat meghallgattya, és büneidről való igaz vallás-tételeket elfogadgya: és így az *irgalomság és az igazság elő-talállyák egymást.*

Szólly csak, büneidről tégy vallást, mondgyad Dáviddal: *Az én büneim büntelen forognak előttem.* Ugy vagy on Uram az én nagy bünöm, melly igen sok bünöknek tsomója, veled vagy on fen a' kerekszán; de ugyan-ott vagy on a' te nagy irgalomságod-is: E' szert mértekléd szivednek hozzám indulattyát, e' szert téfez feleletet az én könyhüllatásimra. *Könyörülly én rajtam a' te irgalomságidnak soksága szert.* Nem kívánom sem az Angyalok, sem a' Szentek irgalomságát; hanem ama' nagy és fő kegyelemre vagy on szükségem, mellyet nem talállok sohól

máfutt, hanema' megfeszítettett Ditsőség Uránál Istenénél. Ez a' ki én miattam megholt, ennek kell engemet egyedül felkölteni halálomból. Gyűjtsd özeve tehát kegyelmidnek fokságát, világ kezdetitől fogva való bün botsánatidat, mellyeket közlöttél a' bünösökkel, hord özeve, és ma egyedül rakd reám. *A' te irgalmasságidnak foksága ferint.* Én bennem egyedül feltalálék minden bünösöket; fűkség tehát, hogy én-is feltalállyak benned minden jóságot és minden fzeretetet, mellyet ez óráig eleitől fogva az emberekkel közlöttél. Én Idvezítöm, ditsőítsd-meg hatalmadat, és láttasd-meg ilyen bünös teremtett állatban, mit tehet egy Isten, és mit tehet egy kétségbe esett fűben, a' kegyelem.

Merülly-bé, valameddig lehet, és foglalatoskodgyál ez elmélkedésekben, és töredelmességednek fűtinetlen vólta, az irgalmasságot reá bírja, hogy áldásinak fokságát reád ki

arázza. IV.

IV. R É G U L A.

Énekek. 4: 6. *Elmégyek a' tömjének halmára.*

S U M M A J A.

**E**Lmégyek a' tömjének hegyére, hogy ott felemelkedgyem a' könnyörgés és pénitentzia-tartás által, épen a' Jésus Christusnak sebeüg', és hogy az én lelkembe bényomjam az ő fájdalminak béllyegeit, és elhitefsem azt magammal, hogy nintsen nékem több útam, hanem hogy az ő Lelke és hozzám való jó indulattya által elevenedgyem.

M A G Y A R A Z A T T Y A.

Ez az út és mód, mellyet meg kell tanulnod és tartanod, keresztényen lélek, e' világnak puftáján bujdosván, mind addig, míg időd vagyon arra, hogy lelked-isméreti fuggallását hallgassad, és elmélkedgyél arról, a' mit az tenéked mondánd. Befűllgess és tanátskozzál gyakorta magaddal.

E 5 Leg-

Legalább forgasd-elő nyomorúságos  
éztendeidnek folyását, és mind azt,  
valami tisztetted elmúlattad, a' rosz tár-  
faságnak, mellybe elegyedél, káros  
alkalmatosságival. Jusson eszedbe  
minden vétked, sirásfad, bánnyad  
és bánnyad azokat, és gyakorolly  
ahoz a' kegyelemhez illendő töredel-  
mefséget, mellyet a' te Idvezítődnek  
halála érdemlett néked, és a' melly a'  
pokolból kiragadott téged.

Mondgyad ezt: Uram a' mi en-  
gemet mindenek felett gyötör, ennyi  
fok rettenetes vétkeim között-is, ez  
hogy erőtlenebb 's gyarlóbb az én é-  
vem, mint-sém bűneimet vóltaké-  
pen gyűlölhethném. *Uram teremts  
hát én bennem tiszta szívet.* Uram  
nyújtsad erődöt és kegyelmedet: te-  
remts bennem új szívet, képzítsd-el úgy  
szívemet, hogy az tölthesse kedvedet,  
és szerethessén igazán tégedet.

Ez ilyen kívánság kellemetes az  
Idvezítő előtt, valaminthogy kelle-  
metes vala a' Dávidnak és szent Péter-  
nek

nek 's több megtért bűnösöknek-is  
ebbéli kívánságok. Kik minekután-  
na fok ideig így törődtek és sirán-  
koztak volna, végre könyhullatások  
elfáradván 's a' sirásra tovább erejek  
nem lévén, azt tudakozzák vala, ha  
nem volnaé valaki e' világon, a' ki  
keserü vizeknek olly forrását nyit-  
hatná zivékben, melly soha el ne fá-  
radna, hanem életek végéig tartana.  
*Ki változtathatná vizekké az én feje-  
met, és az én femeimet könyhullatá-  
soknak kút-fejévé?*

Mondgyad ezenképen, meggon-  
dolván megfeszítettett Uradat, Me-  
steredet, és mondgyad ugyan zív-  
vedből, minden tettetés nélkül, és  
mondgyad olly zókkal, mellyek le-  
gyenek tökéletes szeretből való fo-  
hászkodások. *Kitsoda ad az én fe-  
jemnek vizet?* Melly bódognak tar-  
tanám magamat, ha látnám femeim-  
ből jöni könyveimnek árját, és ha  
azokat az én Uramból ki-folyt vér-  
nek folyamjával özve-elegyíthet-  
ném,

ném, hogy azok mindenütt egyaránt folyhatnának, valamely helyeket én az én büneimmel megferteztettem: hogy így valahól tudva lenne vétkem, tudva lenne sirásom-is, és igaz töredelmességem. Oh emberek, valakik hallottátok másoktól az én botránkoztató életemet, jöjjetek-el, és halljátok már óhajtásimat, sirásomat, jöjjetek-el és lássátok fájdalmimat. Tekintsd-meg te-is én Istenem, és vizsgál-meg mi nélkül fűkölködik az én lelkem. Benned remélek mind addig, míg e' bűnös világban élek: Nyújtsd te-is mind addig hozzám jó-kedvedet, és felels engemet. Legalább ne üzz-el előled, hogy reám ne tekintenél. Vessd reám femeidet, nyújts kegyelmet és életet. *Visgáld-meg Uram és értsd-meg.*

Láttya Isten és érti minden kétség nélkül, valamikor büneiden való bánatod indul, és leked azok miatt háborog. Isten minden fogyatkozás

nél-

nélkül nyújtya vigasztalását, maga újjolag belől prédikálván azt lekedben, a' mit ennyiszor mondatott a' Proféták és Evangélisták által: Hogy a' te bünöd megvagyon botsáttatva és eltöröltetett, és hogy már az nem fertőztheti többé zivedet.

Tudom jól azt Uram; de ugyan büneimnek emlekezete előtted van. Uram melly kitsiny dolog előtted az én vigasztalásomra, hogy nekem azt mondgyad: Megengedtem néked: De hogy azt én tökéletesen elérhessem, fűkség, hogy te Uram, a' ki nem lehet hogy ne tudgy mindent, találly módor abban, hogy felejtsd-el minden vétkes tselekedtímet, mellyeket az én bűnös és botránkoztató életemben ellened tselekedtem.

Ugyan-is, mitsoda ortzával éllyek ilyen Isten femei előtt, a' ki látta és még most-is tudgya minden hitelenségímet; és miképen vigasztalódhatom mindennapi izeneteddel és

E 7

bezé-

beéreddeddel-is, ha hallom-is, hogy az én büneim elfofoattak véreddel; midön én tudom azt, hogy feneid elöött forognak azok még ma-is, és az én háládatlanságimnak efofendeit örökké-valóságodban feneleled. *A' mi álmokságimkat feneid eleibe tötted.*

Az Isten, a' ki jó kedvel nézi e' te busongáfoodat, kerefofnyén lélek, és e' te büneid miatt való nyughatatlanságodat, kétség-nélkül módfyát felalállya, megelőzi félelmidet és egef vigafotaláft küld néked. Mert ugyá-is, míg illy barátságban vagy Istenel, nem lehet hogy ne vigafotalódfyát; mert úgy befoell veled, mint olly Isten, ki az ö kibefoellheterlen tsudájával, hatalmát mütatta ebben, hogy minden-túdo és látó lévén, még-is ne tudgya büneidet; mert eltemette annak emlekezetit a' feledé-kenységnek olly mélységében, mellyből soha nem jó feneid eleibe.

V. RÉ-

V. R É G U L A.

Példab. 3: 22, 26. *A' böltesség élet léfzen a' te lelkednek, és kedves-ség a' te fájadnak. Mert az Ur jelen léfzen néked a' te bizodalmad feryint.* Böltsef. 8: 3. *A' böltesség az ö nemefségét ez-zel ékesíti-meg, hogy az Istenel együtt él.*

S U M M A J A.

**A'** Kegyelemnek és böltességnek nemefsége és ereje, akkor ditsöittetik-meg embertöl, mikoron Istennel barátságofon él.

M A G Y A R A Z A T T Y A.

A' kegyes embernek fő tifti ez, hogy az ö fentségét ditsöfegésé tégye. Sok kegyefség gyakorló emberek azt nem mivelik. Még-is kell azt vallanom, hogy némelly kegyes-ség gyakorlóknak magok-vifelefe ez aránt helytelen és goromba, és tsak arra

arra foglaltat alkalmatosságot, hogy a' szabados világ fiainál megútálás-ba mennyen az istenes kegyesség.

Nem tudom, ártatlan kevélységnek tartsam-é, hogy némelly emberek abban-is követni igyekezik a' régi Szenteket, a' mi nem lehetséges, és a' mi isteni tsuda vólt nálok: azt tudom, hogy ezaránt nem ditsönik a' fentseget, mivel fentebbek akarnak lenni, mint-sem Isten kívánnya, vagy fellyebb böltselkedni, mint-sem Isten javallya, Ollyan a' kegyesség dolga, mint a' böltesség: valaki vagy egyikben vagy másíkban igent elmegyén, az egyikben-is elő nem mégyen.

En magam azt mondhatom, hogy a' kegyességnek ez felettébb való motska inkább, és ez az oka, hogy rendszerint annak illy kevés bötsi vagyyon a' világ fiainál. Ez aránt pedig nem okozhatyuk a' böltés és fent életü embereknek kegyességeket; hanem a' mindenben akadozó babo-

babonás embereknek bolondságokat, és a' hipokritáknak éines fentsegeket.

Illy járatlan és tévelygő úton akar ni az égbe jutni, és olly Régulák fentseget gyakorolni kegyességét, mellyet nem tanít az Irás, sem nem tud az Isten Anyafentegyháza, ez nem ditsöiti, sem a' kegyességet sem a' kegyeseket. Illyen kegyességet mutatnak némellyek, kiknek erejeket elvötte, 's egésségeket megrontotta a' hozzás fanyarú böjtölés és alatlanság, hogy mi ez ö erőtlenségeket úgy vegyük, mint fent életeknek és tudományoknak megczáfolhatatlan próba követ.

Légy kegyes; de ha azt feltézed, hogy ollyan nem lehet, hanem vagy hamissan ditsérendő, vagy méltán megvetendő és nevetségre méltó kegyesség gyakorlás által, inkább ne-is légy. Ne hozz Istennek Házába lelki és töredelmes fivü ember neve alatt, olly fogyatkozáfokat, mel-

mellyeket a' bölt ember olly méltán megnevehet, mint más akarki, és a' mellyek erővel-is rof. itéletet tételnek felöled kedvek ellen-is vélek. Ez gyalázatos dolog, melly mindazáltal megeskik még a' tisztesség emberek társaságában-is gyakorla, tudnillik ezt látni és hallani, hogy rendszerint mikor a' kegyefség gyakorlókról vagyon emlekezet, mindenkor inkább azoknak személyét és magok viselését vádoltatni és balítélettel megjegyezteni halljuk.

Ne éparóítsátok hát éámát azoknak, a' kik e' megjegyzésre és nevetésre, méltó okot adnak. Azt pedig magatok mivelitek akkor, midőn a' ti kegyefségteket ollyan életnek formájához, s magatok viselésésűfos módgyához kötitek, melly e' világ fiainak okot 's alkalmatofságot ad, hogy magokat mulafsák véle, és az igaz istenfelő éent embereket-is egyébre nem kénferítheti, hanem hogy abbéli dolgokat tellyefséggel kárhoztasák.

Kiváltképen való Régulája a' valóságos kegyefségnek, hogy úgy élyünk házainknál-is, mint az Angyalok. Hogyha pedig azt el nem köverhettyük, élyünk úgy, mint ézes emberekhez illik. Legalább ne élyünk úgy, mint a' társaságot kerülő vadak, és ne ézolgáltatásunk okot tselédinknek-is a' éüntelen éllünk való panaéra, komor kedvetlenségünk miá, a' kegyefség gyakorlás mellett: hogy azt ne mondgyák felölünk, a' mit régen mondottak egy illyen kegyefség mútató ember felöl, hogy mennél többet böjtölt és könyörgött, annál kegyetlenebb és ézenvedhetlenebb volt háza-népe között.

Meg-kell azt tudni, hogy nem lehet az, igaz, kegyes és ézent ember e' világon, valaki a' ézeretetet és émberséget, együtt járó, söt azon egy *virtus*nak nem hízi lenni.

Óltalmazzuk-meg magunkat mindenek felett attól, a' mi igen közön-séges

séges az ilyen kegyeséknél, a' kik az ő vakmerőségeket és engedetlenségeket igen nagy *virtusi* tisztekek tarttyák, és ne ragažkodgyunk tsak a régi rendhez és a' babonás szokáshoz.

Fordítsuk - el zorgalmatoson lelkünket, a' képzelésnek-is bolondságitól, minémüek az álmunkbéli látások, és nyughatatlan gondoskodások: ne engedgyük-meg, hogy valami oknélkül való félelem vagy valami a' pokolból, vagy a' földbe felgözölgő füstöz hasonló gondok elfoglallya žép elménket, mellyben Isten nem akar egyebet látni isten elmélkedéséknél.

Ojjuk magunkat a' bünbe eséstől és félyünk attól, mint a' haláltól, de ne ijjedgyünk-meg mindgyártattól, a' mi tsak nevét és žinét visel a' bünnek. Az ördög gyakorta legártatlanabb és tisztább dolgokat veszen-fel ežközül, hogy azokkal élyen és azokat bünnek, nagy gonozmal köntösébe öltözteti, hogy megijjed-

že azokkal, kiváltképen a' gyengébb ažzony-emberi živeket. De ne rettenyünk-meg efféléktől, és ne adgyunk alkalmatóságot az ežes embereknek, hogy megnevefsék effélé tévelygésinket 's félelmünket; mint mikor mi neverttyük a' gyermekeket, a' kik megijjednek a' rézből öntött kígyótól, és fikóltva futnak előtte. Valaminthogy semmi mérgezéség sem semmi ártalom nintsen az aranyból, ezüstből, rézből öntött állatokban 's egyéb žeržámokban, mellyekkel láttyuk ékesítettni az Uri palotákat: úgy semmi vétek és tisztátalanság nintsen efféle bünök žinébé és egyéb borzažtó éktelen képzelésekben, mellyeket formál néha az ördög, még a' legtisztább žüzességü žemélyek elméjében-is, hogy annyira elhadgyák magokat, és elrettenyenek tőlök. Az ilyen miá esnek a' félelmes živűekben megrettenésék és kétségbe esésék; mintha kárhozatra jutott volna dolgok. A' kegyeség nélkül való

világ fia nevetik tsak az illyeneknek megijjedéseket. De éánni kell őket inkább, noha nem kell követni.

A' keresztényi szabadságnak, tsendéségnak, bátorságnak és böltéségnak mind együtt özve kell férkezni a' mi lelkünkbe az igaz valóságos kegyességgel. Mert a' mint egy régi Tüdös épen mondgya, kegyesé lenni nem egyéb, hanem a' kegyelemnek olyan jóakarattya, melly minket felruház azzal az erővel e kékségekkal, mellyeket bünsök letésünknek forsa megtagadott rólunk. Tsuda dolog volna tehát, ha kegyességünket igazán gyakorolván még-is ellenkező munkákat és jelségeket kellene bennünk éeznünk. Ha tsak e' világi dolgainkhoz fogván és azokat forgatván, az betsülszert bennünk, ha azt jó kedvel és vidámon mivellyük; már ha ma a' kegyesség munkáira éánod és adod valóságoson magadat, hogy gondolod meg, hogy magadat arra a' végre é

pen elváltoztassad, és ahoz fogván, embertelenné, fenévé, fél ezüvé és *melancholicus*sá tegyed magadat?

Nem illik, a' mennyire lehet, hogy a' kegyelem állapattyaival semmi kelemetessége, éepsége és méltósága az emberi léleknek alább éálljon. Igen vízéa-fordultt és keserves dolog inkább ez-is, hogy a' czégéres bünsök és gonof-tévök nagy tisztességben és bátorságban élnek e' világon; azonban a' kegyes istenfélök elhitetik magokkal, hogy nem tiszték ez nékiek, hogy ök a' kegyesség-béli kegyelem által félelmes és elijjedd éíveket 's egyéb illyen fogyatkozásaikat orvosollyák.

Hogy pedig az elébb elő-éámláltt éép *virtus*okat magunkban özve-férkeztethesük, és a' keresztényi lelki életnek ditsőségét magunkban felépíthesük; annak valóságos igaz módgya ez, hogy arra légyen gondunk, a' mit a' Salomon feltött Régulája tanít a' Példabeszédben; hogy a' mi

a' mi fő dolgunk légyen az Istennek való járás, és végünk, tökéletes örök barátságába való efés. *Mert az Úr jelen léken néked a' te bizodalmasodásod érint.*

Az Istennek Házában ugyan az imádságnak idején, Isten előtt megállván nagy alázatossággal és tisztességgel, a' földnek poráig meg kell magunkat aláznunk; de a' felől minden dolgaink között úgy Istenhez kell fókunk és szabadságunkkal élnünk, hogy épen azt kövelsük-el hozzá, hogy mit követünk azokhoz, a' kik minket éretnek, és a' kiket mi tettetünk nélkül éretünk. Szintén olly barátunk Isten, mint akas melly kedves emberünk: azon bizodalmasodással élhetünk hozzá, mellyel élünk azokhoz, a' kik minket éretnek. Elöttünk forogjon azért ő, minden dolgainkban, minden igyekezetünkben, remenségünkben, félelmünkben, egy főval mindenben, valamelyhez fogunk. Mentől érossabb, be-

sőbb

sőbb és titkosabb barátságot lehet tartanunk, ollyat tartunk véle. Jelentsük-meg neki, valamire a' mi éretetünknek indulattya bennünket indít, és ne félyünk semmit illyen Jegyesünk előtt, úgymint ki semmit úgy nem úrál a' Szentek lelkében, mint az illyen töle el-ijjedést, hozzá nem bizált, és ez illyen akadozó lelki-isméretnek nyughatatlanságát.

Az való dolog ugyan, hogy az Isten nekünk Urunk: és a' rend kívánnya, hogy Isten előtt megjelenvén, azt tselekedgyük igen alázatosan, lábaihoz arczra borulván, és ha lehetséges, épen a' semmiig alá botstátkozván. Mindazáltal mihelt Istent éretni kezdgyük, és mind addig míg ő előtte járunk, éllyünk ő előtte az ő nagy érelmének *privilegiumával*: ez pedig nem egyéb, hanem e' ditsőséges kegyelem állapotára jutottaknak juslok, hogy ő hozzájok Isten társul erefkedik, mellyre nézve bátran mondhattya

F

illyen

ilyen állapattyában ember: *Az én férelmesem enyém, és én övé vagyok*

Bizonyos ez-is, hogy az Isten mindenek felett félelemmel betsüendő; de minthogy ő minket akar szeretni és tőlünk-is szeretetet kíván, még pedig belsőt és lelkit; a' melly betsületet mindenek felett részünkről kíván, ez, hogy úgy főllyunk véle, mint foztunk főlani azoknak a' kiket szeretünk, és hogy fíntén olyan bizodalommal és szabadsággal jelentsük-meg néki akaratumkat 's önszükségünk eleibe kívánságunkat. Mondjuk meg nekik mind azt, a' mi nekünk főkölködünk, részünkről; ne az, a' azt jól tudgya, de még-is tőlünk akarja hallani 's tanólni. Akarmi legyen az, az Isten maga betsüendőnek tartya, ha tőlünk tudgya, mi szeretet bennünket, és semmi nintse körülöttünk való dolgaiban, mellyet maga dolgának és szereteti 's indúlattya fersint forgatandó munkájának ne tartana.

Az

Azt mondom azért, hogy ez a' valóságos Istennel való járás, melly ditsöítettetik a' mi kegyefségünk által, kimútatódván annak az ő ereje, szépsége, magassága: és ez, a' melly kételeeníti a' legkevélyebb és vakmerőbb bünösöket-is arra, hogy Istent betsüendyék és tsudályák.

Oka ez, mert ebben a' belső és lelki illetésben az Isten maga beféll velünk, nem álom-látás által pedig és éjjel, mint Jóseffel, nem-is hallatos és fokaktól érthető fözval, mint fent Pállal; hanem mint fereselmes Jegyesével, olly beféddel, melly ottan a' fívet illesse, mellyet mintegy lehellés által formál az, a' ki fóllyá, és hogy rövideden megmondgyam, isteni belső ihlés által.

Egy fözval, az Isten ez ilyen velünk való tsarfalkodásban olly rendet és módot tart, a' minémüvel mi a' mi barátinkhoz foztunk élni. Midön mi barátunkra, fok emberek jelenlétében, kiket nem akarunk hogy ért-

F 2

tsék,

tsék, valami titkot akarunk bizni, félre szólítottuk azt, szájunkat füléhez tartjuk, olly lassan 's olly közel beszélünk véle, hogy lehelletünk is szavunkkal együtt füleibe hasson, és mikor befédünket hallja, melegünket is és lehellésünk erejét érezze. *A' puftába vífem ötet, és sólok néki az ö fíve kívánsága ferint.*

Ez ám a' mit Isten tselekzik, midön valamelly kegyes lelket megakar inteni és tanítani arra, mint kellesék magát vífelni minden ö állapotában: eleibe rak minden dolgokat, mellyeket néki illik és szükség tudni, és mindenik felöl mit itéllyen, megjelenti mintegy titkos tanátstsal; az az ö olly tsendesen miveli, és olly valósággal, mintegy szívöl szívöl nyomván, lélekböl lélekre fúgván, hogy azt ne érthesse senki más azon kívül. Ez nem hallató és kiáltó szó, hanem a' mint Illyés idejében, *igen lassú és vékony só,* mintegy tsendes isteni ihlés és lehellés, mellyet ugyan

édefen és ízefen terjezt-ki, kinck-kinck szívére, mellyel együtt jár a' tanítás és világosítás, az erő és buzgóság, mellyet a' jó lélek vár, és a' mellyre néki nagy szüksége a' végre, hogy Isten előtt böltsen jár hasson.

Azt mondom, hogy eröt és egyéb mennyei jót nyújt: mert az ollyan állapotban e' nagy tanító Mesternek az Istennek befédei, nem egyebek tulajdonképen, hanem az ö szívének ihlési, lehellési, és szerelmének mozgási; söt vóltaképen nem-is egyebek, hanem az ö bölttségének, értelmének és jóságának reánk 's belénk hatási: mellyek mind addig, míg ez az Istennel való egyesülés tart, az ö befédivel együtt, eröt-is, kegyelmet és szentséget nemzenek bennünk.

Ezek a' lehellések és ihlések, mellyek a' Szent Lélektöl származnak, mellyek Adamba, mikor ö nem vólna egyéb, hanem sárböl való tserép alkotmány, adának halhatatlan lelket és Istennek képét. Ezek hat-

ván a' Mófes ábrázattya-*is* a' Sima  
hegyen, angyali fényességbe öltöz-  
teték azt, *mi*vel-hogy az *Istennel* be-  
*lélett volna*; ezen ihlések ki-hatván  
az Apostolokra, Szent Lélek állá-  
beléjek, és olly hatalom, hogy egye-  
beknek bünököt megbotsáthatnák,  
és minden nyavalyákat meggyógyít-  
hatnának. Ezek az ihlések voltanak  
mellyek mind addig, míg e' lelki Vö-  
legénynek kebelében nyugodtanak  
kiüztek *É*vekből minden erőtlensé-  
get, túnyaságot, tsalatkozást és tu-  
datlanságot, és ezek helyébe *É*zzet-  
tenek és neveltenek benne az emb-  
rek és Angyalok előtt való kegyessé-  
get. Hogy ezt elvégezzük, ti, ki-  
annyi alkalmatosságot adtatok e' vá-  
lág fiainak arra, hogy a' kegyességet  
megúttályák, olly formában és álla-  
patban jelentek-meg ö előttök, melly  
e' vak világnak femeit erővel-is fé-  
nyirtassa, és megvallassa vélek azt,  
hogy a' Jésus Christusban való hirtől-  
való kegyesség, a' romlott ember

termézetet felépíti és ékesíti: és  
hogy minden emberek között, a' ki-  
ket *É*zeretni *É*oktunk, fenki nem mel-  
több a' mi *É*zeretetünkre és betsülé-  
sünkre, mint azok, a' kik igazán isten-  
félő kegyes emberek. *A' böltesség*  
*élet a' te lelkednek, és kedveség a' te*  
*É*ájadnak.

Azt akarom tsak rövideden mon-  
dani, hogy úgy vagyon *É*intén ez-  
aránt a' dolog *É*stennél, mint a' földi  
Királyoknál. Hogy valaki a' Kirá-  
lyok udvarában valamit tehessen, ar-  
ra való út egyedül ez, hogy ott meg-  
*É*mérkedgyék, és módgya 's jussa lé-  
gyen arra, hogy megengedtefsék a'  
Királyal való mindenkori bizodal-  
mas és *É*abados *É*óláfa.

Tudgyuk-meg azért, hogy ez ál-  
lapat a' léleknek ollyan állapattya,  
hogy az *É*stenen kívül ne *É*zeressen fen-  
kit. *Gyönyörködgyél az Urban, és*  
*megadgya néked a' te *É*ívednek kérését.*  
Ne legyünk ollyanok *É*stennél, mint  
a' *É*jedelmek udvarában az emberek

Észak lenni, a' kik ott tsak ajándé-  
kot lesnek. Ne keressünk Istennél  
egyebet, hanem tsak azt a' boldog-  
ságot, hogy Istennél lehessünk: az  
ö közel és nálunk léte, legyen a' mi  
nyugodalmunk, reménységünk, éle-  
tünk. Midön Isten látándgya a' mi  
éivünket, hogy az senkihez nem ha-  
jol egyébbhez, hanem ö hozzá tsak;  
elég az arra, hogy bennünket meg-  
hallgasson, elfogadgyon, még eleve  
el-látván a' mi éivünkben és elménk-  
ben azoknak a' dolgoknak forgatá-  
sát, a' mellyeket töle fogunk  
kérni.

## VI. RÉGULA.

Példab. 16: 22. *Életnek kútfeje  
az értelem annak, a' ki bírja  
azt.*

### S U M M A J A.

**E**Letnek kútfeje a' tudomány an-  
nak, a' ki bírja azt. A' tudatlan-  
ság és a' halál fokképen hasonlítanak  
egy-

egymáshoz. Annak az embernek  
lelke, a' ki nem tud semmit, tsak úgy  
vagyon az ö testében, mintegy ko-  
porsóban: a' mi élet benne vagyon-  
is, tsak olyan, mint akarmelly ba-  
romnak élete, és tsak árnyéka a' lel-  
ki életnek. Tudatlannak lenni, a'  
Bölsnek értelme fzerint, tsak egy  
olyan állatnak állapotja, a' ki az ö  
kezdetitől fogva tsak mind menne az  
ö végéig, de minden élet és eleven-  
ség nélkül.

### M A G Y A R A Z A T T Y A.

Valaminthogy a' tudomány egy  
réze a' mi tökéletességünknek, úgy  
egy réze a' mi boldogságunknak-is.  
Legyünk tudósok, legyen értel-  
münk, legalább annyira, a' men-  
nyire mind a' természetnek törvénye,  
mind az isteni vallás, mind pedig  
külsőképen a' bertsület és tisztesség  
köteleznek bennünket. Akarmelly  
idejében legyünk-is életünknek, és  
akarmelly hivatalban világ fzerint;  
de ugyan füzkségesképen megkíván-  
tatik,

tatik, hogy legalább a' betsületes emberek száma közzül igyekezzünk lenni: ott pedig nem lehetünk, ha mind az Erköltsbéli tudományban, (*Ethicában*) mind a' Termézetben (*Physicában*), mind az Isten befédeben (*Theologiában*) tellyeséggel tudatlanok lézünk.

Ezekben pedig elégséges tudományra léphetik ember, tsak kevés munkával-is; ha éintén fő *Professzorokat*, kik e' nemes tudományokat mintegy vásáron árúlyák, nem keres-is. Nem engedi az idő-is, hogy ezek alatt tanólyunk tsak, és hogy ezeknek oskolájokban járjunk fűntelen: Nem igazítok én oda senkit-is. Hanem eljött az ideje, hogy az örökké-valóságról elmélkedgyünk, és felkeresűk az eszközet, melyek által elkerűlyük bóldogtalanságunkat.

A' kik ezaránt tulajdonképen való jó Mestereink lehetnek, régen vá-rakoznak utánunk. Legalább,

kevés

kevés munkával feltalállyuk őket: Mindenütt ott vannak, valahol magunk vagyunk, 's olly közel pedig hozzánk, hogy magánofon titkofon beállhetünk vélek, és úgy vehetűk értelmeket. Ne mennyünk hát meűze, hanem fordűlyunk tsak magunkhoz, és hallgassuk ott-meg Mestereink oktatását. Imé azért néminémű elmélkedéseket nyűjtok, mellyek segíteni fognak bennűket arra, hogy annál jobban tanólyhafuk-ki e' mestereinket, és épűlhesűnk ezeknek leczkéiből.

Tudgyuk-meg azért, hogy azólta, a' miólta e' világra löttünk, mindgyárt fűletésűnk sorfa és rendi kénferített arra bennűket, hogy ez három dolgokat megtanólylyuk: El-sőben, hogy vagyon Isten, ki nekűnk életet adott; másodfőor, hogy vagyon semmi, a' miből valóságra jöttűnk, és halál-is, a' mellyre kell mennűnk; harmadfőor, hogy vagyon Jésus Christus, ki árron vött-meg

F 6

ben-

bennünket, és a' ki fel-is fog támasztani a' halálból.

Mihelt e' világra jöttünk, három tanító Mestert találtunk, és három oktató beszédet, melly három leczkét ad elönkbe: a' Természetnek beszédét; a' Halálnak beszédét, és az Evangéliomnak vagy kegyelemnek beszédét. Ez ugyan nem háromféle beszéd, hanem három *materia* erre az elmélkedésre, mellyet most nyújtok.

Azt mondom elsöben-is, hogy mi voltaképen és a' mint illik, megtanólhassuk az Erköltsbéli tudománt, szükség hogy a' Halálnak legyünk tanítványi, és ö alatta tanólljunk.

A' Halál tulajdonképen nem tanít, sem beszéll; de az ö hallgatása olyan, melly a' próféták és Apostolok tudományának summája. Ebben foglaltatik a' mindenek felett való fő oktatás, melly minket a' jó élesre vezérel és megtanít arra, mint keltsék minden alkalmatossággal meg-

ho-

homályosodott lelkünk-isméretinek akadékira felelnünk. Minden ezaránt való tanáts-adások a' régi szent Atyáknak, a' Halál nyelvén vannak kiadva. Ez tsuda, hogy noha egy szót sem szól, még-is tanátsot és oktató beszédet ad szívünkbe: még pedig olly formában és olly hatható és ékes szólásnak módgyával, hogy a' legszentebb emberek tanítási-is el nem érkeznek véle. A' Halál pedig azt minden alkalmatossággal, valamennyi szerzemünk előtt vagyon, beszélli nekünk, és hív oda, a' hol ö lakozik. *Mivelhogy minden embernek vége vagyon, az élő ember megemlekezik arról.*

Minden embernek, midön meghal, bizonyos ígék iratnak ajakira, meljeket mindé ember eltud olvasni, és minden a' ki láttya, valósággal is elolvassa e' két szókat: *Hodie mihi, cras tibi.* Ez az ö testámentom tételek, mellyet a' Halál ír ö képekben, és a' mellyet mütogat az östözö

F 7

atya-

atyafiaknak, és mind azoknak, vala-  
kik a' meghaló embernek ágya körül  
forognak. Mindenek olvassák, min-  
denek megértik: Meg ti-is sokszor  
olvastátok e' világi nagy Urak. Ez  
pedig a' mellyet hallottatok, hogy a'  
melly örökség s jószág eleitekről reá-  
tok állott az ö halálok óráján, ugyan  
az akkor hurré adta nektek is, hogy  
ti-is éintén úgy meghaltok, mint ök:  
és hogy minden gazdagságtok, mel-  
tóságtok és minden józágtok, mel-  
lyeket most bírtok, kevés idő múlva  
ugyan azzá léfnek, a' mik vóltak  
régen, porrá, hamuvá, és semmi-  
vé. *Por vagy, porrá kell lenned.*

Ennyi ös Atyáink közzül, a' kik  
vóltak egymás után világ kezdetitől  
fogva, egy sem vólt, a' ki e' testá-  
mentomnak alája nem írt vólna, és  
ezt meg-nem petsétlette vólna, és a'  
ki józágát nekünk maradékoknak el-  
nem hagyta vólna.

E' testámentom tételt, az apja-  
házásával, vonásával, gazdagultt  
ifjú

ifjú, fiükség hogy igen-igen megvil-  
gálya, és valóba meg-olvassássa;  
hogy az ö istentelen apjának gono-  
szúl keresett józágának féntül és böl-  
dogúl való birója lehessen.

Olvassa-meg azért: de megjegyez-  
ze azt, hogy e' vizsgálásnak és olva-  
sásnak hazna, ö aránta nem abban  
áll, hogy azt nézze tsak, a' mit néki  
a' Halál mutat; hanem hogy ezébe  
jusson az, a' mit maga-is látott.

Minekutánna a' Halál mütattya  
valamelly koporsó fenekén, hogy azt  
az ábrázatot s orczát, mellyet te a'  
minap tsak-nem imádtál, rút férgek  
ifonyú ferege lepte-el, és arra kén-  
ferít, hogy megvallyad azt, hogy  
nem régen ez a' fenyyedt dög bálvá-  
nyod vólt néked; a' szó, mellyel min-  
den azaránt való tanítását elődbe ad-  
gya, és a' mellyet elmédbe mélyen  
bératni kíván, ez: *Memento homo.*  
Ember emlekezzél arról, a' mit lát-  
tál e' koporsóban, és a' mit ott ta-  
nóltál.

Ugyan-

Ugyan-is, hogy ember jól meg tanólhassa az Erköltsi tudományt, és hogy megtanólhasson böltsen és ke reztényül élni, a' végre igen kevés tsak ez, hogy ő vagy a' meghaló, vagy a' már eltemettetett holt em bert szemlélye. Mert nintsen rend szerint majd olyan ember, a' ki el ne menne látogatni szüléit, rokonit, vagy barátit azoknak halálos ágyok ban, és a' ki akkor elméjét ne fordít taná a' más világra, és ne gondolkod nék avagy tsak akkor a' megtérésről és pénitentzia-tartásról: de mindigárt más nap láttyuk, hogy mind ezek a' gondolatok kiökönek elmé inkből, mint valami álom; nem jüt efünkbe, sem a' mit láttunk, sem a' mit magunkban feltöttünk tegnap. A' buzgóságtalanság, a' világiság és minden hijába-valóság, éintén úgy uralkodik lelkünkben, mint akarmi kor azelőtt: és éintén úgy kezdünk élni, mint azok a' vakmerő bünösök, a' kik elfelejtették, vagy ugyan soha

nem-

nem-is tudták, hogy valaki még meg-is holt volna e' világon.

Oh halandók! így kiált a' Halál, nem ollyankor kell tsak ezt tanólni, a' mit én tanítok, és nem tsak a' temetési alkalmatossággal, a' halottas háznál, a' fok firás és szomorú pompázás között, midőn példának-oká ért, olly atyátokfiát temetik, a' ki tsak tegnap holt-meg hirtelen, kinek egy megtérésre való szó nem völt szájában, és vagyon két vagy három eztendeje, hogy pénitentzia-tartásának semmi jelét nem adta; hanem ugyan gyakran ezetekbe jusson az illyen boldogtalan ki-mulás. *Memorato.* Nem tsak ezedbe vedd pedig, hanem ugyan ezedbē tartsd éüntelen az illyen ki-mulást, minden éerentséid között, minden helyben és időben, valaholott vagy. Bezélyed ezt barátidnak-is, és ugyan valójában elmélkedgyél vélek együtt felele. Ne gondolly azzal, hogy mások tsak nevetik és mulattyák magokat

gokat ez ilyen példával; figyelmeztél te arra, mit prédikál néked a' példa, és ugyan Éivedbe nyomod-bé e tanítást.

Bé-hat a' Éivedbe, ne kételkedgyél abban. Akarmelley tudatlan lőtél légyen-is benne ma, úgy tanólt abból, hogy semmi *Casüistának* oktatására nem lézen Éükséged, hogy megtanítson ezaránt arra, mi légyen kereftényi életedben tized, és hogy megkérdgyed tőle, milégyen lelked ismertetinek köteleisége: Tudni fogja mind azt lelked, és elégséges lézen arra, hogy minden ebbéli tudakozásidra megfelellyen néked. Soha eÉivedbe sem jut, hogy valami nagy mésterséggel kerüllyed-meg az ilyen *Casüista Theologusokat*, hogy azoknak Éájokból tanóllly orvofságot rendelés félelmid ellen; sem pedig hogy az ő tanátsok Éerint ahoz kéÉülly, hogy büneidnek dolgát a' más világra haláÉlad. A' Haláltól mód nélkül való félelmet a' *Medicusok* Éer-

szlog

zették; a' Halállal semmit nem gondolást pedig, a' *Casüista Theologusok*.

Egy Éóval, mind ennyi világi mulatságok, gondok, dolgok, és minden világ állapotai között-is, ne felejtse-d-el azt, a' mit mondok, kérdezd-meg a' Halált, és társalkodgyál véle; tudósabbá tézen téged az Erköltsi tudományban mindezeknél a' *Casüista* kemény Profétáknál, kik az ő írásaikban és az ő köz beÉedeikben olly tsuda ijjeÉtő dolgokat hordanak elő, az ilyen hirtelen halálnak kárhozatos vólta felöl; azonban mind elfejejtik magok, a' mit prédikáltak, és nagy bátran s Éabadofan minden fertelmességben élnek. Nem vólna jobb *Ethica* vagy erköltsröl tanító Könyv, melly Éüntelen elő forogna a' milakó házainkban, mint a' *Heraclius* CsáÉaré vala, tudnillik egy holt ember feje koponyája, kire ez Igék vóltnak reá írva: A' lézeÉ holt nap, a' mi én vagyok ma. Nem vól-



vólna olly nehézsége lelkednek, melyet ez új forma néma *Casuísta* el nem igazítana.

## VII. RÉGULA.

Példab. 10: 14. *A' böltsek megtartják a' tudományt.*

### S U M M A J A.

**A**Z Isten a' bölt embernek adta az igaz tudományt, és ő ditsőségesen él azzal azokban a' dolgokban, a' mellyekben ez isteni tudománynak világa vezérli az ő munkáit, és így e' tudomány ötet a' nagy emberek rendiben ülteti.

### MAGYARAZATTYA.

Azt mondám fellyebb, hogy egy része a' mi boldogságunknak e' halandó életben, ez, hogy légyen értelmünk, légyen tudományunk, és hogy egy része a' mi czélunk szerinti tudományunknak, az isteni tudomány, a' *Theologia*.



Ezen

Ezen ti talám, a' kik ezt olvasátok, eltsudálkoztok: noha régi beféd már ez hozzátok, hogy ehez fogjatok, sőt ti magatok-is régen hozzá fogtatok 's munkálódtátok-is. Első leczkéitek-is, mellyet hallottatok, minekutánna e' világra löttek, első munkátok-is és bajotok, melly kezdetett még a' böltöben, e' vólt, hogy a' kereftyéni vallásnak rövid ágazatit tanólgasátok.

Ugy-hogy, hogy ennek a' bódog állapotnak elérésére, mellyről fólók, fert tehették jobban, valami oktatást én azon kívül nyújtok, a' mellyet már még kitsínségtekben hallottatok 's tanóltatok, semmi nem egyéb, hanem ez igétske: *Kereftyén*. Valaki ezt mondottad fádald két ektendös korodban, most mondgyad fíveddel, és hidgyed, a' mit ezelőtt tsak fólóttál. Mert valamint hogy a' Halálnak minden leczkéi e' fóban foglaltatnak-bé, *Memento*, emlekezzél; hasonlóképen az E-

az Evangéliomnak minden lezkei  
e' másík főban vannak befoglalva és  
rövideden summálva: *Crede*, hidgy

Ne itéllyetek úgy, mintha a' vég  
re, hogy valaki a' J: Christus osko  
lájában nagy és valósággal való *Theo*  
*logus* lehessen, arra megkívántásék  
az Éükségesképen, hogy ő az ő tu  
dományának valóságát ugyan fem  
mel látással tapasztallya-meg, vagy  
pedig elme élivel haffa-meg, vagy pe  
dig az ő Tanító-mestereinek sok *dis*  
*putálás*okból tanólyla-meg, a' kik  
azon igyekeznek tellyes életekben  
hogy ez emberekől megfoghatatlan  
titkokat épen által-láthassák.

Bizonyára a' legtudósbabb 's híre  
sebb *Professorok*-is femmit nem tud  
nak nyilván e' mennyei tudomány  
ban, hanem csak azt, a' mit hittel fog  
nak. Hogy azért ti-is Éintén úgy  
megtanólhassátok azt, a' mit ök ab  
ban tudnak, e' kívántatik, hogy  
tettetés nélkül Éívbéli vallást tegye  
tek, és Ézentől vegyétek Éámba azt,  
mit

mit tanóltatok légyen abban kitsiny  
ségtektől fogva, és mit hallottatok  
abban a' ti első dajkáitoktól, kik kö  
rüllöttetek forgottanak és tanítot  
tanak.

E' kegyes foglalatofságban lévén  
naponként, lelketek nagy aláztatós  
ságával hallgafsátok és olvafsátok  
azokat a' titkos igafságokat, mel  
lyeket a' Ézent Irás ki-jelentett nek  
tek, a' Ézent Háromságról, az Ige  
megtestesüléséről, a' Testnek feltá  
madásáról, 's a' t. Mihelyt hallod e'  
kibezéllhetetlen titkokat, aláza  
ton hajtsd-meg ugyan térdeidet; de  
Éívedben a' nagy tsudától és Ézeret  
től elragadtatván, emelkedgyél-fel,  
és mondgyad ez igéket: *Hítek Uram,*  
*de segéllyed az én hibetetlenségemet.*  
Segéllyed gyengeségemet és tudat  
lanságomat kegyelmeddel! Ezt tse  
lkedvén, fellyebb lépel a' Ézent Irás  
Éerint való tudományban, ama' hí  
res és kevély *Professorok*nál, kik a'  
Ézent Háromságról 's egyéb titkokról

Angya-

Angyali mély nyelven akarnak szólani; azonban kissébb a' hitek abban a' mit tanítanak, a' te hitednél.

Egy erős állhatatos hit és az Apostoli hit ágazatinak Szent Lélek útján való éivedbe való nyomatása, elég tevékenységre vívi azt benned. Levegysz fő dolgod és gondod, hogy föntelen elmélkedgyél róla, és imádkozzál egész engedelmességgel és foglalkozással adott éretettel, a' Jéhus Christu Testámentomának imez első érvényesnek: *Kezdetben vala az Ige, és az Ige testté lött.*

Nem azért mondom ezt, hogy ezzel kárhoztatnám e' titkokban fönt és ditséretes tudakozódást, melyet ember hallhat és tanólhat közönséges tanítások alkalmatosságával; midőn e' titkokat prédikállyák a' tudós emberek; vagy pediglen magok között öfve-gyülekezvén ezeket fejtegetik, és mélyebben - mélyebben igyekeznek értekezni felölök.

Sőt ellenben azt mondom, hogy valamely karban 's állapotban legyünk-is, felette ditséretes és tevékeny dolog ezekről értekezni, és arra vigyázni az alkalmatosságokra, mellyeken ezekben épületet vehetünk. Ezt-is hozzá adom, hogy mennél fellyebb léptetek emberek, és épültetek a' közönséges nép felett ebben, mind föületétek sorsával 's jó alkalmatosságával 's elméteknek-is szerénységével; annál alkalmatósabbak vagytok, hogy tovább-is e' méltóságos föent igaságokat nyomozzátok, és megnyerjétek Istentől azt a' kegyelmet, hogy azokra másokat-is tanítsatok.

Ugyan-is valóba jó és hasznos jel ez valamely nagy emberben, ha olly indulatot és hajlandóságot érez magában, hogy a' hitnek titkait és mélyégeit kívánnya fejtegetni, és igyekezi fejtegetni, a' mi az Evangéliomnak példabefédei és a' Próféták meséi alatt el-vagyon rejtve.

Mert fűkség, hogy az ilyen fív be  
 már gyökeret vert légyen ez illye  
 méltóságos *materia*, a' mellyne  
 gyönyörüsége abban áll, a' mi  
 Angyaloknak-is az ő tulajdon maga  
 gyönyörködtetése.

Mert tudgyuk mi azt, hogy egy  
 dül ez tézi tökéletessé és ez neme  
 meg a' mi természetünket, és ez  
 gyedül, a' melly a' mi alá-való álla  
 patunkat, mellyel a' legalább-va  
 állatoknak-is alája vetett vala  
 kígyó, felemeli és magasztallya  
 hetetlenül, minden oktalan állatok  
 ördögök, söt Angyalok forsa felett  
 ez ad minden teremtett állatok felett  
 való tisztességet, mind ezen, mind  
 a' más világon.

Végzetetlenül felmagasztallya  
 oktalan állatok felett, midön fell  
 littyta bennünk első esetünk miá  
 veztett böltességünket, lelkünk  
 méretit, kegyességünket, és mi  
 den állatokon fellyül való nemes  
*vilegiumunkat*: melly *privilegium*  
 adott

adott első természeti eredetünk, és  
 elveztett tőlünk bűnünk; mellyet  
 újjolag helyre állit a' kegyelem, nagy  
 árron megvévén jussunkat az Isten-  
 nek vére, kiben vagyon immár Isten-  
 nél minden bötsünk 's érdemünk. ő

*homo erigete, tanti vales.*

Végzetetlenül felmagasztallya az  
 ördögök felett, midön arra kénzeríti  
 az ördögöket, hogy a' Christus fe-  
 mélyében imádgyak és félyék az  
 embert, rettegjék örökké az ember  
 Jésus Christust, midön még egyéb  
 emberek alá-is rabúl vettettek, úgy  
 mint fok együgyü fok tsetsemö Már-  
 tiromoknak hatalmok alá, kik mind  
 az ördögökön gyözedelmeskedtenek  
 e' gyözetetlen Megváltónak fegy-  
 verevel 's diadalmas kegyelmével.

Felmagasztallya végre az Angya-  
 lok felett-is, midön emberi testben  
 gyözedelmeskedvén, mutatya ura-  
 méretit, birja öket mint szabados Ur,  
 és azt kívánnya, hogy a' tölemeg-  
 váltott emberi fereg, az ő társasá-  
 gok-

gokba bégyülyön, és vélek együtt az örök boldogságban rézesülyön.

Tudgyuk azt-is, hogy a' Megváltó az, a' ki ezt akarja, hogy a' tebből és vérből alkotott emberek, a' ki a' barmokkal együtt e' föld zínénél letnek, és mint azok, kimúlás rothadás alá vettettek, az ennyi csendtől fogva meghólt, eltemetett és porrá lött fok emberek, a' ki irtózására és fertőzésére vannak e' földnek, kijöjjenek még az ő koporsóból, és bémennyenek az égbe mag pompával, ditsőség és halhatatlanság koronáinak fényességében; meg pedig testfől mennyenek-bé, hogy az ő ábrázattoknak a' váltság fényességével ragyogó ékesége ékesít az eget.

Lehet-é tudni mindezt, és még csak immel-ámmal tekinteni-meg nem gondolván hogy még ez a' jószág-ánk-is tartoznék, hogyha valami székenység és lélek lakozik bennünk.

Nagy rendeletlen erőfak-is volna

azt akarni embernek, hogy az ilyen ember Jésus Christus zemélye aránt, csak elbámúlylon; mintha nem volna arra szabadsága, hogy tudakozzék a' tudósabbaktól a' megtestesülnék és a' Közbenjáró tizteinek titkai felől, mellyeket maga akart hogy tudva legyenek az alázatosoknál, eltitkolta pedig az istentelen megvetett kevélyektől.

Hanem, a' mit kárhoztatunk, kiváltképen némelly fő Urakban 's Afezonyokban és egyéb gorombául tudakozó emberekben, ez, hogy ők azt csak negédségből mivelik, hogy ők-is láttassanak hogy hozzá tudnak éolni, ők-is tudnak az ellenkezőkkel *disputálni*, ők-is lehetnek Birák effélékben.

Továbbá még-is, a' mit ezaránt kárhoztatunk, fokoknak vakmerő bátorságok, a' kiknek sem elméjek, sem akarattok nints arra, hogy valamit fundamentomofon megtanuljanak, 's tudgyanak, hanem csak

mindenhez kapdosnak, egybe-  
 másba-is gyermeki módon belé ug-  
 ratni elégnék tartják: és így a' jók  
 nak terhekre 's borránkoztatásokra  
 vannak. Mihelyt valamelly Evan-  
 géliomi fent igaságba belé kapnak,  
 azt tovább nem nyomozzák, hanem  
 magok fejektől koholt értelmekkel  
 tóldgyák-földgyák: és ezeket így  
 öfve-zavarván, úgy adgyák elő,  
 a' fegény együgyűeket, a' kik töltől  
 hallják, úgy tsábittyák.

Tanúlljuk tehát, a' mennyire le-  
 het, hitünk titkait, légyen az min-  
 den elmélkedéseinknek *materiája*, azt  
 olvassuk, azt tanúlljuk. Gyakran  
 emlekezzünk-meg ez három egymás-  
 tól különböző leczkéinkről: A' Ha-  
 lál leczkéje *Memento*. Emlekezzél  
 Az Evangéliomé, *Crede*, Hidgy.  
 A' ki hízen idvezül; végre a' Ter-  
 mézeté, *Vide*, Lássad és tekintsd-meg.  
 Ez harmadikat megláthattjuk a' Sa-  
 lomon bezedében, a' melly követ-  
 kezik.

VIII.

## VIII. RÉGULA.

Prédik. 3: 10. *Láttam e' foglala-  
 tofságot, mellyet Isten adott az  
 emberek fainak, hogy magokat  
 abban gyötrenék. Hogy az I-  
 sten ád az emberek elméjébe olly  
 dolgot, hogy azon vetélkedgye-  
 nek, mellyet az Isten tselefkik  
 kezdetül fogva mind végig.*

## S U M M A J A.

AZ Isten e' világot arra az állapot-  
 ra botsátotta, hogy a' tudósok  
 vetélkedgyenek 's *disputálódgyanak*  
 rajta: de egy-is közzülök nem talál-  
 lya-fel elméjében, és nem láthat az  
 Isten böltseségének titkaira, mivel-  
 hogy nem akarta önékik azt felfe-  
 dezni.

## MAGYARAZATYA.

Mondám ide fellyebb, tanúlljuk-  
 meg azt, a' mire a' természet bezedé  
 bennünket tanít. A' természet, sem

G 4.

a' ré-

a' régiek oskolájába nem igazít, sem az újabb Termézet magyarázókhon nem küld; hanem maga megtanítja tya minden kíváltképen való mélységeit a' *Physicának*. Tselekfi-is az mindenkor, valamikor mútogattya az Eget, Földet és egyéb teremtető állatokat, ő tanít-meg, mik légyünk mi magunk, ő adgya elönkbe amaz első igéjét az ő Testámentomnak, melly a' Napra, Hódra, Tsillagokra reá vagyon írva: *Kezdetben teremté Isten a' mennyet és földet.* Kezdetben az Isten, a' ki már örökön vala, teremté azt, a' mi foha addig nem vala.

Akarmi állapotban légy-is, és akarmint mentegesse és vonogassa magát a' benned való kevélység és túnyosság, sőt akarmelly förgőfok legyeknek-is rajtad egyéb dolgaid, foha el ne múlassad forgatni és tanulni ezt a' *Philosophiát*. Nints egy tisztességesebb dolog, mint ezt tudni és erről illendöképen befélleni, sem semmi ellen-

ellenben nintsen olly könnyü, mint ezt megtanulni. Nem kívántatik semmi egyéb töled, hanem tsak, hogy nyisd-fel űemeidet és nézzed e' világot.

Nyisd-fel azért űemeidet keresztyén ember, nézéd, és nézélvén három dologra légyen gondod: *Első* ez, hogy a' tennen magad űemeiddel tekintéd-meg magadat, vagy pedig a' fok külömbkülömb-féle dolgoknak tanúból, mellyeket Isten minden éltető állatban és e' világnak minden részében támasztott, tanúld-meg magadat, ki légy.

*Második* ez, hogy ugyan förgalmaton vizsgál-meg, mitsoda ritka és megjegyzésre méltóbb minémüségeket és tulajdonságokat talál minden dolgokban; minden földben, folyóvizben, kútfőben, értz nemben, állatban, fűben, fában, és minden tartományban mi légyen valami kíváltképen való és másutt fel nem táltatható dolog, jegyezd-meg; egy

zóval, menny végére mind annak valamit az ég alatt az embernek fele me feltalál; hogy ha lehet, azoknak természeteket tehetséged kerint ki tanulhatsz, és azt a tudományt, mint kintset, ívedben elrakhatsz, és az minden ritka emlékezetes dolgoknak teli forrásává tehesz; melly másokat, a' kik ezt látándgyák, kéne kerittse ezt mondani felöled, a' mit mondanak vala régen egy Király fele: ki-áradott, mint a' folyóvíz, ennek böltsesége.

Harmadik ez, hogy mind ezekben a' tsudákban és külömbkülömbféle ritka képségekben, Istennek hatalmának és képségének külömbkülömbféle jeleit jegyezd meg, és azokat megjegyvezvén, ívedet az ö kégyelmének édefségétől és gyönyörűségétől, mintegy elragadtassz; melly téged ö hozzá felemel, és a nagy tsudálkozásnak és keretnek miatta azt mondattya veled, a' mit Dáviddal: *Hirdetem a' te erödet, a' te igaz-*

*te igazságod, Isten, felmagasztaltatott; mert nagyságos dolgokat tselekedtél. Isten kitsoda hozzád hasonló. Uram Isteneknek Istene, melly tsudálatos, és megfoghatatlan vagy a' te gondolatidban, melly mélységes tanátsidban, melly hatalmas tselekedetidben! melly méltóságos, édefséges és ünádandó:*

Ez az igaz *Philosophiának* czimere és jegye, ha az ö elmelkedéit az Istennek keretében határozza, és a' kéntségnek nevedésében végezi.

Ellenben a' hamis és megvezegetett *Philosophiának* ez a' bélyege, hogy az ö elmelkedéinek vége a' maga kétség és tudatlanság légyen, melly az ilyen *Philosophiát* tanulót kevésbé és fokkal vakabbá 's tudatlannabbá tézi, mint sem volt azelőtt, minekelötte még semmit sem tanult.

Más külömbsege e' két egymással ellenkező *Philosophiának*, ez, hogy az, a' mellyet én tanulni javallok, annak kémlésében és tsudálásában

foglalatos, a' mit az Isten nekünk az ő munkáiban mutogat; a' másikat pedig abban tsak, hogy ő azt lássa és fezegeffe, a' mit az Isten nem akar hogy lássunk, és a' minnek elrejtetve kell lenni a' mi fizeink előtt.

Tsuda dolog. Az Isteni böltsesség el-vagyon rejtve bizonyos titkok alatt, mellyeket nem Éükség nekünk tudnunk: még-is a' *Philosophusok* az ő alaton oskolájokban azon igyekeznek, hogy azokat által láthassák, sőt ugyan büntetésül erefeti Isten nekük, hogy azoknak vizsgálásában annyira igyekezzenek, és magok is büntetik véle magokat, e' ferétes *Labyrinthusban* kerengvén, és ebben töltvén-el életeket, azt keresvén, a' mit soha fel nem találhatnak.

Még-is ugyan tsak keressük. Minden ő tudományoknak vége és czélya, éjjel nappal az az igyekezet, hogy minden dolgoknak valóságába és lételek 's mivóltok mélységébe bénézhesfenek; hogy megtud-

hassák,

hassák, mitsoda titkok legyenek azok, mellyeket a' Teremtő mi előttünk illy Ézorgalmatoson homállyal fedezett-bé: hogy azt másoknak be-féllhesfék, mi legyen azok felől az ő tetfésék, és hogy tovább-is azt erő-ségeekkel támogathassák, vítathassák, a' mit egyfzer találtak Ézólani felőle; és e' világot mintegy köz helyre tévén 'skörülötte állván, a' *Scholai* fok: *disputálásokkal* 's harczolásokkal, mind azon igyekeznek, mellyik vehet közzülök hozzá jobban a' másikonál, mellyik értheti-meg jobban az égnek, földnek mivóltát, állását. Istennek gondviselesének titkai, és Istennek ezaránt való rendi és végezése ellen-is.

Ez az, a' mire nézett Salomon, midön azt mondgya: *Foglalatofságot adott Isten az embereknek, hogy magokat abban gyötrenék.* A' mit Isten tselekedtet néha valami Királyokkal, és vagy Éáz ezer emberből álló hadi fereggel, egy erős város vagy vala-

mi erős fánch körül, azt a munkát tselekedtetni ez illyen Doktorok seregével egy *atomus* vagy egy *punctum* körül; Es arra erefzi, hogy az illyen tudós emberek, három vagy négy ezer eftendök elfolyása alatt a' kik éllietnek; ugyan vakmeröképen megköfsék magokat annak megtudására való igyekezetben: példának-okáért, mitsoda mesterséggel o'zthatnák re: egy tönök legvégső hegyit, melyet a' zem-is alig lát; vagy mitsoda erő forgattya vagy a' Napot vagy a' Földet, vagy mitsoda titkos mesterség hordozza a' Tengernek mindennapi alá's fel járását; vagy mitsoda belső eredettől vagy on az élő állatoknak mozgása, járása, futása. Hogyha valami e' világnak egyik végétől fogva a' másíkg elnyúlt és terjett nagy lélek tselektie ezeket, vagy pedig valami fok fámtalan ezer apró lelketskéek, kik élllyel kio'zoljanak mindenfelé e' világon, kik magokban o'zolhatatlanok: s forma nélkül valók lévén,

azon-

azonban sebessen mindenfelé kihatatók, repülhetők, könnyük, kik mindeneknek mozgást adgyanak, és az ő mindenkori mozgásokkal, minden e' világon való természetű, vagy mesterségbéli munkáknak okai, minden indulásoknak, világofságnak, élnenek, fagnak, íznek és minden e' világon látható formának szerzői legyenek; azonban semmi okos elmétől, vagy értelemtől, vagy képzeléstől, vagy élettől ezek az ő munkájokban ne függjenek, ne elevenedgyenek. Mind ezek, azt mondgya Salomon, valaminthogy a' nagyra-vágyó emberek fok munkái, a' fősvények nyughatatlansági, és fok gondos fozgalmatossági, hijába-valóságnak hijába-valósági; úgy éintén nem egyebek, hanem az ő indulatoknak: s kevésly kepzeléseknek álom-látáshoz vakmeröképen ragafkodó embereknek nyavalyái, és arra valók, hogy minthogy ők elhitték, hogy reá találtak az igazságra, minden más-

képen.

képen értő embereket hogy meggyőzhessenek, abban töltsek életeket.

Jeles historiát ír erről *Augustinus*, hogy *Pitagorás* és *Democritus* régen, mindenik külön tanuló házban rekezkedvén, arra adák magokat, hogy mindenik külön *Philosophiai* fundamentomót és értelmet fundálna magában, annakutánna öze-kerülvén, és hozzáfón egymással vetélkedvén, 's mindenik a maga értelmét vitatván, végre igen böltsen ezen állottak-meg, hogy mind egyiknek mind másfíknak értelme, és dolga, mető azon bolondság.

Azt nem tagadhatni, hogy a' bölts ember-is böltsen 's ezesen vetélkedhetik így néha baráttyával, nem tévén egyebet-fel, hanem tsak a' magok mulatságát, dolgot adván baráttyoknak, hogy magok értelmét öltalmazzák; vagy pedig azzal azt tselekedvén, hogy koczka, kártya, 's egyéb rofóféle mulatságtól elvonnyák őket. De ne hidgyük-el, hogy ez a' jobb

féle

féle játék-is az igaz *Philosophust* illesse, soha sem lézünk mi tudós és nagy *Philosophusok* elébb, hanem akkor valósággal, mikor az Angyali *Philosophiára* adgyuk vóltaképen magunkat e' földön, e' világi *Philosophiát* pedig tsak mulatságnak és játéknak tartjuk.

## IX. RÉGULA.

Példab. 22: 1. *Kivánatosabb a' jó bir-név nagy gazdagságoknál, ezüstnél és aranynál jobb a' kedveség.*

### SUMMAJA.

**A**Zok közzül a' dolgok közzül, mellyekkel mibirunk, kiváltképen való gondunknak kell lenni arramindenek felett, a' minek holtunk után-is fenn kell tartani, és a' melly halálunk után-is miénk.

A' Halál a' mi javainkat, gazdagságinkat más kézre adgya; Idövel elromlanak a' mi házaink, és félyyel hányat-

hányattanak munkáink. Semmi nem kísér a' koporsóba, hanem jó tselekedetinknek fénye, és semmi utánnunk fenn nem marad a' földön, hanem életünk jól folyásának híre, és ha valami jó példát adtunk másoknak. Igyekezünk azért állhatatosan abban, mennél nagyobb gazdagságra tehetünk ez aránt ért, hogy annak nálunk létét tudván, annál nagyobb örömmel halhassunk meg.

## MAGYARAZATTA.

*Kivánatos a' jó hír-név.* Midőn jó mondanak mások felőlünk a' Társaságban, vagy a' nép között, a' melly között élünk, és ha betsülettünk, nagy tekintetünk vagyon valamelly városban, még azzal nem igen nagyra menünk dolgunkban; ha azt csak keresztse hozza, vagy pedig csak barátaink magok között végezett dologból tulajdonítják azt nekünk, magok hazánát vadászván a' mi ditsírésünk ből, hazudozásokkal elhitetvén velünk, hogy mi mind ő előttök, mind

mások előtt nagy tekintetben vagyunk. De ha a' jó hír-név Isté áldásából vagyon, ha Isten indította fel másoknak éivét arra, hogy betsüllenek bennünket, és például kövessék ditséretes magunk viselésünket, arra miisreá vigyázzunk, mególtalmazzuk, és úgy tartsuk, mintegy legföltöbb javaink közzül való kintset.

Megörizzük s' féltsük betsületünket, kötelességünkben áll; de ne tartsuk úgy, mint minden reménségünknek és tselekedetünknek fő czéllját és ponttyát.

Megkell inkább azt tudnunk, hogy a' betsület csak árnyékunk nekünk, és hogy lehetetlen semünket 's elménket csak egy kitsíny ideig is erre felé fordítanunk, annál inkább ide függesztenünk 's határoznunk; hogy azt tselekedvén, ottan el ne müllyék semünk elöl Napunk, hogy ide nézván azt ne láthassuk. Semmi nintsen ditsőségesebb embernek, midőn ő az Égbe vágyódik, és az Igaság.

ságnak 's ártatlanságnak után jár, mintha ez ő útában, a' népnek felőle való jó ditsüreti mindenütt nyomában mégyen utánna, és annak tisztesség-tétele mindenek láttára követi. De valóba fégyen és gyalázatos dolog volna, ha mi magunk futnánk és kapdofnánk ez árnyék után, és ha az árnyék tiszteltetné erővel magát velünk 's az izgatná szívünket.

Egy szóval, és hogy világoson ki mondgyam, nekünk a' mi betsülettünkre való vigyázásunk nem abban áll, hogy magunkat az emberekkel betsületsük és ditsértetsük; hanem abban, hogy semmit-is ne tselekedgyünk olyat, melly Istennek ne tetsék, és a' melly meg ne érdemelje az emberektől a' betsületet, és a' mellyet lelkek ísméreti férint nékén férittessenek javallani. Akar betsütlük pedig és ditsérjék az emberek dolgainkat, akar ne, arra ne annyira vigyázzunk; hanem arra légyen nagy gondunk, hogy úgy rend-

del-

dellyük 's mivellyük dolgainkat: hogy megérdemeljük a' betsületet, akar ériék azt el e' földön; akar ne.

Láttjuk azt mindennap, hogy a' méltóságban helyhez tetett Fejedelmi emberek között azok jelesebbek, a' kik az ő tisztek viselésében semmiképen fel nem tézik a' világi pompát, sem a' néptől módnélkül való tisztesség kívánást; hanem arra vigyáznak csak, hogy tiszteket olly jól és ditsőségesen vigyék véghez, hogy azoknál-is, a' kikről nem-is gondolkodtának, annál inkább soha nem igyekeztenek, hogy azoknak tessenek, ditséretet és féretetet érdemeljenek, hogy tsudállják magok viselésüket, és tiszteljük érette. Külömböznek ezek a' más rendbéli méltóságos emberektől, kik midön valami Fejedelmi nagy munkát víznek véghez, abban vagyon minden gyönyörúségek és örömök, nem hogy a' munka nagy, hanem ha vannak látói és ditsíroi. De az első rendbéliek, ezt-is a' tisztesség

get

get elérik; noha nem keresik, hanem a' mi mindennél nagyobb és betsületesebb, a' tisztesség keresi, és ugyan megköti őket.

Ezeknek példájokat kell követni mind azoknak, a' kik valamely Társaságban első helyet viselnek. *Kivánatos a' jó hír-név.* Nemesei *titulus* sem érdemel az olyan ember, a' kibetsületire nagy gondot nem visel. De ez az arra való gondviselés nem abban áll, hogy ditsérjenek, vagy pedig, hogy a' ki tisztességet nem tevéken, arra mindgyárt megharagudgyunk, még a' ki megvét-is bennünket; hanem hogy magunkra haragudgyunk, és magunk ellen induljunk-meg mindenkor, valamikor valami munkánkkal magunkat a' betsületre méltatlanokká tesszük. Akkor is pedig nem azért kell haragudnunk magunkra, hogy megtudták életünknek rendeletlen feslett voltát; hanem azért, hogy feslettségünk ilyen régtől fogva terhel bennünket, és hogy

és hogy még eddig benne hevertünk s meg nem tudtuk únni. Ne azokat vádollyuk, a' kik rozé életünket láttyák és bezzélik, mert azok azt szabadon elkövethetik, akarmint bozzonkodgyunk és fenyegetözünk. A' mi lelkünk, az Eg és a' köz nép, olly három tanúk, kiknek semmiképen sem szemeket, sem szájakat bé nem dughattyuk. Mi vagyuk a' vétkefek, mi bennünk vagy az okot adó vétek: az ő botránkoztató tselekedetivel a' mi szívünk homályosíttya betsületünket, és e' motskollya ábrázatunkat. Midőn mi a' mi vétkes mívöltünkban, ez három ijjeztő tanúknak szemek eleibe akadunk, és mikor ő előttök pirúl orczánk, hogy látnak, nem őket kell vádolnunk: hogy látnak, bozzonkodgyunk inkább a' mi vakmerő kevélységünkre, melly azt kívánnyá, hogy első helyünk legyen a' Gyülekezetekben, Minthogy mi magunk annyira vágyódunk a' méltóságra és főal-

fő állapotra, légyünk hát elébb való sággal nemes természetűek, és kövessük azokat, a' kik olyanok.

Kövessétek ezeket ti, kik nagy Tűtök teket viseltek, és a' kik Székeket tők. Tudgyátok-meg, hogy nintsen semmi gyalázatosabb dolog, mint ott betsület nélkül lenni; azonban, hogy nintsen semmi nevérségsébb dolog, mint ott erővel kívánni betsülni; Ne vadáskodjatok magatok a' betsületet, hanem úgy tselekedjétek, hogy betsületesen ne ismérteffétek. E' kettőt alkalmatosságotok jól öfve.

Minden, a' mi itt megkívántatik a' mint én megjegyeztem, ebben áll, hogy mi a' mi dolgainkat úgy forgassuk, olyan jó czéllal és gondolatokkal tselekedjünk, hogy semmit ne mivellyünk a' végre, hogy a' emberektől betsületesünk 's tisztelgesünk, és semmit ne mivellyünk azokonban olyat, melly az embereket a' mi betsülésünkre fívesen ne kötelezze.

Midőn félünk, és őjjuk magunkat attól, hogy hamiságot ne tselekedjünk, és mikor inkább kívánunk elvezni, mint sem az ártatlanságot elárulni, vagy valaki kedvéért jussunk 's igazságunk mellől elállani, még akkor-is, mikor valami erőszak kényszerítene azt tselekedni. Ne felellyünk csak úgy magunkban, a' mint Cátó régen: *Mit mondana Róma az én puháságomról?* Hanem azt felellyük, a' mit Júdás Makkabéus: *Ha én 's félelem miá elállnék az igazságtól, mit mondana az Isten, a' ki engem mególtalmaz attól, hogy meg ne botránkoztassam nemzetemet, és tsudára méltó győzedelmimnek ditsőségét el ne óltsam ilyen gyalázatos tselekedetemmel. Távol légyen, hogy ezek előtt elfussak, halgyunk-meg inkább bátor fírvvel.*

Cátó olly reménség alatt halván-meg, hogy az ő dolgainak ditsérete örökké fen fogna maradni Rómában, épen Martiromává lön a' Római *Republi-*

publikának. Demi ezt hallván, legyünk inkább az élő Istennek Mártíromi, óltalmazzuk betsületünket, győzhetetlen bátorsággal és erővel, és tartsuk meg azt holtunkig; nem azért hogy az mi betsületünk, hanem hogy elszakadhatatlanul együtt jár az Isten ditsőségével, a' népnek épületivel, a' közönséges jónak megmaradásával, és a' Hitnek is gyümöltse.

Egy szóval, summája befédem ez, hogy olyan dolgokat tselekedjünk, mellyek méltók legyennek, hogy az embereknek tessenek: és embereknek akarván tetézni, semmit egyebet ne tselekedjünk, hanem a' mit tudunk Istennek tetézni.

Igy azért, akarki légy, a' ki emberek között él az Ég alatt, a' lágnak szemeláttára, a' kihez ültelen mindenféle emberek szoktak gyülekezni, és mindenünnen mintegyreád tódúlni, hogy panaszait kioldaidnál kiöntsék, és toled igazság

Elgáltatását várjanak: igen megőjad magadat, hogy valami tsalárd áll-úton, vagy egyéb hazug mesterségekkel és hujába-való gondolatokkal ne igyekezzél arra, hogy mind magadat mindennel betsültesd, mind minden szavaidat 's dolgaidat jóvá hagyassad erővel-is azokkal, a' kik hozzád tartanak; és mesterséges *politia*ddal ne vidd nálok azt véghez, hogy tégedet jó, jámbor és tisztességes embernek tartsanak. Ne légyen több dolog, és ne forogjon elmédben, mint hogy tisztetted lelked-isméretinek régulái 's tanátsi szerint gyakorollyad, hogy e' szerint Isten előtt mind külső *politiai*, mint keresztényi kötelefségedet lefizessed; de ezt olly széken és olly kedvességgel tselekedgyed, hogy akarminémü nagy hasznót remény-is valamely dologdából, mellyhez fogsz; nagyobb légyen előtted a' betsület, melly abból származik reád, a' pénznél; úgy-hogy akar-ki kívánnya-is segítségedet, ne légyen

gyen fenki, a' ki tisztet elkövetése  
nek módgyát mindigárt meg ne fe  
resse, és abbā meg ne nyugodgyék le  
ke, és még tekintéséből-is és fe  
vaidd járásából bizonyoson ki ne t  
núllya, hogy istenes jámbor ember  
vagy.

Nyerd-meg a' jót és szeretted ma  
gadat; Jölláttya Isten: De mind  
dolgaidnak ilyen jól folyásában-  
emeld-fel az Egre föntelen fívedet.  
Minden munkádban, és minden  
böltsen és jól elrendeltt dolgaidnak  
előmeneteli között-is, vágyódgy  
egyedül Istenre, és ird-bé lelkedben  
a' befédet, mellyet a' nagy Ottho Cs  
fár föntelen fímei előtt tartott:  
*én ferentsémnek tsak árnyéka, hogy  
embereknek tettem; az én valóság  
ferentsém pedig ez, hogy Istennek  
gyok kedvében.*

Ez a' betsület hát, a' melly mi  
den embert valósággal ferentséssé  
bóldoggá teher, e' tézi nyomosá  
betsületet és békességet, mind  
há

házban, valamellyben az Isten előtt  
való kedveség megnyomúl.

Tinéktek, a' kik tsak fegény Me-  
ster emberek vagytok, vagy zántó-  
vető parasztok, noha kevés a' ti jó-  
fágtok; de ahoz-képeft legalább va-  
gyon illendő betsületetek. Nem  
igen búsultok ti azon, jót monda-  
naké vagy gonoszt az emberek felöle-  
tek, nem jártok az után; hanem úgy  
igyekeztek élni, hogy mind fóm-  
fédítok, mind egyéb minden ismé-  
röitek kételenítteffének tisztességes  
emlekezetet tenni felöletek, és épül-  
lyenek jó példáitokkal. Magok a'  
nemes és uri emberek, söt a' maga-  
tok Urai és Gazdái építik-fel ezarant  
a' ti tisztességteket. Vagy elébb vagy  
későbbre, de ugyan tsak a' magok  
lelke reá kínszeríti őket, hogy meg-  
vallyák felöletek, hogy emberséges  
és tisztességre méltó emberek vagy-  
tok; söt még azt-is megitélik, hogy  
több betsületet érdemletek sokkal  
náloknál, kíváltképen ha a' magok  
H 3 lelke

lelke vádollya öket, mind alább való lelki-ismérettel, mind pedig indulatokkal nem bírásfal. Sokkor az ember véken nemességet pénzzel; de soha nem vásárolhat, sem nemesleket, sem tisztességes hírt-nevet. Mert ezt nem adgyák valósággal senkinek; hanem a' kinek még az ábrázattya-is emberséget, beféde állhatatos igazságot, minden maga viselése 's élete pedig, böltseséget és megmáfolhatatlan hűséget mutat. *Kívánatosabb a' jó hír-név nagy gazdagságoknál, ezüfőnél és aranynál jobb a' kedvesfég.*

### X. RÉGULA.

Prédik. 2: 9. *Gyűjték magamnak ezüfőt és aranyat-is, Királyok és tartományok örökségét. Valamit kívánnak vala az én fe-meim, meg-nem fogtam azok-tól öket. Imé pedig ezek mind-bijába - valóság és a' léleknek-gyötrelme.*

SUM-

### S U M M A J A.

**G**Yermekségemtől fogva tudtam azt, a' mire a' természet maga megtanította az embereket, hogy ök e' világra azért születnek, hogy ott a' boldogságot keressék. Keressem azért én-is, és mindent, valamit lehetett, elkövettem annak megtudására, hol találtathatnék ez fel.

Igyekeztem ezt tanulni olly Fejedelmektől, kiket legboldogabbaknak és szerentséfebbeknek lenni tudtam: az ö értelmeket vöttem, életeknek módgyát szemlétem, láttam példájokat, mellyet ök adtak nékem, ök is látták az én példámat: egymást követtük, egymástól tanultunk: és végre megjegyztettem, hogy mind ök, mind én, tsak bújdofunk e' föld hátán, mindenütt olly baj és gonof előtt futván, mellyre azonban mindenütt reá akadunk, és olly jót keresvén, mellyet sohél fel nem találhatunk egyébütt, hanem az Égben.

H 4.

Mi-

Minekutánna Országunkból 's há-  
zamból kiirtottam volna a' fegé-  
séget, a' betegségeket és a' fok há-  
borúságot, ottan azokon kapdol-  
tam, és mind azt megferzeni igye-  
keztem, valami Indiában, Arabiában,  
és az Europai, Afiai Királyok tárhá-  
zaiban legzebb, ritkább és drágább  
vólt. Minden nemzetekből a' gaz-  
dagságot és minden szépséget öze-  
gyűjtettem, úgy itélvén, hogy ta-  
lám bódogságot találok azokban.  
De azt tellyességgel ezekben fel nem  
találtam; sőt ellenben ezembe vő-  
tem, hogy mind ezek inkább me-  
zebb-mezzebb vetettek a' bódog-  
ságtól, és tsak búfításomra valók vő-  
tanak. Látám hogy mind ezek hi-  
jába-valóság, és a' léleknek gyötrelme.

MAGYARAZAT TYA.

Roz gondolat ez, feltenni azt,  
hogy mi bódogok akarván lenni e'  
világon, azt vigyük véghez, hogy  
semmi gonoz ne érjen bennünket, és  
hogy e világon ne légyē semmi egyéb  
fog-

foglalatofságunk, hanem egyedül a'  
jókkal való bővölködésünk 's élésünk.

Salomon ehez hozzá fogott, és  
mindgyárt elérte benne czéllját; de  
mindgyárt meg-is bánta, mihelyt el-  
érte. *Valamit kívánnak vala az én fe-  
meim, meg-nem fogtam őket azoktól.*  
Valamit kíván vala, úgy-mond, az  
én szívem, minden gyönyörüséggel  
bétöltöttem azt, és semmit el nem  
múlattam abban. Tsuda dolog,  
azon szempillantásban, mihelyt azt  
elérte, hogy nem vólt semmire fűksé-  
ge, megkezdette érzeni bódogta-  
lanságát, és ezeket az annyira kívántt  
gyönyörüségek keserüségre és fájda-  
lomra fordúltanak.

Ne itélly úgy, kerefnyén ember,  
midőn azt eléred, a' mire fok efen-  
dőtől fogva vágyakoztál, és mikor  
immár nintsen mit kívánnod többet,  
mintha már nem vólna azután semmi  
alkalmatofságod a' panaszra: Mert  
fintén azon kell panaszolkodnod és  
firánkoznod, és azt kell ezedbe ven-  
ned.

ned, hogy valóba nagy gonoz az, hogy nem érzed annál tovább femmi kívánságot és femmire való vágyódást benned. A' nyavalyás emberek közül legméltóbbak a' éanakozásra azok, kiknek a' éerentse nem enged egyéb foglalatotságot; hanem hogy éllyenek csak az ö kedve keresésével, és abban nyúgodgyanak csak-meg, 's azt tartják boldog és virágzó állapotoknak, a' mellyben a' éerentse elsőben helyezettte őket, és azt soha tovább kérdésbe se híjják, femmit ne kételkedgyenek felőle, hogy az úg ne vólna.

Úgy tetzik egyátallyában, hogy a' mi lelkünk tsendése e' halandó életben, nem abban áll, ha tudnillik, a' melly jót e' világon reménlünk és várunk, azt el-érjük; hanem, ha mi boldogság van benne, az csak addig vagy on, míg keressük, és kezünk közzé érkezni őket nézzük. Mihelyt kezünkhöz vöttük, mindgyárt únni kezdgyük, legalább magokból.

hogy

hogy más jó éarmazzék éámunkra, azt nem ígérük. Minekutánna időt töltöttünk-el a' várakozásban, és fok idökig tápláltuk magunkat, valamely tisztességes állapotnak elérésével, minden örömünk azaránt addig vagy on csak, míg arra kívánunk jutni; nem pedig az abban való megnyugovásban. Ha két nap jól foglál a' éerentse valami elkezdett dolgunkban, mindgyárt más új dolgon kapdostat nyughatatlan elménk azután: engednünk kell pedig kívánságunknak, vagy pedig, a' mi legfényvedhetetlenebb gyötrelme az ember éivének, hozzá kell ragadni 's azt kell tartani fő nyugodalmának. Egy éóval, még-is jobb a' reánk jövendő gonoznak eltávoztatásában fáradoznunk éüntelen, mint-sem a' keresett világi jóval élnünk henységben.

Annyira igaz, a' mit mondott *Seneca*, a' mellynek valóságát bennünk is ézünkbe vesszük, hogy vagy on

H 6

mi

mi bennünk valamelly olly bizonyos dolog, és nem tudom mitsoda kétkelő ok, a' melly nem ésereti a' mi nyúgodalmunkat; sőt azt akarja, hogy mi föntelen egy bajunkból máfikba esünk.

Kérdhetné ember, honnan vagygon ez. Ez elsöben attól a' bennünk való fogyatkozástól vagygon, mellyel mi föntelen az isteni rendelést éoktuk okozni 's vádolni. Második oka pedig ennek, a' mi habzó képzelésünknek minden dolgokhoz való kedvetlensége. Egyátallyában ez a' mi elménknek meghatározhatatlan állhatatlansága, és akarmelley világi boldogságnak is hamar megúnáta, mellyet ugyan titkoson erzőnk erőt venni magunkban, nem egyébünnen éármazik, hanem a' Teremtő Istennek képétől, melly a' mi lelkünkben kimútattya magát: *Tam bonam fecit Deus hominis naturam, ut malè sit ei, non esse cum Deo*, azt mondgya *Augustinus*. A' mi lelkünk

künk olly méltóságos és mennyei alkotmány, és természet éserint úgy bírattatik minden közben-vetés nélkül Istentől, hogy mihelyt Isten tőle távozik a' bün miá, éükség hogy magára éorúlyon, ereje elhadgya, éhségre jussön, el bádgyadgyon és halálra vályyon. Nem tud abban az állapattyában semmit, hanem tsak azt, hogy minden dolog, valamelly élötte forog, kedvetlen, mindent megún, és ez az ö únalma ollyan erőszakos kívánsággal vagygon özevökötve, mellyel ö valami nagy jóra vágy, mellynek nála létét nem érzi.

Innen vagygon immár, hogy az illyen állapotban ember, hogy ezt orvosolhasssa 's magának eleget tehessen; minden orvofságot ennyifér változtat, és mind újjabb-újjabb dolgot vézen élö, és mindennel igyekezi múlatni magát, hogy magát megúnó mélancholiás elméjét jóra fordítsa: minden újságokon kap. Azok, úgy látzik, hogy egy-elsöben tetzenek és vi-

gafztalására vannak; de ottan csak hamar megújúl nyavalyája: újjolag elkezd panaszát, és ísmét más orvoslást keres, más vigasztalásról tudakozódik. Űzik az emberek e' világot; munkálódnak, gyűjtik a' fokjót, töltik véle házaikat: mútogatják lelkeknek e' bőséget így kólván: *En lelkem, sok eftendökre elött sok javaid vannak: nyugodgyál, egyél, igyál, gyönyörködgyél.* En lelkem, imé femiünk elött, söt ugyan kezünkben vagyon, valamit kívánhat e' világ: elégedgyél-meg azért és vigasztalódgyál. De ezt a' vigasztalást nem vehető lélek, nem-hogy megnyitná szívét e' reménségnek és örömeinek elfogadására; söt ugyan nem felel semmit egyebet panaszolkodó fónál. Mihelyt nyelve ez új forma orvosságokhoz ér, mihelyt ez új formát kóftóllya és minden egyéb újságokat, mellyek világ fserint illy kedvesek és drágák, ottan megirtózik tölök, megútállya és így kiált fel:

*Min-*

*Mindenek hijába-valóság és a' léleknek gyötrelme.* Minden e' földi jók, gazdagságok, tisztességek, merő azon hijába-valóságnak hijába-valósága, gyötrelm és kétségbe esésre vezető ut.

Ne tsudáld ezt ember. A' halhatatlan lélek, melly az ö kívánságainak erőszakosságát érzi, és a' melly ez jókon túl, mellyeket néki mutat e' világ, mást fokkal jobbat lát, nem lehet, hogy ezerferte fokkal nagyobb kívánsággal ne vitesék arra; midön láttya pedig a' fegény lélek, hogy csak itt kell megnyugodni, és csak azzal kell megelekedni, a' mite' világon kezeid között lát, a' mennyeiekhez nem lehet bizodalma's reménsége, mit gondol? Vallyon's mire fordíttya egyébre magát, hanem fűntelen nyughatatlanságra, hanykódásra, únalomra és a' kétségbe-eső léleknek minden bajaira.

Bátran állatom, hogy ez nem valami képzelő *méláncholiából* formáldik

dik bennünk, hanem titkos tudományból, melly ugyan velünk ületik, és a' melly, mi a' mi természetű restségünkben elébb-elébb menvén, időt vézen arra, hogy megfóltsa és megintse lelkünket: melly midön Istentől távozik, minden ő lelki és mennyei állattya 's eredeti gonofra fordul, és az örök pokol alapattyát érzi.

Im láttyuk azért, mitsoda lelki békefséget nyújthat nekünk a' módnélkül való gazdagság üzés: de a' Böltsesség bennünket a' Salomon pennéja által arra int, hogy másképen főllyunk a' rendes és mértékletes gazdagság felől.

## XI. RÉGULA.

Példab. 30:8. *Szegénységet avagy gazdagságot ne adgy énnékem.*

S U M M A J A.

**S**E koldulásra ne juttafs, se fok jókkal felettébb ne bővölködtets, azt mond-

mondgya Salomon. Emettől félek, ettől ugyan irtózom. Egyik Isten tagadásra *atheismus*ra vezeti az embert, és ördögge tézi; a' másfik épen baromná változtattya az emberi nemzetnek gyalázattya. E' földön e' két feneketlen mélység áfatott, hogy ez lenne két rágas kapuja pokolnak. A' bolondok hanyat-homlok futnak egyikre, és fok tékozláfok által abba vezetnek. A' kevélyek és fősvények a' másfikra vágyódnak, és éjjel nappal förgalmatoskodván, azon vannak, hogy arra jussanak.

De a' valóságos nyugodalom ott találtatik-meg, azon helyben, a' hol a' Böltsesség lakozik, azaz közép-aránt. Az emberi életnek minden állapati között az a' legbátorságosabb, tiétségségsébb és tsendesebb, ha ember a' nagy bőség és a' nagy főkség között közép-aránt vagyon, és a' mennyire lehet, mindeneknek felettébb valóságától mefzetske esik.

## MAGYARAZATYA.

Ugy hitték az emberek világ kezdetitől fogva, 's még ma is úgy hiszik, hogy e' halandó életben való boldogságok abban áll, ha sok jókkal bírnak. De nagyobb része másképen láttatik itélni halálának óráján, és úgy beféllnek akkor e' dolog felől, mint e' gondolatban igen megtsalatozott és másnak jobb tanátsot adó emberek. De úgy láttyuk, hogy akarmit prédikállyanak a' meghalóban való emberek e' felől; de ha valami jó orvoslás által abból megtalálnak fordúlni 's gyógyúlni, ritkán találunk vagy egyet, a' ki az ő régi értelmére, szokására és dolgára visszane térne.

Ez a' vélekedés, hogy mennél gazdagabb valaki, annál boldogabb, olly gyökeret vér fízünkben, melly a' míg élünk, ki nem tisztúl onnan. Meg kell halnunk, hogy tanúlyuk megúttálni azt, a' mit ez életben annyira be-

betsülünk. Legelső változás, melly esik a' mi elménkbé akkor, mikor e' világról el akarunk költözni, és az örökkévalóságra lépni, ez, hogy megúnnjuk és útálljuk akkor minden mi világi javainkat, és ingyen látni sőt említettetni sem akarjuk azokat.

De előzzük meg ezt a' napot, és avagy tsak e' máj naptól fogva tanuljuk meg azt a' leczkét, mellyet még a' kárhozott lelkek is tudnak; annál inkább fégyen, ha mi kerefétyének, kik az Anyafentegyház kebelében vagyunk, nem tudgyuk.

A' melly tanáts ezaránt adatik az égből a' legböltsebbeknek is e' világon, ez, hogy ha mie' világon boldogok akarunk lenni, mindenkor közeparánt járjunk, és hogy sem igen felettébb gazdagulást nem üzven, sem a' fégenységtől finte a' földig le nem nyomtatván, tegyünk fért arra, hogy semmi nélkül, a' mi füzükséges, ne füzöködgyünk; se fellyebb, mint sem elég bővölködni, felettébb ne igye-

igyekezzünk: és ha megfabadúlhatunk, mind a' bövölködéssel, mind a' nagy fűkséggel együtt járó nyughatatlanságoktól, élyünk tsendesen életünkre való rendes gondviseléssel; hogy így tsendes és kegyes életünk fűp hozzás ideje után, lépünk által a' más életbe a' fokkal kívánatosabb örökké-valóságra.

E' fűrint intézzük dolgainkat. Vifellyünk illendöképen arra gondot, hogy a' jó 's bódog állapotra fűrt tehetsünk 's abban maradhatunk világ fűrint, hogy sem több sem kevesebb jónk ne légyen, hanem a' mi elég a' mi rendünkhöz. Ugy igyekezzük bírni javainkat, hogy napjaink tífetségben 's békefűségben folyanak, és mind magunk aránt magunkat megnyugtassuk, mind pedig tselekedtinket, az igafűságnak és kerefűtyéni jó böltseségnek rendi fűrint kormányozván öket. Ezeknek eleget tegyünk; de ugyan akkor fűrgalmatoson elkerüllyük, hogy a' nagyra

vá-

vágyásnak és egyéb indulatinknak ne igyekezzük kedvét tölteni.

Az indulatok olyanok mi benünk, mint az elalutt, és a' *virtus* által lánczra vettetett *Furiák* vagy kínzó lelkek, de a' mellyek azért csak igen hirtelen felűzoktak fűrkenni, mihelyt megzördül az arany. Mindgyárt elkezdik, és fűntelen kiáltanak 's rűgodóznak erőfen lánczok ellen, hogy elhánnyák magokról azokat, mihelyt ezekbe vétik, hogy vagy on a' ládában, a' mivel megtsendesíthetsük öket. A' pénz, mellyet olly fűrgalmatoson olvasunk és fűám-ba vesűnk, és mellyet kezeinkben is látnak, ugyan megbolondíttya e' *Furiákat*: és nem is jönnek ezekre elébb; hanem mikor oztán elégtelenek léfűnk fűegénységünk miá arra, hogy énkik kedveskedhetsünk. Űresítsük meg hát magunkat a' felettébb valótól, a' helyes alamifűnak által, ez a' ditsőséges fűegénység légyen példája, és reá fűállott örökség a' mi maradékink-

kinkra. Egy főval, e' légyen Ré-  
gula femeknk előtt: *Szegénységet  
vagy gazdagságot ne adgy énnékem:*  
az-az, sem igen keveset, sem sokat.  
E' két gonoz, mindenik egyaránt kö-  
zel a' végső ve'edelemhez, melly ve-  
'edelem akarmelleyik által álllyon e'  
kettő közzül reánk, olly firalmas bé-  
lyeggel jegyez-meg, mellynél gon-  
nozabb nem láttathatik a' mi hom-  
lokainkon.

Juffonezünkbe, hogy mihelyt va-  
laki hirtelen meggazdagúl, és nagy  
Urrá lézen, minden ő nagysága e-  
gyéb közép-aránt való emberek fe-  
lett, ebben áll, hogy néki mind le-  
fektekor, mind felköltekor, annál  
több baja légyen, több búsitó men-  
nyen hozzá, több hazug hizelkedő  
üllyön a'ztalához, több híjába-való-  
sággal 's bolondsággal mülassa ma-  
gát, több hafontalan 's fűkség nél-  
kül való házi javaira 's e'zkozeire vi-  
sellyen gondot, több ládákat, több  
lekeret rakasson, több betegség ál-  
lyon-

lyon-bé házába, több baja érkezzék  
tselédi miá, több nyughatatlansága 's  
háborúja légyen lelkének, többet  
haragoskodgyék 's fítkozódgyék,  
több bünnel terhellye lelkét, 's több-  
ről adgyon halála óráján fámot.

Minden *millio* pénzzel, a' men-  
nyit bírhatnál e' világon, nem vihet-  
néd vásárlással véghez, hogy az egy  
testnedél több természeti testedre 's  
femélyedre tennél firt. A' míg pe-  
dig az egy tested vagyon tsak, nem  
kell addig annak fámára két ház, sem  
három a'ztalra fogottétek, annál in-  
kább hatvan hetven fólga, ki az  
egy testnek fűkségét tegeye.

Ennyi fok baj és költés nem  
egyébre való, hanem tsak arra, hogy  
más emberek táplálódgyanak nálad;  
és így valóba kitetfzik annak valósá-  
ga, a' mit a' Bölts mond, hogy azok,  
a' kik abbá munkálódnak, hogy mind  
inkább-inkább gazdagúlyanak, leg-  
kevesebbet munkálódnak magok fámá-  
mára.

Hogy

Hogy jobban megérthessük e Régulát, legyünk Birák valamelly törvényben, a' mint régen történt példa, mellyben egy igen fegény, és más igen gazdag ember állyon előnkbe. *A gazdag és fegény öfve találkoznak.* Elő-jövének ezek egy napon, és megállanak nagy sokaságban álló Tanáts előtt, hogy őket ott meghallgatnák; ott *disput* álódik vala erősen mindenik, e' két állapot között, egyiknek a' másíknál jobb volta felől.

A' fegény állattya vala, hogy az ő állapotja volna jobb, és annyira erősíté, hogy a' gazdag maga vállást tön, és megítéméré annak jobb voltát. Mert azt kérdi vala töle: Vallyon mellyik volna tsendesebb, kevésbé gyalázatos, és kevesebb bajjal 's nyughatatlansággal járó élet, ez-é, hogy egy fegény embernek arra legyen gondgya, hogy mindennap kenyeret érezzen az egy fejére; vagy pedig hogy azon förgalmatoskodgyék, mivel tartson mindennap

Éáz

Éáz és több kenyér kereső tselédet? Mellyik jobb, ez-é, hogy semmije ne legyen, hanem alamisna által; vagy hogy semmit ne bírjon, hanem mástól erőszakos húzás-vonás által? Ennyi tseléd tartás, meg-annyi férgektől való maratás, midön egynéhány Éáz embernek nálad nintsen egyébre gondgya, hanem hogy tégedet rágjon a' te áztalodnál; ha megfogyatkozik, és nintsen több mit rólad enni, a' tsontodat az ebnek veti, elárúl, és jövedelmednek módgyát olly ellenségednek juttattya kezéhez, a' ki hatalmasabb legyen náladnál. *Servis obsideor pessimis, furibus, mordacibus: & quod pejus est, eos, qui me obsident, cogor alere.* Terét.

Mellic jobb, ez-é? hogy kenyeret koldúlván, hamis embernek tarttsanak, és valamelly városi fősvény ember, dolog kerülő henye rof embernek éidgyon, alamisnát nem akarván adni; vagy-hogy Hazád vesztőjének kiálttsanak, és valamelly tartomány

mány puftítójának; hogy a' miattad utolsó romlására jutott népnek, véreinek és könyhúllatásának éavát hallyad, a' ki bozféú-állásért kiált-fel az égbe ellened, és téged kiált teli to-rokkal gyilkosának.

Végre, az-é jobb, hogy a' bar-mok vétkével kárhoztassanak, vagy pedig az ördögök gonofságával; es vallyon mellyik Isten nélkül valóság-nak lézen nagyobb büntetése pokol-ban, annak-é, a' ki Istent nem ismér-hette 's dolgait nem érthette az ö fok nyomorúságai miá; vagy a' ki annak ismérre nem érkezett világi böl-dogsága és fok gazdagsága miá?

En nem tudom mit kellene itélni, vagy mitsoda *Deliberatumot* kellene írni e' Törvényben: Salomon eliga-zíttya e' vetékedést 's azt mondgya, hogy mind e' két állapot legveszedel-mesebb az életnek állapati között; és ez olly két út, melly az örök vesze-delemre vezet mindenik, egyik sem jobb magában a' másíknál. Egy az

Írás

Írás magyarázók közzül azt mond-gya erre, hogy *semmi féle ember nin-tsen több pokolban, mint igen fegény és igen gazdag.*

A' jól és böltsen igazgattatott gazdagság ugyan, mellyet igasággal és kerefnyeni fzeretettel költ ember, olly út, melly fentségre vezet: de igen nehéz ebben e' jó módot mindenkor megtartani. Azok, a' kik ez aránt el nem tévelyednek, nagy dolgokra tartatott válastott hívek, kik a' Jésus Christusnak legnagyobb kegyelmével 's erejével gyözedelme-fek 's ditsőségek.

Ha kevés jövatskád vagyon, mi-nekutánna abból illendöképen sáfár-kodtál tseléidnek 's gyermekidnek fükségekre, jusson ezedbe, hogy rendelt Isten barátokat, jóakarókat, kik hasonló fükségedet tegyék néked. A' melly fegények Istentől hozzád küldetnek, olly követek, a' kik az Anyafentegyház épületire 's meg-maradására kérnek réfetskét, abból

I 2

a' ke-

a' kevésböl-is, a' mi nálad vagyon. Adgy hát, a' mi lehet, ha nem adhaté fokot. Azzal nem vagy alább való a' kegyességben és éreteretben, hogy annyira nem terjeszkedhetel az adakozásban, mennyire a' nagy Uraktól 's Azzonyoktól lehet. E' kistsiny rézetskének, akarmelly kevés légyen-is, Isten előtt azon nagyságra, tekinteti és bötsi vagyon, melly a' nagy és nevezetes adakozásnak. Ez egymástól ennyire különböző földi alamisna egyenlő jutalommal pótolódik mennyben.

## XII. RÉGULA.

Prédik. 2: 5. *Felette igen nagy dolgokat tselekedtem. Építék magamnak házakat: többel birtam mind azoknál, kik voltanak én előttem.*

S U M M A J A.

**E**pítettem palotákat, gyűjtöttem öfve fok gazdagságokat, birtam fok

fok jókkal, nagy tüzekkel és méltóságokkal, valóban pompáson éltem; úgy-hogy, fok még legnagyobb kényü embereknek-is irégységekre és bozzúságokra volt éretertségem: de mind ezekben-is végre csak azt találtam, hogy mind ezek-is hijába-valóság es a' léleknek gyötrelme: és hogy a' valóságos igazságot nyomozó, és igaz böltseccsel világosított elme, nem talállya-fel békeiségét az ilyen lélekben.

M A G Y A R A Z A T T Y A.

Ha az isteni rédelés valamelly nagy tekintetü, hatalmas és gazdag házban adta lenni éületéfedet, és ha az isteni gondviselés úgy hozta, hogy fényesen ély a' éretertségnek legfelsőbb gráditsán 's állapotán; meglehet ugyan hogy ott ély, csak hogy igen oda ne ragadgy.

Adhatni ezaránt tanátsot, és felégíthetni arra, hogy megifmérhesfed mi légyen ez az állapot, és mit kellesék követned, hogy ez állapotban.

ban böltsen élhefs. Egyikez, mellyet említék, hogy Salomonnak ama befédi gyakorta forogjanak, mind elmédben, mind nyelveden, *Vanitas vanitatum*, Hijába-valóságnak hijába-valósága. Sokképen magyarázhatni ez igéket; de ez a' feje, mellyik legyen a' közelebb való értelem. Ha nehéz értelmét feltalálni, nagy házon vagyon benne, hogy tudnillik, mindenkor kell felöle tudakozódn. Figyelmezzél reá egy-kevéssé, és magadat megvonván valahol magánoson, hallgass reá, mit mond e' felöl a' magad lelked: mert úgy fordúlhat, hogy az az értelem ez igéknek, mellyet lelked *dicál*, mind jobb, mind magad háznodhoz közelebb jár, mint az, a' mellyet e' felöl tanulhatnál a' könyvekből. Ez, a' mit én rézemről ehez mondhatok, tsak egy éó, hogy tudnillik arra kérjelek tégedet, hogy ugyan valójában elmélkedgyél felöle.

*Vanitas vanitatum.* Én úgy hiszem, hogy Salomon tsak azt akarja mondani,

dani, hogy mi vagyunk e' világnak tévelygése és hijába-valósága; ellenben a' világ a' mi tévelygésünk, és hijába-valóságunk. Mi-is megtsallyuk e' világot, e' világ-is ellenben megtsal bennünket: Ditsekedel véle ember, hogy e' világ fejet hajt néked, tisztel, és minden dolgaival azt bizonyította, hogy téged betsül; ő ellenben azzal ditsekedik, hogy hozzá folyamodol, néki engedelmeskedel, és ez minden reménséged, hogy ő fog megtartani tégedet.

Mind te, mind e' világ tudgyátok-meg, hogy vagyon olly titkos erő, melly azt műveli, hogy soha a' lefeket és intselkedéseket észre ne vegyétek egyitek-is, mind addig, míg a' vezedelembe bé nem léptek, és a' mikor már többé nints ideje nyavalyáitok orvoslásának. De tsak harmad nap alatt, a' ferentse meg-únakozván mind töled, mind e' világ éolgálatyától, tégedet elbotsát, és kedveskedésének véget vét: és így

meglátod, hogy ez a' fok néked hizelkedő világ fia, kiezeltt környülvézen vala, mind oda hágy, és az ellenségedhez által fiet, hogy azt udvarollya, és hizelkedgyék annak, a' kit újjolag helytetted ez állhatatlan szerentse kedvébe vött, mind addig, míg egész házadnak végső romlását láttya.

Igy a' világ-is midön lát tégedet, ma a' te palotádban, hogy tégedet környül-vött nagy udvarló fokaság, ki nagy boldogságának tartaná, ha veled szólhatna, vagy annál inkább ha kedvedbe eshetnék, úgy itélvén felöled, hogy tsak egy jó tekintéfeddel-is megörvendeztetheted azokat, a' kik körülötted járnak; úgy gondolkozik ki-ki, hogy nálad az az erő és hatalom, mellyel ő maradandóképen fundálhassa házát, és utánna lévő maradékát: azért feltézi, hogy minden igyekezetivel azon lézen, hogy valamint lehet, ha fokban fogis állani, még-is fert tégyen arra, hogy

hogy jóakarója légy; e' végre javait, szolgálattyát, erejét, nem kiméli töled. Szegény vak ember, akarki légyen az, három hólnap múlva a' koporsóban lát tégedet, és magát megfégyenlvén úgy tudakozza magától; ez a' fenyvett dög-é az, vagy ez a' rakás por-é az, a' kit én hittem minden dolgomnak és világi reménségemnek olly erős fundamentomának; ez a' bálvány-é az, a' kit imádtam, a' kinek javaimot áldoztam, és a' kinek annyi ajándékot adtam.

Egy főval, minthogy magad lelked-isméreti tanúbizonyysága szerint, akarmelly nagy rendü ember légy; de a' te zemélyed nem egyébből áll, hanem tsak a' hazug ígéreteknek, hamis hiteknek, zines barátságának, hizelkedő szeretnek és képmúató kegyefségnek rakás halma; és minthogy a' világ-is más felöl, az emberek mindennapi panaszai szerint, nem egyéb maga részéről, hanem tégedet tsaló tsalárd mester: avagy nem helyesen

lyefen hihattuk. é már e' világot a Szent Lélektől néki adatott igaz titulus érint-is tsalárdságnak és ravafárságnak műhelyének; mást elárulásnak kéz ezközének, tsábitásnak, hazugságnak, és minden tévelygésnek nagy mesterének; és egy szóval hijába-valóságnak hijába-valóságának?

Akarmi rendü légy, ha világinagy gazdagságod vagyon, és ha palotaid teli vannak fok szépséggel és világi drága jókkal; tsak úgy nézd azokat, mint nemes lélekhez és megvilágosított elméhez illik. Tselekedd azt, hogy Isten, a' ki mind e' fok javaidat és gazdagságodat láttya, ne tapasztallyon tégedet teremtett állathoz ragadni, és ne lásson semmit körülötted olytat, melly téged annál erősebben ne vezetne és ne kötne Istenhez, és annak megvallására ne kötelezne, hogy egyedül Istené az örök tisztesség, ő méltó az örök éreterre. *Te felöled mondgya ezt az én fivem, a' te orczádat Uram megkeresem.*

*fem.* Te tudod ó-nagy Ur az éneletemet, hogy minden világi gondok és világi jók bizonyos törvény alatt bizattattak az emberre, mellynek engednem kell nekem-is: E' világ ezeket fűkségefeknek és tisztességefeknek tarttya; a' Szentek hijába-valóságnak és kárnak nevezik.

Végre, mikor e' világi szépségeket láttyuk, mellyekkel ékesül kamaránk, mikor czifra aranyas ágyainkat szemlélyük, vígyázzunk e' következendő két elmélkedésekre, mellyek fokot fognak használni mind élvünk, mind zemünk megvilágosítására. *Elsőben*, hogy ezek nem egyebek, hanem kinyíltt kapu, melly által majd a' koporsóba lépünk által. Szintén pedig ez a' czifra ágy, a' mellyből a' Halál majd más ágyba tézen, mellyben semmi sem rajtunk, sem körülöttünk nem lézen egyéb, a' bennünket el-lepő férgeknél.

*Másodszor*, hogy a' koporsóból a' Paraditsomba megyünk által, mellyben

ben ostan minden drága jó, mellyet itt bírtunk, és minden királyi gazdagság, nem egyéb; hanem egy sejtéses test-állás.

Igen kívánatos dolog a' fegénységnek fájából az égbe vágyakozni, ha ember elhiheti, hogy ez arra legátalabb út; de bizony nem kevesbé kívánatos dolog, a' fok jó fzerentse közzül-is oda vágyakozni, midön az Istennek kegyelmes jóakarattya bizonyítja embernek, hogy ennyi veszedelmek között-is, mellyek által találta a' poklot a' megvettetteknek nagyobb része, megtartotta épen a' kegyességben, olly erős kegyelem által, melly mindennél nagyobb: és hogy ez az örökké nálunk megmaradandó oltalmának és fzeretetének bizonyos záloga.

Képzellyük magunkban, mintha mindenkor azt látnók, a' mit látott vala ama' fzent Jegyes, mintha Istennek minden ajándékira, és minden jóra, melly a' mi házunkba béjő, e' vólna.

vólna reá írva, mellyel a' ki azt adgya, fzüntelen az égbe hívna: *Kellyfel én mátkám és jöfzte.* Nagy gond vagyon reánk az égben. Sietsünk ahoz, a' kiennyire fzeret. Siettesük az időt oda vágyásunkkal és utánna való fírássunkkal.

Mentől több javaink vannak, annál inkább fzükség, hogy kötelezzenek az Isten jó gondvifelésének megfísmérésére. Midön láttyuk a' falmán heverni a' fekélyekkel teli fegény embert, ki fzüntén majd meghal hideggel és éhvel; vallyon mit látunk akkor egyebet, hanem ollyan tükört, mellyben világoson magunkat láttyuk, vagy pedig azt, a' mivé löttünk vólna, ha Isten kiváltképen való jó kedvéből bennünket felnem vött vólna.

### XIII. RÉGULA.

Prédik. 10: 4. *Láttam, hogy a' fcolgák lovakon ültének; a' Fjedel.*

*jedelmek pedig gyalog mentek a földön, mint a' szolgák.*

SUMMAJA.

**L**Áttam a' Jerúsálem útzáin drága köntösökben öltözött szolgákat, kik nagy árrú lovakon mennek vala; utánnok pedig Fejedelmi nemből való emberek kísérik vala őket, gyalog menvén, mint a' szolgák.

MAGYARAZATYA.

Midőn láttok alatson nemből való embereket, kiknek nintsen sem nemzetek, sem érdemek, arra az állapatra jutni és menni-fel, mellyre hogy jutnátok, néktek vólt vólna nagyobb jussotok, ne zúgolódogyatok, ne tátsátok-fel hájaitokat az Ég és az Isteni rendelés ellen. Jussón ezetekbe, hogy ez a' ti nemes elméitekhez ilendő tisztetek ezaránt, ha lézen arra hatalmatok, hogy a' haragnak és irégységnek indúlatit, melly olyan alkalmatossággal szokott felgerjedni lelkeitekbe, ezefen lenyomhattyátok.

Tu.

Tudom ugyan azt én, hogy efféle nehezen szokott esni, annál inkább ha véletlen esik, mikor, és a' ki felel ingyen sem gondolnád. Ez pedig annál nehezebb, midőn, vagy akarod vagy nem; efféléknek engedelmeskedned kell, mint elődbe általott fő Tisztviselőidnek, midőn látod, hogy az ül fejedén, a' kinek lábaidnál kellene szolgálni.

Tudom én ezt jól. De még-is én ezt mondom és vátatom, hogy ezen való panaszaitok merő azon Isten bosszúöntás. Hat ezer ezteendője vagy on annak, mióta így forog e' világi állapot: Mit tsudálkozol hát annyira rajta? Ezek a' szerentsének rendetlenségei, a' ki vak, és maga sem tudgya mit tsinál: Szenvedgyük-el hát az ilyeneket békefélegesen minden ellenek való zúgolóadás nélkül. Nálunknál sokkal nagyobb és érdemesebb emberek elzenvedtek efféléket a' felső *seculumokban*, még ma is effélét igen sokan szenvednek; és ha a'

ha az vigasztalására vagyon a' nyomorúltnak, hogy sokan vannak mások is, kik nyomorúságot szenvednek, nintsen e' világon olyan-féle nyomorúlt, kinek több vigasztaló társai légyenek, mint a' fegényből lött hatalmas alatt nyomorgóknak.

Mennyit látunk mi mindennap olyat a' mi útzáinkon, a' mit látott és tsudált a' Jérusálem útzáin Salomon, *hogy a' Fölgak lovakon ülnek, a' Fejedelmek pedig gyalog mennek a' földön?* Mennyi szer látunk mi aranyos férzamos lovakon, vagy a' czifra kényes hintó-*szekerekben*, olly *személyeket*, a' kik azt érdemlenék inkább, hogy másokat emelnének ök; vagy pedig magok vonnák azokat a' tisztességes nagy embereket, a' kiket sokszor elő-találnak úttyokban, vagy pedig a' kikkel gyalog kísértetik magokat. A' Fejedelmek palotáin, a' fok ott tekergő fegény *supplikáló* között, a' kik panaszt tenni mennek, és másokat ügyökben keservefen talál-

lálnak-meg, mennyin vannak ollyanok, a' kiknek kellene méltábban az ő a' helyen ülni, a' hol azok vannak, a' kiknek illy alázatoson esedeznek? Mennyi jeles emberek mindenféle rendből valók hagyatnak magoknak, a' kiket semmire elő nem vesznek, kikre semmit nem bíznak, kiknek semmi hivatalok, sem hitelek, és semmi betsületek nintsen.

Meglehet az, hogy még magad is, ki ezt olvasod, ollyan bajban légy, lehet olly boldogtalanságod, hogy téged senki nem ismér, senki nem tudgya ki és mi vagy, sőt azt sem tudgyák, vagy-e e' világon vagy nem. De mi károdra vagyon, tsak légy ismértes az Égben, a' hol sokkal méltóságosabb és tisztességesebb dolog és munka bizatik reád, mintsem a' mellyet annyira kívántál e' földön; azonban hogy elérjed, soha hozzá nem vólt szerentséd.

Illyen állapotodban azért, a' helyén hogy barátidhoz mennél panaszol-

Élökodni, mennyinkább Istenhez,  
és közöld véle dolgodat, és bizo-  
nyítsad-meg magad-vifelésével e  
nagy Vigasztaló előtt, hogy te nem  
vagy kisebb és alacsonyabb azzal,  
hogy emez ember olly nagy állapata-  
ra ment, és hogy igen illetlen dolgok  
tselekednél, ha azért a' te Éivedben  
nyughatatlankodnál, és azt irégy-  
ségre ezaránt fel-engednéd gerjedni.  
Mert ezzel a' te Éivednek azért való  
nyughatatlan bújával épen azt val-  
lanád-meg, hogy ez ollyan embe-  
rek elő-menetelit nagyobbnak tartod  
lelked *virtusánál*, és azt mutatnád,  
hogy úgy itélé, hogy ök boldogab-  
bak az őket betsülő s nekik esckedő  
fok bolondok között, mint-sem te  
vagy, ki Istenedhez ragaszkodtal  
csak, hozzá illy közel vagy, kimind  
hathatóson vigasztal, mind mire vagy  
érdemes, jól isméri és tudgya. Igen  
eltávoztassad, Istennek illy jó és di-  
tsőséges kedvében lévén, hogy el-  
ne hidd azt, hogy az érdemetlen go-  
noé

noé embereknek állapattyok olly  
nagy jó légyé, mellyre vágyani, és mel-  
lyet tőlök Éáni illyék, és méltó légyé  
az illyen tiszteséges emberekhez.

Söt tudd-meg ellenben, hogy ez  
ollyan dolog, melly méltóbb fokkal  
a' nevetésre, mint-sem azon való  
gyötrődésre és bozdonkodásra; és  
jusson eszedbe az, a' mi esett China  
Országban, midön egyzer a' Po-  
gány Papok bémentenek volna egy  
kép farago bolytyába, hogy ott ma-  
goknak Isteneket vásárolnának; a'  
melly képek legzebbek és mestersé-  
gesebbek vóltanak, és méltóbbak,  
hogy bálvány Isten Éámban tartassá-  
nak, azokat csak ott hagyták, reá  
sem néztenek; a' mellyek pedig dur-  
va, darabos, horgas-borgas, nevet-  
séges és ugyan reá nézve irtóztató  
képek vóltanak, azokat valamint az  
árfok tartották, mindgyárt megvá-  
sárlották, templomokba vitték, és  
Éokott tiszteletet Éerint imádták.  
Ládd-é, ezt miveli e' világ; Ládd-é,

ezt.

ezt kell néked-is tselekedned ; iréld meg hát , ha azért , hogy ez vaktában másokat udvarló és betsülő emberek tégedet nem betsülnek , illik-e azon annyira búsúlnod és törödnöd.

Egy főval , mihelyt legelső indítatlattat érzed bánatodnak efféle alkalmatosságokkal , ottan jöjj-el , és az igaz Böltseségtől kérddgy tanácsot , és igyekezzed magadat olyan jól visszefelni , hogy megnyerheszed tőle , hogy mind bezzélyen veled , mind vigasztaljon téged.

E' lézen pedig hozzád felelete , hogy midőn a' gonoszoknak nevékedik gazdagságok és hatalmok , ne veszzén azzal ezed , és ne bomolyék-el az a' jórend , mellyet lelkednek nemessége , és tselekedetidnek egyenessége kíván magad vizsgálésében azok felett az emberek felett , még a' szerentsének kedve ellen-is. Ezt feleli másodszor , hogy noha a' melly tsillagokat éjjel fenn magasán látunk , a' lábaink alatt vannak egész nappal ;

nappal ; de még-is fok ezerferte magafabb helyen vannak a' földön járó embereknél , mivel az ő tulajdon Egekben vannak ; sőt még mikor elenyéznek-is tőlünk virrattakor , akkor-is e' földnek minden magasságai felett vannak , mivel elenyézésükben-is nem hullanak-le a' Tsillagos égből.

Még-is tovább azt feleli , hogy semmi alacsonyására nintsen az aranynak , hogy ő a' bányák eriben vagyon az értz kövek között , azzal , hogy azonban a' vas pléhből tsináltt vitorla vagy kakas , a' nagy Uri házak tetején vagyon ; mert az arany a' bányák legmélyebb rejtekiben-is ugyan tsak minden értz nemnek feje ; így a' szent életü tudós ember , ha sétét kunnyóban lakik-is , és ha puftában egyedül bújdosik-is , ugyan tsak fellyebb való az ilyen alacsony lelkeknél , kik mennél kevélyebbek , annál nagyobb tsúfságra méltók , kiket tsak a' kételenség , és a' zűnes betsület tiszteltet a' városokban.

## XIV. RÉGULA.

Prédik. 9: 12. *Valamire érkezik  
a' te kezed, a' te tehetséged  
érint, azt vidd véghez.*

Sirák. 38: 35. *Kiki az ő tulajdon  
munkájában bölts.*

## S U M M A J A.

**M**inden ember böltsen elő me-  
gyen abban, midőn azt mivel  
és gyakorolja, a' mit az isteni ren-  
delés és a' természeti hajlandóság né-  
ki éánt.

## M A G Y A R A Z A T T Y A.

Akarzé nagy emberré lenni, ki-  
vántzé dolgaidban böltegnél elő-men-  
ni? Midőn a' felől az állapotod felől  
gondolkozol, a' mellyben világ é-  
rint meg-kell öröködnöd s állapad-  
nod, ha lehet töled, világofodgyál-  
meg abban, és tudd-meg, miképen  
találhassad-fel, mi tartozzék rád,  
és mi légyen néked tulajdonod.

Keressd-fel jól: tekintsd-meg és  
émléld-meg jól magadat: mennyi  
végére, mi légyen te benned valami  
kiváltképen való: látogasd-meg in-  
dulatidat, hajlandóságidat, belső  
gondolatidat, és éivednek legtitko-  
sabb éavait halld-meg: igyekezzél  
benne, hogy kitanúlhasd, mire iz-  
gat a' te lelked tégedet, és mi az, a'  
mire az Ég és a' Termézet hív tége-  
det. Egy éóval, tanuld-ki jól mi  
vagy, és ne engedd, hogy a' te tá-  
lentomod, melly nagy dolgok visé-  
lésére volna elégséges, a' magad ée-  
mei előtt-is elrejtezzék, vagy valami  
mives ember vagy kalmár köntöfe  
alá; hogy az ne éfsékradt-is ma-  
gadra nézve, a' mi megefik többire  
minden nemzetben. Nintsen olly  
tartomány, a' hol fokban ne éllyenek  
hallyanak nagy érdemü emberek,  
a' kiknek még-is fenki nem tudta mi-  
völtokat; noha magok ugyan tud-  
ták, kik legyének ök; de minthogy  
nem vóltak ollyan állapotban, melly-  
ben

ben elméjük és érdemek kimúthatata volna magát, nem tudta más rajtok kívül.

Nagy emberekben kárt vallani azoktól megválni, mindenütt közönségesen megeshető dolog. Ami pedig benne kevesebb, ez, hogy senki nem búsul rajta; sőt senki ékebe sem véli az ebbéli kárt, sőt még azt sem tudják, hogy volt volna olyan személy köztök.

Jegyezzük meg, hogy az Isten nem csak szerzője és rendelője, hanem ugyan osztogatója is a mi hivatalainknak és dolgainknak. Legalább az ő gondviseletétől vagy az, hogy gondja vagy az arra minden helyben és tartományban, hogy legyenek alkalmas emberek, kik bizonyos hivatalokat gyakoroljanak, és Isten őket ugyan mintegy tanátsból és vezetésből választta az ő ületéseiktől fogva, óltván oly természeti hajlandóságot beléjük, hogy abban boldogul elő-mehessenek és mások is álmel-

kod-

kodva szemlélyék arra ületett elméjüket. És méltó azt is megjegyezünk, hogy egy-is nintsen a Társaságban igen hasznos és nagy tekintetű ember, hanem a' kit vagy a' szerentse, vagy maga boldogsága, vagy Szüleinek ítéletes rendelése állatott abbá a' munkában, melyet az isteni böltsesség mutatott már azelőtt nékiek.

Az bizonyos, hogy most is éintén úgy, mint máskor, találtnak a' mi Országunkban, sőt Európának minden helyeiben derék ifjú emberek, kiket a' természet sok szép tálentomokkal, és kiváltképen való nagy ajándékokkal ruházott fel; kik közzül némellyeket azon természet Kapitányságra, némellyeket Tanítóságra, Biróságra, Doktorságra, és mesterséges kézi munkákra ült, ki mindenik az ő hajlandósága szerint való mesterség gyakorlásban igen jeles volna, és tisztelhetné nemzetét is véle, abbéli munkáját ditséretesen gyakorolván.

K

De

De melly tsúfoton etik, a' szeren-  
tsének vaksága miá, vagy a' jó al-  
kalmatofságnak nem léte miá, vagy  
a' gyermeki gorombaság miá, vagy  
az ifjúság nevelőinek vigyázatlansá-  
gok miá, hogy kiki majd mind más-  
ra adgya magát, mint-fem mellyre  
maga természeti hajlandósága hívna,  
és így a' ki természet szerint rajtoláfra  
's képíráfra hajlandó, fegyverrel ke-  
refi kenyerét; a' ki fundáláfra 's építő  
mesterségre ületett, mint-hogy az  
apja kalmár vólt, ö-is kalmárságra  
adgya magát; némelly Pappá lelé,  
a' ki inkább termett Kapitánynak.  
Innen vagyon, hogy a' népes váro-  
sokban, söt egész Országokban is,  
mellyekben az isteni gondvifelés je-  
les embereket állatott, és olly neve-  
zetes ajándékokkal ruházott-fel, mel-  
lyek által tsuda jeles dolgokat vá-  
hatnánk; még-is femmi nintsen fi-  
kebb köztök, mint a' derék elmé-  
mester ember, és a' mesterséges ké-  
munka, mellyen vólna embernek mi-  
lát

látni és tsudálni. Nagyobb rézről,  
a' mi palotáink és kamaráink tsak a'  
régiek tsinálmányival ékefednek. A'  
mi kevesét ma tsudálunk, az-is a' ré-  
giekről maradott reánk; melly-is,  
úgy látzik, hogy azért maradott ke-  
zünknel, hogy pirongságára légyen,  
noha nem méltán, a' mi időnk tehe-  
tetlenségének és fogyatkozott álla-  
pattyának.

Vannak ma-is nagy elmék, de töb-  
bire nem tudgyuk, kiben mi vagyon,  
nem mutatódik-ki mivóltok. Ezek  
Istennek szép ajándéki és a' földön ter-  
mő drága plántái: de a' gonoz' fe-  
rentse azt akarja, hogy illyenek le-  
gyenek ugyan, és teremjenek e' föld-  
dön; de miveletlen maradgyanak,  
a' gaz és tövis nöjje-fel: és így nem  
tsuda ma, ha keferü és igen vad gyü-  
mölsöt hoznak. Nem kell azon az  
okon terméketlenséggel és sovány-  
sággal vádolni a' mi időnket, annál  
inkább ennél fellyebb betsülni az Au-  
gustus Császár és nagy Sándor idejét:

Ha ebben fegyven vagyok, azt nem kell egyébnek tulajdonítani, hanem a' túnya restségnek, vagy azoknak vakságának, a' kiknek ezeket tudni és napfényre kellene hozni.

De azt mondod: Hol találhatnék ma *Achilles, Virgilius, Cicero, Cato, Aristoteles, &c.* Erre azt mondom, hogy ezek a' nagy híres emberek, Hadnagyok, *Oratorok, Poéták, Philosophusok*, kik mind meg-annyi világ tsudái, a' kikről tudakozol, és kiket ma keresé, ma-is megvannak, ugyan-ott feltalálhatnak, a' hol régen ama' nagy Császárok és Királyok találtattak, *Marcianus, Justinus, Agatocles, &c.* Ott vannak, azt mondom, a' hol ezek vóltanak, minelőtte méltóságos Székekben ültenek volna: a' mi alaton hajlékinkban lappanganak ezek ma-is, vagy pedig a' falukon féllyel fegyény barom páfzorok; de nem ismérjük őket, öök sem ismériük jól magokat 's magok tehetségeket.

Ugy

Ugy látzik, hogy tsak ferenzsére talál reá ember ez ilyen eláfott kintsre: de meg-kell még is vallani, hogy az emberi fergalmatofság, a' közönséges jóra való buzgó igyekezettel együtt, sokat tehet ezaránt, és mind világofságot nyújthat, mind bátorságot adhat. Ha az országban az Első emberek reá adnák magokat, hogy a' mesterséges találmányokat nyomoznák, hogy ekképen a' jó elme, mellyet a' természet adott, tsak egy-is hijába ne temetődnek-el, örömeft kiki bátran elő mutatná mit tehet, és ezzel olly hafnot ferenének a' Hazának, mellynél nagyobb nem leherne.

A' régiek tudták a' módgyát, mint kellefsék a' vitéz had-vifelőket felkeresni, alaton helyen és köntösben; felvörték a' páfzorok közzülis, mint a' híres *Párist*, a' nagy *Cirust*, ama' Sidók vitéz Királyát, kik ha mind éltig régi állapattyokban löttek volna, mi tölt volna belőlök? De még ma-is tsudál-

K 3

lyák.

lyák őket, két három ezer eftendők után, mint visélték magokat 's melly dítséretesen regnáltak. Ha kiki a maga természeti hajlandósága után eredne, oh melly bódog volna e világ, melly jeles nagy embereket, melly mesterséges nagy munkákat látnánk!

Végre hogy béfejezzem, azt mondom, senki nem lehet bölts, sem dolgoiban bódog ember, hanem ha azt a hivatalt gyakorollya tsak, a melly természetéhez illendő. Mikoron reggen *Agatocles* gyermek korában az ő Attya műhelyében dolgoznék, és korongot rúgván fazekakat tsinálna sárból, semmire kellő ember vala, és mivel semmi elméje a fazekas mesterségre nem vala, azon hijába töltvén az időt, Attyának tsak kárára nem hasznára vala minden dolga. Ugyan-is *Agatocles* uralkodásra ültetett ember vala. Tsuda dolog! mihelyt ötöt a ferezense természetéhez illendő fékbe ülteté, olly Király vala

lek belöle, kinél nagyobb és böltsebb Királlya nem vólt soha Siciliának.

Vólt más egy Király, ki az ő méltóságos állapottyával nem tudván élni, igen bódogtalanul uralkodott, kinek a nagy Attya varga vólt: ez egyzer egy vargának műhelye előtt elmenvén, a hol egy nagy nemből való, másképen-is nemes indulatú varga legény dolgozik vala, kit a ferezensének mostoha vólt arra forított vala, hogy így keresné kenyerét; vévé a Király ezébe, hogy ez ifjú legény nem jól forgatná a varga kést, 's nem fokát értene a műhöz. Kezdé azért feddeni és pirongatni, hogy még a bőr sem állana jól a kezében, és tsak vesztegetné az, Ura marháját. Imez ifjú mester legény így felele: Ugy vagy az Uram Király, a mint mondog; mert ha minden azt mivelné, a mire fülte volna a természet, sem én nem vesztegetném a bört, sem te nem vesztegetnéd alkalmatlan regnálásoddal a Hazát.

Megvallom ugyan, hogy többire a' nagy nemből való emberekben nemesebb elme, és a' természetnek mind szebb ajándéki találtak-fel. De a' sem mindenkor igaz. Mert a' nagy nemből is éintén olly ritka, a' szép mesterségekre és tudományokra hajlandó éles elme. Hanem csak ez itt a' bizonyos Régula, hogy valamely ember természeti hajlandósága érint való hivatalt üz, az valóban böltsen tselekedik. Mert akarki-is, a' bölts mondása érint, a' maga tulajdon mesterségében lehet bölts.

### XV. RÉGULA.

Példab. II: 14. *A' népnek megmaradása, a' tanátosnak bölts értelmében vagyon.*

Sirá. 6: 6. *Sok jóakaróid legyenek; a' te tanátosod pedig ezek között egy legyen.*

SUM

### SUMMAJA.

**K**Evés gyermeked, kevesebb tseleded, fok barátid, ha vannak, ez olly arany-éám, mellyben bé-vagyon foglalva minden háznak kiváltképen való boldogsága.

A' mi testünknek vannak nyavalyái, mellyek megrövidítik annak múlandó életét: lelkünknek-is vagyon olly nyavalyája, melly boldogtalanná teszi az ő halhatatlanságát. Mindeniknek pedig orvofsága, a' hü és állandó jó barátinknál vagyon: De éükség, hogy felet te igen kérjük Istent, hogy igaz hü barátokat műtásson-ki nekünk.

### MAGYARAZATYA.

Sok barátinknak léte, egy a' mi boldogságinknak éama között: ez is világ érint nagy boldogságunk. Söt a' bölts ember éivében olly bötsös az igaz barátság, mint az ő tulajdon maga élete. Barátink nélkül életünk csak árnyéka az életnek, vagy

K 5

pe-

pedig olly halálnak kezdete, mellynek soha nem lézen vége. *A' hübarát az életnek orvosága.*

Legyenek barátid, találé, de megtudd különböztetni és válaftani öket. Ne vásárolly soha barátokat, hanem érdemelly: a' melly barátot adományoddal vásárlottál, tsak olyan, mintha ellenségedet tartanád melletted, a' ki minden órán kétegedet eladni másnak.

Nem illyen úton kell pedig érdemlenünk öket, és nyernünk magunknak, hogy süntelen látogassuk, és alkalmatlanul reájok járjunk. Ne fuffunk utánnok, várjuk magunkhoz. Ez az igaz barátság, a' mellyről elébb főlék, ez a' tíftefséggel és betsülettel együtt járó barátság: ezek olyanok, mint az árnyék, ha utánnok futunk 's kergettyük, és mint egy lánczra vetni akarjuk, meg-nem állnak, meg-nem várnak.

Titkos főp mesterség vagon azoknak hozzád édesítésében. Ugy tsele-

tselekedgyél hát, hogy minden tár-falkodásfodban, lelkednek olly főp drágalátos minémüségai láttassanak, mellyek Istennek tesfének; ne üzz semmi hijába-valóságot, ne igyekezzél semmi dologban, melly az emberek főmei előtt tefsék tsak.

Egyetlen-egy tanátsot ad a' Böltseség ezaránt, ezt, hogy mind magadban, mind mások körül forogván, ély úgy, mint a' lelki-isméret és a' tíftefség kívánnya, és hogy tár-falkodásfoddal épülyön a' Társaság, hogy abban senki semmit ne lásson, a' mi dítséretes dolog ne vólna, és a' mellyel az ö főveken ne nemzödnek hozzád való olly indúlat, hogy kívánva kívánnya más barátoddá lenni. Tekints a' mennyecikre, keresséd Istent, igyekezzél néki tetféni; ottan az igaz barátid megkeresnek, és megísmértetik veled, hogy a' *Virtus*, melly a' nagy embereknek is fereteteket hozzánk köti, olly kötél és láncz, mellyet

K 6

fem

sem a' Érentse, sem az idő, sem a' halál, sem az örökké-valóság el nem Éakaszthat.

Miveld ezt, a' mit mondok: Szeres, és magad-is légy Éeretetre méltó. Kerüld a' hizelkedöket, Éerezzed a' barátokat minden tehetséged Éerint. Azt mondom, igyekezzél, mennél több barátidra tehesz Éert: A' te ditsöséged és hasznod ezaránt nem abban áll, ha emberséges magad alkalmaztatásával, vagy adományoddal egy vagy két embert Éeretetdre kötelezÉ; mert nintsen olly lator és tolvaj, kinek illyen formában nem volna két három baráttya: Abban különböztetünk hát az illyenektöl, mennél többen vannak, és nagyobb Éámmal, a' kik bennünket Éeretnek és betsülnek.

Az bizonyos, hogy sok embert igen megbizni veszedelmes, az igen megbízott embered ne légyen több egynél, azt mondgya a' bölts. *Légyen ezer közöttül egy.* Kettő, igen sok: de.

de barátod ha sok-is, se nem felettébb vagyon, sem nem elég: a' ki emberséges ember, barátokat mindenkor mind érdemel; mind többet-többet kíván: Arra igyekezzél, a' mire juttatá Jósefet *virtusa*. Ezt az Urat minden rend Éerette a' Faraó udvarában, noha ott sok Fejedelmek, Böltsék, és mindenünnen való Főrendek voltak. Még azelőtt, mikor fogva volna-is a' latrok és tolvajok között, minden, valaki látta, megÉerette: Tselekegyél úgy lelkednek kegyelme és Éívednek nemes indúlattya Éerint, hogy azok között, a' kik körülötted forognak, noha sokan léÉnek, a' kiknek titkaidban nem lehet semmi-rézek, mindazáltal tsak egy se légyen olly, a' ki magában hozzád való jó indúlattyát ne érezze, mellyel kéÉ légyen néked kedveskedni; és kárnak tartsa, ha nem léÉen alkalmatósága arra, hogy néked Éolgállyon.

Ez illyen emberekre annál nagyobb  
 fiúkséged vagyon, mennél inkább  
 tetűzik néked, hogy megelégedtél  
 egyéb világi javaiddal, és mennél  
 könnyebbnek tetűzik azoktól való  
 megválásod. Meg-ne tsallyátok ez  
 aránt magatokat, világi nagy Urak!  
 mennél hatalmasabbak, és másoktól  
 függetlenebbek vagytok, annál na-  
 gyobb fiúkségek vagyon barátitok-  
 ra, kik magatok helyén legyenek dol-  
 gaitokban; sőt ugyan magatoknak  
 mássai, kik támogatásuk méltóságto-  
 kat, kik gyámolítsák lelketekeket, mel-  
 lyek mindgyárt hanyatlanak az esés-  
 re és vezéire, mihelyt egyedül ma-  
 radtok. Igaz ugyan a Plátó értelme  
 érint-is, hogy a' mi lelkünk halha-  
 tatlan ugyan, nem függvén azaránt,  
 és nem elevenedvén semmi más lel-  
 kektől; de mind szenvedhető, mind  
 megsebesedhető mástól.

Az embernek lelke, noha egyene-  
 sen Istentől származik és mennyei ere-  
 detű, de még-is idegen és kedvetlen  
 alkal-

alkalmatosságokat szenved, míg e'  
 halandó testben lakozik. Tsak ol-  
 lyan mind addig, valamint valami  
 kietlen puftán éjtűzaka eltévelyedett  
 úton-járó, minden világoskodó lám-  
 pás és vezér nélkül, olyan mintegy  
 fetét mély tömlőtűzbe vettetett fo-  
 goly, kiért senki nem felel, sen-  
 ki nem vigasztallya, senki nem ta-  
 nátsollya; olyan mintegy a' fe-  
 meten-heverő beteg, kinek nints  
 semmi orvosa; olyan mintegy haló-  
 félben való ember, valami pádimen-  
 tomon, ki körül nintsen Páp, ki biz-  
 tassa; olyan mintegy ganéj-domb-  
 ra kivettetett holt test, kinek nin-  
 tsen temetése, ki elvettetett mint if-  
 méretlen dög test, és még a' sem ada-  
 tott néki, hogy egy-kevés földdel bé-  
 takartassék, vagy könyhúllatásokkal  
 sirattassék. Ez a' léleknek ábrázat-  
 tyá, midőn ő magának hagyatik, és  
 méltán azt mondhattya űent Jóbbal:  
*Az én felebarátim elidegenedének én tö-  
 lem. Megfűnédnek az én rokonságim,*  
 és az

*és az én ismérőim elfelejtkezének rólam.  
Minden ember útál engem, és az én ba-  
rártim, kiket szeretek vala, ellenkez-  
nek velem.*

Egy szóval, ember, zűkséged va-  
gyon reá, hogy szeressenek mások: a'  
mennyi segítséget várhaték szerető  
barátidtól, és a' mennyire vagyon  
zűkséged, majd annyi, mennyi nap  
vagyon még hátra életedben. Ezek-  
ben a' napokban, azt mondgya a'  
Böltk, ideje lézen a' munkálódásnak,  
ideje lézen a' megnyúgováfnak-is;  
azokban, tudnillik a' munkának nap-  
jaiban lézen félelem, vezedelem, ze-  
rentsétléség és kétségbe esés; ezekbé  
pedig reménség, bődög elő-menetel,  
és jó szerentsés állapot: de mind ezek  
a' napok minden különbözterés nél-  
kül, ugyan csak nyomorúságnak  
napjai, ha magadnak hagyatol; de  
ha igaz barátid vannak körülötted,  
vigasztalásnak és bódogságnak nap-  
jai lézének.

Nem

Nem új dolog ez, így völt és folyt  
dolgok a' mi Atyáinknak-is, és min-  
den régi eleinknek; sőt ma-is így  
fokott közönségesen lenni. Midön  
valami gonosz esik rajtunk, ha az má-  
fokkal-is köz, úgy tetfik, hogy csak  
egy részét érezzük nyavalyánknek;  
minthogy más-is érzi, és velünk e-  
gyütt ő-is fájlallya: Ha jól foly dol-  
gunk, nem lézen addig egész öro-  
münk, hanemha azt közöllyük mind  
azokkal, a' kikkel barátságoson tár-  
salkodunk, és vidámittyuk véle  
mind ábrázattyokat, mind ziveket  
azoknak, a' kiket barátságoson tár-  
salkodunk, és vidámittyuk véle  
mind ábrázattyokat, mind ziveket  
azoknak, a' kiket szeretnek. Sok-  
kal könnyebben esik a' fíras és fo-  
morkodás a' zomorúságnak napján,  
ha barátink-is könnyhullatáfokkal ele-  
gyítik fíralminkat; mintha nevetné-  
nek akkor azok, kiknek jól vagyon  
dolgok: mert úgy nem vólna tenki,  
kinek kebelébe öntenök-ki panaszin-  
kat, és a' kitől vidámúlást vehetnénk,  
és a' ki igazán felvenné zavainkat,  
mellyeket mi olyan állapattal mon-  
dunk.

Nagy-

Nagyra betsülyük hát az olyan embereket, a' kik mind örömünkben örömet, mind bánatunkban bánatot és szomorúságot éreznek ottan ök-is lelkekben, és a' kik minden dolgainkban, mind hasznunkat, mind kárunkat magokéinak tartják egyaránt: megbetsülyük, mondom, az illyeneket, mint e' világon ritkább kintseinket. Nintsen semmi közönségesebb és több a' barátnál, kinekkinek elég baráttya válik: De mitsoda mind ez egyéb, hanem csak olyan, mint a' harcznak és ütközetnek napján eladni készülő's futó had, vagy valami zörgés miá fel-rezzenő sereg galamb? Ha egy-kis háborúság közelít hozzánk, hol találtatik egy hü, ki megállya velünk a' sárt? Hol találé közöttök egy Sas-kefelyüt, ki meg-ne ijedgyen a' mennydörgéstől?

Mondhatná valaki, hogy magunk vagyunk okai, hogy ez ilyen bajokba esünk: mert ugyan-is akarmelley femes és vígyázó emberek légyünk is

az

az Országunk terhes állapotában, vagy barátink bajaiban; de ha magunkon esik a' gonosz, ottan vakoskodunk, és semmit nem tudunk használni a' magunk dolgában. Mihelyt magunk maradunk; semmi dolgunkban, mellyhez senki más nem szól, hanem egyedül magunk forgattyuk, nem tudunk elő-menni. Valamit magunkban feltalálunk azaránt, mind hibás: fíntén úgy vagyunk olyankor dolgunk, mint az igen beteg Orvos Dokornak, a' mivel segíteni akarjuk magunkat, a' miá halunk meg. Egy élőval azért, ezer légyen a' barátunk, 's ennyi fok barátink közöttül pedig csak egy légyen megbizott emberünk.

## XVI. R É G U L A.

Példab. 31: 10. *Erős Afkonyiálatot kitsoda találhat: mert ennek árra fokkal fellyül haladgya a' Kárbunkulusokat.*

SUM-

## S U M M A J A.

Nem azt akarja mondani, mintha e' világon nem találtathatnék erős avagy gyors Azzony, hanem, hogy nintsen embernek annyi böltisége és bóldogsága, hogy azt magától feltalálhassa, vagy más Azzonyok közzül kiválathassa; mivel azok igen más színbe öltöznek, és a' legelősebb femeket-is megtsallyák.

Ha mindazáltal valaki ugyan tsak reá adgya magát, hogy kereszén olyat, imé én lerajzolom annak mivoltát és formáját, hogy azzal annak megismérésében elő-fegítsem és oktassam.

## MAGYARAZATYA.

Nem kételkedhetni benne, hogy ez életnek bóldogságai között, egy a' mit ember leginkább kívánhat, ez, hogy lásson bőséget, szép rendet és állandó békeflegget házában.

Ezeknek pedig a' háznál megkerzése, főképen a' Gazdaazzonyok tisztí. A' Férjfinak betsületi és hivatallyá kö-

közönségesen ebben áll, hogy Hazájának szolgályn, arra éánnya minden idejét és gondgyát, hogy nevezetes maga-viseelésével elő-mennyen dolga, és tekinteti légyen azok előtt, a' kik igazgattyák a' Hazát.

E' két dolgot bizta Isten a' házi Gazdára és Gazdaazzonyra, a' kikiről szól Salomon az ö Példabeszédinek utólyán. Mindenik úgy viselje magát, és úgy tegye tulajdon tisztit, hogy a' ki láttya az emberek közzül, ne tudhassa, mellyiket tsudállyá és ditsérje inkább, tisztí jól elkövetéséről.

Minden bizonnal igen szép dolgot a' Férjfi részéről, midön az alatta való népet szép rendben tarttya, vagy midön a' Vének gyülekezeti-ben, a' Haza háborúságának idején, Igazgatóul elől ül: de nem alább való ditsősége a' jó Azzony részéről, az ö rendes maga-viselése az ö házában, a' Böltstnek értelme kerint. *Ismerik az ö Férjét a' kapukban, midön ül a'*  
tar-

*tartománynak Véneivel.* Egyiknek méltóságát nem különbözteti meg Salomon a' másiktól: a' melly ditséretet pedig nékiek tulajdonit a' köz nép, ez, hogy e' két érdemes főmély igazgattya jó példájával, a' tartománynak vagy városnak minden lakosait, mellyért méltók mindenektől követésre 's ditséretre a' Hazában.

Ez első bélyege és czimere, mellyet leírt a' Bölts, hogy azzal a' jövő időkben élöket oktassa, és megfelellyen azoknak panaszaira, a' kik az isteni gondviseletét vádollyák, ha nem nyerik házasságokat.

A' Salomontól leiratott Férjéhez engedelmes AÉzöny, míg és midön az ő Férje a' Tárfaságot tanátsával igazgattya, ő addig benn ül, és az ő belső tselédit rendeli, és a' Férje példájára ő-is mint GazdaÉzöny szabadoson parantsol otthon, noha tsendefen, minden zörgés és kiáltás nélkül. Nagy az ő tehetsége, mert az égből

égből adatott. Ez nem igyekezik abban, mint egyéb AÉzönyök szokták, hogy czifra és drága öltözetivel betsültesse magát. Igaz dolog, hogy *bíbor és bársony az ő öltözete*, és az ő öltözetiben a' közönséges szokásnak és tisztességnek törvényét magtartya: de az nem arra való, hogy a' légyen nékifegéde, és köntöseért betsüllye 's hallgasson tőle tseléde. Az Isten maga szabott néki köntöst, hasonlót ahoz, mellyet adott vólt a' mi első Atyánkknak, ha megbetsülte volna állapotját. *Erő és ékeség az ő ruhája.* Mintha mondaná Salomon, hogy az ilyen AÉzönynek tekintetiből, olly méltóság és tisztesség származik ki, melly ugyan bélepi és takarja ötet, mint valami köntös, és a' kinek ábrázatyaiban, befédiben és minden dolgaiban olly bizonyos kedveség vagygyon, és mind emberi gondolatot fellyül múló nem tudom mitsoda ihlés, melly szeretteti és kedvelteti ö-

tet :

tet: úgy hogy nyereségnek tartsa a' tseléd az illyent fozgálni, 's illyennek parantsolattyanak engedelmeskedni, és alig várja az alkalmatofságot, hogy kéz és örömmel való fozgálattyával megmútathassa jó kedvét hozzá.

Ez az, a' mellyel egéz háza jó rendben vagyon. Kiki mindenórán ennek házánál az ő helyén, és az ő fozott munkája körül találtatik. Ami tekintetből pedig tselédi illy hívek dolgokban, nem az a' félelemtől való kényszerítés, mint más házaknál fozott lenni, mintha a' tisztekekben való fogyatkozásért reájok jövő büntetés izgatná őket. Minden félelme a' tselédnek nála, tsak ertőlváló tartás, hogy tisztin kívül netaláltassék.

És így az illyen AÉfzony, nem tsak GazdaÉfzony, hanem ugyan édes Anya a' háznál. Az ő GazdaÉfzonyságának fő és első ponttya ez, hogy ő arra fozgalmatoson reá vi-

gyáz-

gyázzon, hogy ott fenki ne légyen munka nélkül, hanem kinek-kinek légyen fozott dolga: Második, hogy ott fenki ne füzökölködgyék, hogy ott minden meglégyen, valamit az emberi okos elme, és az igazság méltán megkíván tselédinek fegítésére, és egézségeknek 's életeknek megtartására. Azt fozgalmatoson eltávoztassa, hogy azoknak soha okot ne fozgáltasson a' méltó panaszra, hanem mind újjabb-újjabb feltalált jó mesterségekkel fzerettesse vélek valóssággal magát, úgy hogy, maga is megnyugtathassa lelkét azoknak hozzája való fzeretetekben: azt mivellye, hogy tselédi elhidgyék azt, hogy igazán javokra igyekezik az ő AÉfzonnyok, és mind jó neven, mind tekintetben véfi, ha jó a' dolgok.

Ennek a' GazdaÉfzony jószágának pedig ki kell terjedni az egéz tselédre, mind nagyra ott mind kitsínyre. Igen rof dolog az a' háznál, a' hol kiváltképen feles a' tseléd, ha abból ki-

L

vá-

laßt egyet, a' ki az ő éjnes többi felett való hűségével, mintha ő volna jobb a' többinél, Gazdája és Gazdaffonyja éjvét a' többitől elvonni, és egyedül magához akarja tsatolni, és a' ki az ő lator fondorkodásával 's vádoskodásával azokat egyedül magájéva akarja tenni. Több kárt és bajt éerez tsak egy nap-is az illyen a' háznál, mint sem lött volna éztendeig, ha a' ézeretetet és tekintetet mindenikre ki éftották volna, kinek-kinek közzülök az ő érdeme és mivólta ézerint. Szeretteffé hát magát: ez nagy és méltóságos titkos mesterség a' házi gazdaságban, a' Fejedelmi igazgatásban az országban, söt a' belső rendben és állapotban-is. Egy ézóval, akarmi hivatalban légy, ha abban bódogólni akaré, ézeretteffé magadat. Ne hozz-bé más idegen igazgatásnak formáját: Köveffed az isteni igazgatást. Az Isten, Isten lévén, nem talált öröktől fogva az ő uralkodásában jobb rendet ennél-fel-

Ubi

*Ubi regnat aeternus amor & aeterna pulcritudo.*

Az Affzony, a' kiről mi beéélünk, ne felejtse-el a' munkát-is, hanem neméhez illendö dolgokban, fonásban, varrásban, éorgalmatoson foglalatoskodgyék. Ez tsuda dolog, hogy noha e' mesterségben ő nem talál más tudományt, hanem azt, melly az ő újjaiban a' terméézettől, még kitsínfégétől fogva belé vagyon éltatva; de nem hadgya a' jó Gazdaffony tsak arra, a' mit a' terméézet ad, hanem mesterséggel taníttya többre, hogy példát és leézkét adgyon ezaránt a' legtudóffabbaknak-is ebben a' mesterségben. Ugy hogy máfok tsudájára mennyenek és tanúllyanak töle. *Gyapjat keres avagy lent, és meg kéffüti azokat kezeivel a' mint akarja.*

Nem tsak ez apróbb dologban há-tározódik pedig meg az ő virtusa, azt mondgya Salomon, és nem tsak az ő neme aránt való tehetségben, és éorgalmatoságban, hanem meg-erö-

*síti az ő karjait.* És így ö, a' ki újjajnak hafnát tudgya venni a' fonó-ke-  
reken, karjainak-is hafnát vézi, és  
illendő bátorsága vagyon, mikor a'  
fűkség kívannya, megbizonyítván,  
hogy reá illik az erős Afzonynak  
nevezeti. Ha gonoz fozmédgya  
az ő igazán keresett javaihoz erőka-  
koston nyúl, és ha az erőzakosnak  
kezeből vízza kénferittetik ferezni  
gonozúl elfoglaltt javait, vagy ha az  
ijjeztö peres ellen kell óltalmazni á-  
tatlanságának ügyét, vagy pedig  
megbántatott tselédit; vagy ha ad-  
ni és venni kell valamit, nem gon-  
dolván az ellene vettetett fok akadá-  
lyokkal-is, igyekezi igazán fapori-  
tani örökségeit, többet-többet vá-  
sárolván hozzá, eröt vézen minden  
irigyeknek és patvarkodóknak elle-  
ne feltött álnok mesterségeiken: Ez  
a' hozzá foghatatlan jó Afzony  
mind ezekhez hozzá fog, elköveti és  
bóldogúl véghez - is vízi, midön  
*megeösíti az ő karjait.*

Söt

Söt még mind ezek felett azt  
mondgya a' Bölt, hogy ez az Af-  
zony, az ő tsudára méltó nagy elmé-  
jétől arra-is megránittatott, hogy  
tudgya a' vásári kereskedésnek mód-  
gyát, hogy földében termett jókat  
vitessen hajókon más országra, és on-  
nan azon hajókon ismét annak a'  
helynek tulajdon kénstait hordgya  
azok helyett Hazájába és házába.  
*Hasonló a' kereskedő hajókhoz: nagy  
mefküül bébozza az ő eledelit.* Jეს  
bezáddal él Salómon, mert a' jó Af-  
zonymak hajóit, az ő két kezei, mel-  
lyek néminémüképen hasonlítanak a'  
hajókhoz formájokra nézve, mellye-  
ket ő ki tud böltsen nyújtani, és vé-  
lek mind adni mind venni. Ugy-  
hogy, a' melly Isten megáldgya en-  
nek kezeit az ő házában, megáld-  
gya azokat a' tengeren-is, midön a'  
háborúk - is engedelmeskedvén az  
Isten megáldó joakarattyának, ártal-  
mára nem léznek útazásában, söt in-  
kább magok elő-segitik a' part felé.

L 3

De

De még-is e' Salomontól le-írtt AÉZonyban a' mi legtsudálatosabb és tükfőbb 's méltóbb, hogy minden ember tudgya, ez, hogy még az ö tulajdon Férjét-is meggazdagíttya, máfok fáttzoltatása és nyomorgatása nélkül, senkinek e' világon egy könyhul-  
latásrais alkalmatóságot nem Éolgá-  
tatván: *Bizik aboz az ö Férjének lelke, és nem Éükölködik ragadomány nélkül.*

Mind ezek után még-is a' mi tsu-  
dálatos az ö Éeményében, és a' mel-  
lyet ma-is az én ítéletem Éerint legin-  
kább kell betsülni benne, ez, hogy  
noha illy Éorgalmatos, mind házá-  
nál majorkodásában, mind künn va-  
ló kereskedésében; mind ezek meg-  
nem akadályoztattyák, hanem vala-  
mikor az alkalmatóság hozza, a'  
Böltsekkel való tárfalkodást igen gya-  
korollya, 's azok-is gyönyörködnek  
benne. Nem mintha ö maga tsá-  
tsogna és *disputálód*nék, vagy akar-  
mi alkalmatóság hozná, Éóval igye-  
keznék másba belé kapni, nem,  
mert

mert úgy hízi, hogy az AÉZonyi  
Éelidség és Éemérmetség elégnek  
tarttya, ha tanítvány lehet a' Böltsek-  
nél, nem-is kíván fellyebb való he-  
lyet, hanem a' minémüt kíván vala  
Mária Idvezítönk lábainál: *Ki a' Jé-  
sus lábainál leülvén hallgattya vala az  
ö beÉédét.*

Úgy vagyon, hogy ez a' ditsére-  
tes AÉZony nem tanul oskolában,  
de még-is tsudára méltó a' lelki dol-  
gokban való tudománya, tsudálatos  
azokban való gyönyörködése 's azok-  
ról tudakozódása, mellyet az osko-  
lák nélkül-is el-érhet. Söt az osko-  
láknek ez az ö régi Éerentsétlen for-  
fok, hogy valamit azok tanítanak,  
annak majd mind ellene mondhatni.  
És így az oskolák többire tsak veÉe-  
kedésnek mezei.

Nékem úgy tetÉzik, hogy e' mi  
idönkbéli egy tudós ember igen he-  
lyesen mondotta, hogy a' tudatla-  
nokkal való tárfalkodásban több ke-  
gyefség és emberség vagyon; a' tu-  
dó-

dófokkal való tárfalkodásban pedig, több befédi ékecség: és így oda érkezik a' tudatlanoknak-is ditsőségek és gyönyörüségek, a' hová a' tudósoké.

Egy summában, az erős Afkornak ditséretit ez Igékben tézile a' Bölts: *Tsalárd az emberek előtt való kedveség, és hijába-való a' fep-ség; a' melly Afkorni-állat féli az Urat, ez ditséretet ferez ő magának.*

## XVII. RÉGULA.

Példab. 8: 35. *A' ki megnyeri a' böltseséget, nyer életet.*

Példab. 16: 24. *A' Böltsnek befédi édesék a' léleknek, és meggyógyítói a' tetemeknek.*

Sirák. 30: 15. *Az egécség minden aranynál jobb.*

### SUMMAJA:

**T**E, a' ki megakarék gazdagúlni, és ferentés kívánék e' világon lenni,

ni, jusson ezedbe, hogy nintsen itt gazdagabb kints a' jó egécségnél, és nintsen nagyobb ferentse, mellyet ember itt kívánhatna, a' éivnek örömenél. Más jók után futván, meg-láfd ember, hogy ezeket el ne hadd, és hidd-el, hogy ha ezekben minde-nikben egyaránt van réfed, nagyobb az minden világi uraságnál. *Non est census supra sensum salutis, & non est oblectamentum super gaudium cordis.*

Jobb a' halál, a' keferves és nyomorúlt életnél: jobb a' firben nyúgodni, mint a' puha-ágyon betegen jajgatni, és fok eztendökig rettenetes kínok között sajlódni: jobb egy halál a' hozzás finlödésnek elvifelheterlen unalmánál.

### MAGYARAZATYA.

Az idveséges élet és az egécség, Istennek fép két ajándékai, és hozzánk való nagy ferelmének jeles zálagai, mellyeket nekünk-is mind feretnünk, mind ferzenünk, mind pedig igen óltalmaznunk kell.

A' böltsek ez ö tiztekben az egélség aránt meg nem fogyatkoznak: ez-is egy leghaefnosabb Régulája a' Böltsefégnék, hogy semmit ne mivellyen ollyat, a' mivel annak ártson; hanem ellenben arra eféfen vígyázzon 's rendesen igazgaffa.

Az egélség megtartásának igazrendi ez, hogy úgy bánnyunk véle, mint valamelly kedves gyermekünkkel, igen megóván magunkat, hogy azt el ne rontsuk, se felettébb utánna való járásunkkal, és vézedelmes kényeztetésünkkel, sem felettébb keménységünkkel és oktalan fenýtétkben való tartásunkkal.

Minden ember tudgya, hogy ez aránt magát kell alkalmaztatni, és meg-is óvni fok dolgoktól. De miktől és mi időben? Ez a' két baj és nehézség, melly felöl fok vetélkedések vóltak eleitől fogva, de még fintsen végezve bizonyoson semmi felöle; mivel nem élünk tsak egy Tanító mesterrel ebben, a' kitől kérdenök, és a' ki

a' ki egyedül adhatna, mind bölt, mind haefnos tanátsot, hanem fokfelé kapunk igen.

Némellyek abban a' *Medicinától*, vagy Orvosi tudománytól kérdenek tanátsot: fokan tsak magok testi kénye és kivánsága után indúlnak, és vaktában azt követik, a' mit az javall; mások, a' kik jobb efézel bírnak, tsak a' természetre vígyáznak, és ebben egyedül tsak annak tanátsán járnak.

Igaz-is, hogy az Orvosi tudomány fokfor ide elegyíti magát, és tanátsot ad; de meg efik néha, hogy e' *materiában* czéllján és rendin kívül-is lépik. Ezt lsten arra rendelte, hogy a' megbomlott egélséget állítsa helyre; és kételkedhetni, ha rendelte-é lsten arra, hogy a' jelen való jó egélséget-is tanátsával óltalmazza; legalább elhihetni azt, hogy az Orvos haefontalan az egélségesnek, a' kinek semmi nyavalyája nintsen. Azonban mindennap láttyuk, hogy

a' kik egészségekben-is az Orvofok tanátsa szerint élnek, és a' kik azt akarják azzal véghez vinni; hogy sokáig éllyenek, és a' reájok jöhető nyavalyák ellen azzal magokat eleve óltalmazzák, többire mind betegefebbekké léfnek, és a' sok orvoflás által annál inkább elgyengülnek.

Azok, a' kik testi kívánságok után hallgatnak tsak, azt mivelik, hogy annál hamarébb meghallyanak; és fíetnek idő előtt a' koporsóba. Igaz dolog, hogy az Orvofságok, melyeket a' kívánság javall, valóba lépek és jók, minémü a' jó kedv, jó bor, jó ételek, a' nyugalom, a' játéki mulatság: de mind ezekkel való éléft mértékletlenül, és felettébb való módon kívánnya; és valamint-hogy a' legjobb dolgokban, a' felettébb valóság leghalálofabb méreg, úgy ez-is az ö kegyetlen kedvezésével több embert öl-meg, mint-sem a' mennyin véfnek a' harczon. Azért, egyátallyában ezek rof tanátsok az egéf-

egészségnek megtartására, a' melyeket a' vak testi kívánság ad embernek, és valóban véfedelmes indulatok az embernek maga testi tanátsai, és az érzenységek hajlandóságai.

Egyedül a' természet itt igaz tanító Mester; a' kit nekünk ezaránt füktség hallgatnunk és követnünk. Ez tudgya mire füksege embernek, mennyi és minémü eledelekre; mennyi időt kell venni munkára, gondolkodásra és az álomra; mi légyen minden dolgainak mértéke. Ez tudgya azt tsak; és a' mit méltó tsudálnunk, a' természetben ugyan vagyon valami belé óltatott indulat és bizonyos mód, mellyel ö beféllhet velünk, és minket meg-inthet tsudálatos értelmefséggel: legalább a' bölts ember azt jól megérti, és meg-sem fókott benne tsalatkozni. Mondhatni azt, hogy a' Böltsnek ez az ö fő és legfébb tudománya, ha megtudgya az igaz okofság szerint való fükseges dolognak fíavát, a' testi indulatnak és ki-

vánságnak éavától külömböztetni, és hogy az ö Régulai közzül, a' melly legfzentebb és megtartásra méltóbb, ez, hogy semmiben ne erefkedgyék ehez, és semmit ellenben meg ne tagadgyon amattól.

Egy régi ember igen helyesen mondotta, hogy leghaefnosabb dolga és munkája a' Böltseségnek az ember lelkében ez, ha jól megtanúlja külömböztetni az emberben való fokféle főkat. Azok közzül megjegyezhetünk hatot vagy hetet. Az okos elmé, a' természeti hajlandóság, a' hirtelen elmébe ötlés, a' kívánság, a' kísértet, az ihlés, és a' kegyelem. Mindeniknek ezek közzül vagyon bennünk maga tulajdon éava és indúlattya, melly által izgat bennünket annak mivelésére, a' mi néki inkább tetfik, és annak akarására, a' mit ö akar.

Az ö végek és czélylok külön-külön igen mezfzére külömböznek egymástól, és egymással ellenkeznek:

de az

de az nagy baj, és minden gonofinknak kút-feje ez, hogy az ö éavok igen hasonlítanak egymáshoz, és igen könnyen megtsalatkozunk benne.

A' kívánság ellene mond az Okosság és a' Természeti fűkség befédének; a' hirtelen elmébe-ötlés a' Természetnek és Természeti hajlandóságának; a' kísértet az ihlésnek és a' kegyelem befédének. Egyiket máfik gyanánt venni, ezeknek ellene állani és amazokkal egyet érteni, merö azon kéz vezedelem.

Böldogok a' kik böltssek! Egyedül a' böltseség tudgya ez öfve-clegyedett főkat jól meg-küloböztetni. Minden indulatban, mellyet érzünk bennünk, és minden befédben, mellyet fívünkben hallunk, ez tanít igazán-meg reá, ki beféll velünk.

E' tsudálatos fűp értelmesség tselekfi a' bölts emberekbén, hogy felalallyák az ezfözöket egéfségeknek megtartására, és hogy követhesék az igaz orvost, ki az ö belsö rézeiket  
ílmé-

ísméri, és a' ki ugyan ő benne lakozik.

Nagy fogyatkozás ez minden egyéb Orvosokban, hogy oda bé a' belső rézekre nem láthatnak: nem látnak egyebet, hanem csak a' külső nyavalyákat, valamit azon kívül tselekezőnek, merő azon iránzás.

### XVIII. RÉGULA.

Példab. 30: 8. *Táplálly engemet hozzám illendő eledellel.*

#### S U M M A J A.

**T**ápláld magadat, hogy ély, és ne egyél külömben, hanem azért hogy táplálódgyál. Ne végy többet hozzád, hanem a' mennyit a' természet kíván, és a' minéki szükség, erejének és életének megmaradására. Ne töltsed semmiben testi kívánságodat, mivel a' mi lelkünk semmit nem fégyenlhet, és semmitől nem félhet inkább, mint hogy a' bar-

mok

mokhoz ne hasonlították, azokban a' dolgokban pedig leginkább, melyeket ők egyaránt mivelnek velünk, és a' mellyek közök vélek 's velünk.

Az igaz nemes és tisztességes ember, kiváltképen a'ztalanál mutatódik-meg, azt kívánja, hogy az ő a'ztala e'zébe juttassa az ő lelki nemességét, tisztaságát és uraságát. A' rendeletlen és ro'z a'ztal tartás, jele a' rendeletlen életnek és a' tunya 's gondatlan léleknek.

Soha ne elegyedgyél olyan vendégségbe, a' hol betsületedben állyon a' jó lakás, a' hol azért a' betsületért kellyen harczolnod, mentől mértékletlenebből ízol, és mennél kevésbé maradé józanabban másnál. Ez olyan harcz, mellyben sokan nyavalyásul holtanak-meg, hogy-már a' tisztességnek és betsületnek ágyán, ez oktalan barommá lételnek vétke és gyalázattya között: holott nintsen ennél sem gyalázatosabb, sem veszedelmesebb halál.

Min-

Minden embernek gyilkosa, a' rendeletlen étel ital. Ma-is az Isten a' mértékletlenséget azzal bünteti, a' mivel a' mértékletlenségben álló első bünt, tudnillik Halállal.

Ez tsak a' külöbség, hogy az első ember mértékletlensége, minket maradékit azzal a' büntetéssel büntetett, hogy vénségünkben, nagy erőlen állapotunkra jutván hallyunk-meg; de a' mi magunk mértékletlensége ma olyan büntetést vont reánk, hogy ifjúságunkban, életünk szép virágában hallyunk-meg. Kéves ember hal-meg most azért, hogy vén és el-élte idejét, hanem nagyobb része söt többire mind, azért, hogy mértékletlen volt az ételben, italban.

A' bor embernek vígasfágára adott, és hogy elméjét élesítse; nem azért, hogy ezeit elvégye és erejét gyengítse.

Ugyan-is a' borral mértékletesen való éles erőt ad az elmének, vidámságot a' szünek, és egészséget az egész testnek.

M A -

## MAGYARAZATYA.

Az emberi test, míg benne vagyon a' halhatatlan elevenítő lélek, minden élő állatok között egyenesebb termetű és szebb: De mikor a' lélek töle megválnik, minden holt testek közzül legirtóztatóbb; nintsen is nézésre i bizonyatosabb dög, sem szenvedhetetlenebb bűdöség ennél.

Hasonlóképen az étel és ital, mikor ö holt állapotban vagyon, az-az, mikor azt nem eleveníti a' lelki érzékenység, sem az Istenre való vigyázás, bizonyára minden emberi munkák között legrútább és gyalázatosabb, és minden jó lelket mindenkfelett irtóztató.

De midön azt a' lelki vigyázás kormányozza, mind tisztességes, mind szent munka, és igen kevés dolog vagyon ezen kívül bennünk, a' mi ditsőségefebben megismérteffe a' mi méltóságunkat, és az oktalan állatoktól való külömbözésünket, mint ez. Ki volna azért olly eztelen, hogy

ma-

maga ÉántÉándékból egy rendbe ejténé magát az oktan állatokkal, és azoknak állapattyát venné 's öltözné-fel.

Az oktan állatoknak ételekben ez az ö rendek, hogy ök minden órán ehetnek, azonban mohón és tsúnyán éznek, és magánofon ézeretnek enni, nehezen-is ézenvedhetnek máfokat magok között, mikor éznek. Szükség tehát, hogy az emberek általa jelentse-meg az ö méltóságokat, és uraságokat az oktan állatok felett: hogy láttásék ott az ö dízek, rendek, tisztaságok, méltóságok, és minden *virtusok*, mellyeknek látzani kell ilyen egyéb állatok felett méltóztatott teremtfének mivóltában, hogy láfsék az Urnak külömbsege, alatta való rabjaitól.

Azért ételét ember Éabja órára, ne kapdoffon mind egyre, ezt pedig elkövetheti a' legfégevényebb-is: légyen étele tsínos és tizta, ha kevés-is, mellyet véghez vihet, a' ki annyira gaz-

gazdag-is; légyen az tisztességgel, és közölye barátival, mellyet ugyan nem követhet-el a' Méltóságos emberekkel; de igen könnyü véghez vinni mindennek, a' kinek kevés javatskája, és a' mellett nemes elméje és fíve vagyon, és a' ki úgy itél, hogy nints olly java, mellyben nem kéz réfeltetni azt, a' kit ézeret.

Söt még az Angyalok-is, valamikor emberi testben megjelentenek, és az emberekkel tárfalkodtanak, ebből ki nem vonhatták magokat, hanem étel alkalmatofságával erőzkötenek az emberekkel való barátkozásra.

### XIX. RÉGULA.

Példab. 3: 24. *Mikoron alužol, meg-nem rettenék, hanem mikoron nyugofol, gyönyörüséges lézen a' te álmad.*

#### SUMMAJA.

**H**A Istenben bízol nappal, félelem nélkül alužol éjjel, bóldogúl

gúl által méggy annak fetétségén , és semmi nem lézen benned , a' mellynek e' nyúgodalomban réze ne légyen : Egéz lézen a' te álmaid , mert mind tettednek , mind lelkednek nyúgodalma lézen.

MAGYARAZATTA.

Az álmodt igen helyesen Éámlállyák azok közzé az áldások , és kedves dolgok közzé , mellyeket tetted az isteni jósnágnak , e' nyomorútt életnek keserúségei és nyomorúságai közzé elegyíteni.

Ezt mi nem híhattuk igazabb nével ; hanem olly ajándéknak és áldásnak , melly mindennap jó és Éármazik a' Teremtőtől , és bé-hat a' mi ereinkbe , mintegy nyavalyánkat megelőző eszköz , és mintegy erónk fogyását helyre hozó Éü erősítő orvósság , és tsak arra való , hogy hét vagy nyólcz órákig félben hagyassá velünk rendes munkáinkat , és megútt fáratságinkat mindennap.

Augu-

*Augustinus* azt mondgya , hogy ez az irtalmas Istennek rajtunk könyörüléséből való találmánya és adománya , a' ki mintegy jó Anya az ö Ézerető fia böltsője körül , ÉjtÉakáinkon-is környülöttünk virraÉtt , hogy minket tsendésen nyugósson , és minden ártalmat tölünk eltíltson Éjjel , és az ÉjtÉakának minden gonóÉzai ellen órtalmazzon , midön mi magunk felöl semmit nem tudván , bátran aluÉunk

A' jó álmod Éünteti-meg fáraÉttó gondainkat , félelminket , nyughatatlanságinkat , és minden bajos dolgainkról való Éorgos gondolatinkat : Ez a' ki azokat az ö úttokban megátollya ; és hogy reánk ne jójjenek , az ajttót előttök bézárja , olly tsendes és elnyúgotó gözölgétt emelvén-fel ellenek , mellyet meg ne hathasson azoknak semmi erejek.

Ugyan ez az , melly a' mi elménknek-is nem engedí , hogy magában háborogjon , és magát busíttsa 's fog-

's foggassa, és hogy avagy-tsák akkor, mikor alunni kell, alkalmatlannúl magát ne fárasztja. Megköti nyughatatlan gondolatinknak kezét, és mintegy bizonyos lántzokkal a' mi lelkünk tehetségeit nyugodalmában tartóztattya. De olly tsendefen és minden erőszak nélkül, hogy az semmi ártalmunkra ne légyen: úgy-hogy, mind ennyi bennünket lekötő creje és hatalma alatt-is, ne érezzünk egyebet gyönyörüségnél: *Nyugodol, és gyönyörüséges léken a' te álmod.*

Egy szóval, ha, a' mint az Írás magyarázóik imez Christus mondásáról szólanak: *Lázár a' mi barátunk aluszik,* a' Halál nem egyéb, hanem illyen tsendes álomnak állapattya, hozzá kell szoknunk, és meg-kell tanulnunk a' mi természeti aluvásunkban, hogy nintsen semmi tsendesebb és kedvesebb dolog a' jó Halálnál.

Azt mondom azért, hogy az álom mi bennünk az Isten gondviselésé-

léséből származott nagy tsuda dolgoknak egyike. Ugy-hogy, merő azon gyermekség, a' mit némelyek irtanak, hogy tudnillik a' böls embernek gyalázattyaára szolgál, ha az Istennek, vagy angyali vagy emberi követeitől aluva találhatik. Az Isten Angyali megudvarlották az Istent, mikoron a' bölsöben alunnék a' földön, és nagy tisztesség-tétellel áldották.

Nem-hogy az álom légyenére volna az embernek, sőt inkább nem ok nélkül hitták a' régi tudós emberek olly állapotnak, mely mind a' mi természetünket igen illeti, mind pedig a' kegyelemmel-is semmit nem ellenkezik.

Láttjuk ellenben inkább, hogy a' kik magokat a' kegyességben foglallyák, azon panaszkodnak, hogy alig találnak egy órát nappal, mellyben kegyességek gyakorlásának nagy akadállya ne volna: de ezaránt éjjel nintsen semmi bántódások. Idvezít-

M

tönk-

tönk is nappal prédikál vala, éjjelre pedig elvonnya vala magát a' néptől, hogy a' könyörgésben lenne foglaltos.

Nem tagadhatom ugyan én azt, hogy az álommal-is *viszta* nem élhetne ember, és hogy azt baromi érzéketlenségre ne változtathatná. Nagy gonosz ez, mellyet bár soha ne lát-nánk; de akaratunk ellen-is gyakran láttyuk, minthogy igen gyakran meg-esik, tudnillik, hogy midőn magunkat az álomra *kézfittyük*, elfelejtjük a' böltseségnek és a' kegyefségnek Réguláját 's tanátsát, melly ez, hogy nem illik nekünk barom módra alun-nunk.

Bizonyára meg-kell azt vallani, hogy a' melly ember igen fokot *esik* és dösöl, és a' nagy bor itallal 's má-fokat botránkoztató rézégességgel megterheli testét és lelkét, és így akarhol ledül és elaluszik, mint a' holt, valóba gyalázatos, emberhez illetlen és igen veszedelmes állapotban va-gyon.

gyon. Jusson ezedbe ember, kérlek, valamikor borral teli testtel mégy a' te kényes ágyadba nyugodni, mit látott vala Bóldisár Király olyan álla-pattyában, mint iratott-le szemelát-tára a' falon, az Égben felöle végez-tetett *szomorú sententzia*.

Megvallom azt-is, hogy a' tsendes és tisztességes álomnak *érezésére* valóba rosz *eszköz* a' kényes élet, és a' gazdagságnak fok volta, mellyel teli az aluvónak háza és ágya tája. Ugyan-is, hogy-hogy alhatnék ember ennyi adótság, ennyi erőzakkal vontt jószág 's ennyi bün között? *ő* mennyi *ő* vagyon, és hallatik efféle házakban, mennyi irtóztató kiáltás éjjel, mellyet jól ért és hall az olyan embernek lelke, a' kinek nyughatatlan álma, ennyi kintset 's azzal együtt ennyi bünt öriz és virrazt. Nem illenék pedig, hogy a' nyugodalomra adatott idő *szomorúságban* és gyötrődésben telnék-el; de gyakorta, a' mit Jób mond vala, arra fokas-t-

tya embert: *Étem a' nyomorúságos holnapokat, és még magok az éjtékák-is bántásomra vannak énnékem.* Fellyetek azért boldogtalan gazdagok, valamikor világi boldogságtok gyönyörüségét kóftollyátok, és ágyaitokban kényesen 's kevélyen nyújtóztok, és vígyázzatok ama' óra, melly akaratotok ellen-is zengedez a' ti füleitekbe: *Az éjtéka megkérlek lelkedet, és mind ezek, mellyeket ferezettél, kié léfnek?*

Megáll hát tanításomnak igafsága, mellyet feltöttem vala, hogy a' rend fzerint való álom, melly az Isten gondvifelésének jó munkája, olly állapottya embernek, melly nékie mind ditsőséges mind fükséges. Az Isten igazgatásának pedig és gondvifelésének rendi, a' mi ha'znunkra és jónkra vagyon fábva; illendő hát, hogy mi-is a' mi akarattunkat fábjuk az ő akarattyához, és alkalmaztassuk minden tehetségünkkel erköltsünket az ő parantsolatihoz és fzent tanátsihoz.

Ha

Ha azt kívánod, hogy álmaid tsendes légyen és békefséges, az ifteni bölts gondvifelés-is azt akarja. Ezért rendelte arra az éjjeli fetétséget: Nefordítsad-el hát te, és ne add a' nappalt az alvásnak, kiváltképen a' reggelnek öt órait megbetsüld.

Az Isten a' természetben arra int, hogy hét vagy nyólcz óra fentén elég az alváfra: azért ne tölts abban tíz, tizenegy órakat. A' természet azt taníttya, hogy valaki igen fokáig nyújtya álmát, nem kél-fel ollyan egéfségesen, mint lefekütt: de azt-is hozzá adhatni, hogy mindenkor vétkefsében hadgya-el ágyát, mint-fem találta. Megjelenik Isten Salomon képében a' te ágyas-házadban, és így ferkentget tégedet: *ő te rest, meddiglen fekfél? mikor kél-fel a' te álmaidból? Míglen fekfél kitsíny álmadozó-fokkal, kitsíny fummyadozó-fással, kezeidnek kevés őfve-kaptsolásával. Azonban el-jő, mint a' gyors úton-járó, a' te fegénységed, és a' te fükölködésed,*

M 3

mint

*mint a' paisós férjfiú.* Meddig alu-  
zol ô rest? meddig törsölöd, vajod  
femeidet, meddig nyújtózol, vaka-  
ródzol, meddig kelfz és ísmét lefek-  
kel azon párnádra, még-is egy kitsín-  
nyég, másodszor-is, harmadszor-is egy  
kitsínnység nyújtván az álmod, mind  
addig, míg az Istennek méltó bünte-  
tése felfordította házatad, hogy ab-  
ban azt mivellye kiki, a' mit akar, és  
végső fegénységre 's köldülésra jut-  
tat? *El-jö a' te fegénységed reád,*  
*mint a' paisós férjfiú.*

Annakfelette, a' mit az isteni  
gondviseles töled igen szorossan meg-  
kíván, a' végre, hogy tsendesén és  
bóldogul alhásál, ez, hogy nap-  
pal rendes munkádkhoz láfs és dol-  
gozzál, úgy-hogy mikor ostan az  
estve el-jö, és az ágyba kékülz, lé-  
gyen valami maradéka nappali fáradsá-  
goknak, melly álmodat kívántas-  
fa; de ne légyen azonban semmi  
nyughatatlansága elmédnek, se bün-  
miatt terhelődése lelkednek, se vala-  
mi

mi gonozz fándéka indulatidnak,  
hogy ezek ne nyiffanak ajtót az alat-  
lanságra. Légyen tsendeség lelked-  
ben, és azon igyekezzél, hogy sem-  
mi ne találtasék házadnál, melly an-  
nak nyugodalmát meg-háborítsa,  
hogy így mikor femeidet behúnyod,  
azt mondhasd Dáviddal: *Bekefség-  
ben elnyugdom és elaludom, mert te adtál  
Uram egyedül énnéké bátorságot lakást.*

Utolsó és legfűkségesebb regulád  
ez: Mindennap végső munkád, mi-  
nekelötte elalunnál, és felferkenvén  
álmadból, első dolgod, minekelötte  
egyébhez fognál, légyen a' könyör-  
gés. Soha ezt el ne vétsed, e' légyen  
életed minden napjainak kezdete és  
vége. Gyakorta forogjon ímez ér-  
telem elmédben, hogy a' mi álmunk  
halálunknak ábrázattya; a' mi ágyük-  
ból felkelésünk pedig, jövendő fel-  
támadásunknak mutató formája. U-  
tolsó fava a' jól meghaló embernek,  
ez: *A' te kezeidbe ajánlom Uram az  
én lelkemet.* A' felkelö embernek

pedig első dolgácz, hogy hálaadásal imádgya Istent, és felemelvén kezeit, emelkedgyék-fel lelke-is hozzája igaz ézeretettel és éentséggel. *En lefekfem, elalufom, és ismét felkelek, mert az Ur óltalmaz engemet.* Ez a' keresztyén embernek kegyesség gyakorlásának rendi és módgya minden napon életében.

Minden midönk, Istenhez való éent ézeretetünk gyakorlásának alkalmatosága, mivel Isten, a' ki minket éeret, minden időben közel vagy on hozzánk. Midön a' nap elenyézik, akkor sem távozik mezzébb tölünk. Jelen vagy on Isten a' mi ágyainknál éjjel-is, hogy az éjnek tsendességének alkalmatoságával, minket titkos ihlésével éent dolgáiban foglallyon, és bennünket tsendesen és gyönyörüségesen aluffon, belsöképen mind egyre társalkodván lelkünkkel.

Jelen vagy on velünk reggel-is, hogy éájunkból benne való bizodal-munk-

munknak vagy egy éavát hallya, és mindennapi bajainkat magára vállallya. De valamint hogy ö velünk vagy on azon éempillantásban, mihelyt serkenünk, fogyatkozás nélkül, éükség hogy mi-is a' mi részünkröl éemeinket reá vésük, és kezeinket hozzá terjezzük. *Az én éívemben kívánlak éjtfaka-is tégedet, az én lelkemmel, melly én bennem vagy on, jó reggel te hozzád sétetek.* Legelső kívánságunk légyen minden reggel, az ö hozzánk ézeretetröl való jó hírhallás. Ugyan-is, nintsen ö olly mezzé tölünk, a' mint képzeli a' mi félelmünk.

---

## XX. R É G U L A.

Énekek Éneke 7: 9. *No én serel-mesem, jer mennyünk-ki a' me-zöre, mulassunk a' falukban.*

S U M M A J A.

**T**öbbire az emberek, a' kik egymást ézeretik, és a' kik nem is tart-

tartyák életnek, ha egymás társaságában nem élnek, és a' kik egymást bírják akarattyoknak egymással való közlésével, így szoktak gyakran éolani egymásnak: Mennyünk-ki a' mezőre.

## MAGYARAZATYA.

Igaz dolog, hogy e' világi nagy Udvarokban megjelenni, és ott nagy tiszteket viselni, vagy a' külső igazgatásban, vagy a' Törvényeknek folytatásában, olly állapot e' világon, mellyben ember néha kevés ideig bődögságot talál; de bizony gyakrabban éomorú napjai vannak, és mindenkor nagy unalom és békételesség vagy az ilyen állapattal özeve-körtetve.

Minekutánna hat vagy hét órákat a' Fejedelem palotáján nagy munkában eltöltesz, mind tesszednek mind elmédnek nagy megfárasztásával, magadat gondolod, házadhoz mégy, hogy-már magadat megnyugtassad. Azonban látod, hogy házad ajtaja előtt

előtt áll és vár a' fok éámú *supplicans*, a' ki mindenik veled akarna éolani, és a' ki elkísér palotádig, onnan lakó házadba, és belsőbb kamarádba - is, reménkedvén, hogy bár tsak egy-kis időt adgy ügyének meghallgatására; éintén akkor pedig néha, mikor te-is magadnak egy-kis pihenést akartál venni, és így azt sem nyerheted-meg. Mitsoda élet ez egyéb, hanem merő azon éámkivetésben lévő embernek élete; még pedig ollyannak, a' ki az ő maga házánál-is nem lehet ott-hon, és nem élhet mind azokkal-is, mellyek legkedvesebb jóéágai e' világon?

Jegyezzük-meg, hogy a' mi magunk tulajdon éeményén kívül, három rendbéli éemények vannak még, kiket úgy kell tartanunk, mint minnen magunkat, és a' kiket olly közel érzünk lelkünkhöz, mint a' minnen magunk életünket: Illyenek feleségink, gyermekink, belsőbb és hívebb barátink, és mind ezek felett

az Isten önnön maga, a' mi Teremtők és mindenünk.

Igy azért, mikor egéz napok telnek-el tölünk, ilyen drága jószágink nélkül, és nem látunk reggeltől fogva napestig fenkit környülöttünk, hanem isméretlen, búsító és fáraító embereket, kiknek nintsen semmi nagyobb gondgyok; hanem hogy bennünket kínozzanak 's fáraítanak; mitsoda ez egy féoval egyéb, hanem valósággal való féamkivetés?

De vallyon mitsoda orvosság lehet ilyen kegyetlen búsítáfork ellen, mitsoda módot kell találni minden nap, avagy tsak egyzer való megpihenésre, hanemha azt, mellyet maga a' természet talált, és mellyre Isten maga megtanított régen, hogy vonnyuk-ki magunkat onnan, mennyünk magános helyre, vegyünk magunkhoz olly személyeket, kiket kívánt éivünk mind azólta, miólta fembede nem vólt vélek, és nem-istenedfedik, míg nem láthattya:

*Men-*

*Menyünk-elén ferelemfem, azt mondgya a' Jegyes az ö Völegényének, azt mondgya a' fiú az öttyának; azt mondgya az igaz barát az ö baráttyanak, azt mondgya a' bölts ember maga magának, 's azt mondgya a' lélek az Istennek: No én ferelemfem, jer menyünk-ki a' mezőre, mulassunk a' falukban.*

Ez a' jó, ebben az boldog magad' elvonásában, hogy a' te tseléded itt igazán tiéd, és te övé vagy, és itt nintsen egyéb dolgod, hanem hogy ferelemfidet fémléld, és hogy természeted panaszának tégy eleget, kinek ez igazsággal tartozol. Igy mintegy megújulni, és ugyan újjolag életniláttatol magadnak, midön kedvesfidet így magadhoz veheted, és látod, hogy az előtt való mindé életed tsak kár vólt, és mindenkor úradon kívül vóltál, míg abból az úradból ki nem léptél, és embereiddel sem vólt társalkodásod, mind addig, míg ezek-

M 7

re re-

re reá nem akadtál. *Ubi omnia, nisi tu: sed quid omnia, sine te?*

Valld-meg, hogy feltaláltad ebben a' bódog magad elvonásában, egy nem régen élt nagy ember mondasának valóságát, hogy a' melly embernek Isten jó feleségben és magzatokban adott rézt, midön azokkal lehet és élhet, olly tisztességes állapotban vagyon házánál, minéműre e' világon akarmelley pompás Tisztviselés-is nem juttathattya, és nintsen semmi dolog olly kedves és ditsőséges e' világon, mint azokat igazgatni és ézeretni, a' kiket kell mindenek felett ézeretni, és a' kiktől bizonyoson tudgya, hogy ö-is valósággal ézerettetik.

Ebben a' magad elvonásában élhetél jól barátoddal-is. Annak órái, ideje, sőt élete olly bötsös előtted, mint maga előtt. Ha vele járél, és valamihez fogél vele, egyaránt segít, elméteket egyaránt közlitek éin-mutatás nélkül egymással, akarmi ma-

terid-

teridnak alkalmatoóságával, ha látod, hogy értelméd valamelly dolog felöl elméjébe béhatott, és az néki tetzik, egyaránt örülél vele, és valamint ö a te értelmédben, úgy gyönyörködöl te az övében: úgy-hogy ne mondhatatok egyebet egymásnak, hanem a' mit régen két egymást meghitt barátok mondanak: *Alter alteri theatrum sumus.* En a' te hallgatód vagyok, te az enyém. Ha te engem meghallgatél, és engem igazán minden hizelkedés nélkül értelmemről ditsérel, olly tisztességnék és örömnék tartom, mellynél nagyobb és jobbat nem kívánhatnék, valamelly engem hallgatód és ézerető nagy Gyülekezettől.

Ezen a' bódogságon való örömpedig tökéletesen tellyesedik akkor, mikor ez illyen valóságos egymással való befélletés után szabadságot adtok egymásnak, hogy tovább-is a' ézerint kedvesen mulatsátokegymást, egymásnak ki-adván éivetek titkát,

és ol-

és olyan örömré fokadtok, a' miné-  
müt kérezhet a' legzivefebb és hí-  
vebb barátság e' világon.

Ezredbe juthat olyankor ama' be-  
féd, mellyet irt vala Cicero egy igen  
kedves barátjának régen: *Unam te-  
cum apricationem in Lucretino tuo sole  
malim, quam ista omnia regna.* Az-az,  
barátom Attice, nagyobbra betsülöm  
a' te a' városon kívül való józágod-  
ban, ha majorkodó mezei házadnál  
lehetek egyzér veled, mint az egész  
birodalmat, mellyet annyira vadáz-  
e' mostani hadi *Imperator*.

Végre keresztényén lélek, ebben a'  
magad elvonásában még-is ez a' jó  
és gyönyörűség vagyon, hogy ma-  
gadban és magadnál lehet; olly gyö-  
nyörűségben pedig, mellyet kíván-  
va kívántál mind addig, míg világi  
terhes bajaid között éltél. De meg-  
tudd azért, hogy úgy hiheted azt el-  
valójában és bátran, hogy tudnillik  
magadnál jelen vagy, ha tökélete-  
sen Istennel vagy.

## XXI. RÉGULA.

Példab. 30: 8. *A' hijába-valósa-  
got és a' hazugságot mekfe-  
távoztasd én tölem.*

## S U M M A J A.

**A'** Böltseséget és értelmet keref-  
vén ember, lehetetlen hogy ne  
föllyon, és hogy mind mástól ne ta-  
núllyon, mind mást ne tanítson.  
Szükség tehát, hogy Isten maga taní-  
tson-meg, mind mit föllünk, mind  
pedig mint föllünk. Mert a' mint-  
hogy semmik vagyunk eredetünkre  
nézve, hamar megüressedik befé-  
dünk, ha azt az isteni valóság bé nem  
tölti valósággal. Hamar eltántoro-  
dik vízfűza az ő semmiségére a' fű,  
ha Isten, mintegy új teremtéffel, az ő  
valóságos czéllýára és helyére nem  
vonándgya.

## M A G Y A R A Z A T T Y A.

Bűnnek sem tarttya ember fokfor  
a' Hazugságot, kíváltképen azt, mel-

mellyet igen vízű fordúltt nevezetel tisztéséges hazugságnak szokott nevezni e' világ. Ha bűnök tarttya-is, kitsínynek, söt majd ugyan semminek itéli.

Ugy itél e' világ, hogy kissebb dolog az illyen hazugság, mint sem meg-is kellene rajta indulni, annál inkább feddeni. De 1. bár kitsíny légyen, ugyan a' felől nem tagadhatni, hogy nem vétek, és azon az okon távoztatni s' utálni kell. Mert a' melly tisztet ezaránt a' nagy Törvény-adó tőlünk kíván, ez, hogy legkissebb dologgalis meg ne rontsuk Törvényét. 2. Légyen bár kitsíny, és könnyü dolog: Annál nagyobb a' te engedetlenséged. Mert mit várhat Isten tőled az ő nagyobb kívánságai iránt, ha ez kitsínyben éavát nem fogadod? 3. Légyen bár kitsíny: Annál inkább kell távoztatnod, hogy gonosz éived reá ne kapjon azon a' kitsínyen, és így lassan-lassan reá szokván, egész pártütésre ne lép-

ne lépjen Isten ellen; melly egyéb aránt bizonyoson fog következni.

Mert ha legkissebb alkalmatofságát-is elkerülöd a' véteknek, nem olly könnyen szokol reá, mintha egy kitsínyben megfeged tökéletéségedet. Mert mikor már az meglézen, hiba vagyó ott és tévelyedés, mellyről a' jó útra nem olly könnyü vízűa térni. Ollyan a' lélek, mint a' hajó, mellyben mikor egy-kis hasadékra béhat a' víz egyfzer, ugyan azon úton, jobban-jobban megázván, több éivárog-bé: úgy-hogy elébb vézed azt ézedbe, hogy fillyed a' hajó, mint-sem tudnád mitől vagyon. Így, tegyük-fel példának-okáért, ha barátod mellett, kinek élete üldözésben és nyilván való védelemben forog, találé hazudni egyfzer, annakutánna könnyebben reá vézed magadat, hogy kissebb dologban annál inkább hazugsággal igyekezzél elő-menni. És így a' játékban és tréfában való hazugság szokásá válik, és a'

és a' éokás annyira megfeneklik, hogy annak utánna akarmelly te-  
mérdek hazugságot-is bűnnek nem  
tartasz.

De ha csak egyzer esett? Ugy,  
de már annyival kézebb vagy ísmét  
hazudni, mint-sem ha soha nem pró-  
báltad volna. Mert ez minden bűn-  
nek természet, hogy ha egyzer meg-  
esik, más alkalmatossággal hamarébb  
megesésék, és a' kis bűn mindenkor  
nagyobbnak űülő annya. Azon-  
ban gondold-meg, melly sikamló he-  
lyen vagy, és melly meredeken ál-  
lász mind addig, míg csak magadhoz  
rámaszkodol. Mihelyt valami kis erő  
ér, mindgyárt alá-felé rohanz, és  
megindulván, addig meg-sem állasz,  
míg épen alá nem mégy. Azonban  
az isteni igazság-is bűnnel bünteti  
bűnödet, elő botsát benne, és meg-  
engedi, hogy gyönyörködve ély  
bűnödben. Egyzer hazudtál bará-  
tod mellett: de hol ígerte Isten, hogy  
ezután azon büntől megtartóztat.

De

De hogy közelebb éőlyünk e' do-  
loghoz. Rút dolog embernek, ki  
minden teremtett állatok közt legne-  
mesébb, az ő eredetitől eltávozni, és  
Istentől idegen képet öltözni-fel, ki-  
nek hasonlatosságra teremtetett,  
mellyer még *Plátó*-is feltalált. Nem  
viseli pedig Isten képét az, a' ki ha-  
zud, mert az Isten mindenkor ugyan  
az, azon merő igazság, a' változás-  
nak árnyéka sem fér hozzá.

Ez Istentől való elfajulást pedig  
értsed, embernek minden részeire,  
érzékenységeire és indulatira nézve.  
Elsőben-is itt a' fzeretet fajul-el, mert  
azt mondd, hogy felebaráti fze-  
reted kénfzerített arra, hogy mellette  
hazudgy. Való dolog, fzeretned  
kell felebarátodat, de Isten után, és  
nem fellyebb, mint tennen maga-  
dat. Igen elmégy pedig te ezaránt  
a' fzeretet dolgában. Mert baráto-  
dat, a' kit hazugsággal óltalmazz,  
Istennél fellyebb betsüölöd, a' kit,  
hogy embernek tetsél, nem átallasz  
meg-

megbántani. Magadnál fellyebb  
 űereted, mert az ő kedvéért magad-  
 dat bünnel fertőzteted. Magisztrá-  
 tufod felett űereted, mert annak ha-  
 talma alól felebarátodat, annak tar-  
 tozó engedelem alól pedig magadat  
 ki akarod vonni. Szabad felebará-  
 tunkat segítenünk ügyében, de tsak  
 addig, míg az Előttünk-járóknak tar-  
 tozó köteletségünk megēgedi. Hogy  
 pedig fő Magisztrátusunknak, a' ki,  
 bújdosó, nálunk lappangó felebará-  
 tunkat üldözi, hazugsággal felel-  
 lyünk, Magisztrátusnak tartozó tiű-  
 tünk 's köteletségünk megűertése nél-  
 kül nem lehet. Sőt annak jussát  
 és hatalmát hántorgatod, bontoga-  
 tod; valamikor így hazudű. Mert  
 az alatta való nép úgy vagon az ő  
 fő Magisztrátusának hatalmábā, hogy  
 azon mind élet 's mind halálbéli jussa  
 legyen Istentől, annyira, hogy ha  
 űintén ártatlant ölné-is meg, azért  
 ő senkinek, az egy Istenen kívül, űám-  
 adással nem tartozik.

Ha az

Ha az ártatlant, üldözőinek ke-  
 zei közzül akarod űabadítani, kéréf-  
 fel's könyörgéűfel nyúlly hozzá, nin-  
 tsen Fejedelmed ellen más fegyvered.  
 Reménkedgyél, tekintse-meg az ár-  
 tatlant, vegye-fel és forgassa meg  
 jól annak ügyét. Ha mind azzal  
 űem haűnálű űemmit, a' magad fe-  
 jed veűedelmét igérd inkább, mint-  
 űem nálad menedéket kereső feleba-  
 rátodat kiadnád; de ha az-is hiűába-  
 való, az Istennek itéleteit, a' ki az  
 ártatlan vért űoha el nem felejtí 's  
 büntetetlen nem hadgya, beűéllé elé:  
 és mind Isten, mind emberek előtt  
*proteűtálván*, hogy nintsen az igaz-  
 nak véreben űemmi réűed, űem ked-  
 ved; add elő. És így mind feleba-  
 rátodhoz, mind fő Magisztrátusodhoz  
 tartozó űeretednek és köteleűséged-  
 nek eleget tēűeű.

A' űeretet után, vétkezik az em-  
 ber, mikor e' *materiában* hazud, űé-  
 lelme aránt-is. Mert noha e' gonof  
 előttd orvosolhatatlannak látűik,  
 melly-

mellyre nézve, a' gonosznak elkerü-  
lésére, meg nyomatván a' félelemtől,  
hazugságnak segítségével él. De  
rossz tanács ez, mert fellyebb, mint-  
sem illenek, féltvén felebarátod éle-  
tét, és így annak hazugsággal akar-  
ván ellene állani, ugyan azon go-  
noszba esel; mert a' mennél inkább  
öregbedik félelmed, annál inkább  
tsüggedez és fogy reménséged,  
mellynek a' félelmes és vézedelmek-  
kel tellyes állapotokban kellene tűn-  
dökleni inkább.

A' hazugság pedig nem csak in-  
dúlatit, hanem minden tagait is em-  
bernek, a' maga segítségére öze-  
hordgya. Minden tagaival hazud,  
sőt azt akarná ollyankor, hogy egész  
teste háj volna, és ha ezer nyelve  
vólna is, mind dolgot adna, feleba-  
rátya mellett hogy hazudna: sőt  
semmit, ha lehetne, nem szenvedne el  
magában, a' mi ezaránt felebarát-  
tyának ne szolgálna. És így egész-  
zen hazud, sőt minden részével ha-  
zud.

zud. Mert noha azt gondolnád,  
hogy ez hirtelen esik, és minden  
résznek meg hatására illy hirtelen nem  
érkezik. De kéz igen és gyors a' lé-  
lek munkája, melly egy indulással az  
 eget, földet, tengereket nagy hir-  
telen bé-járja.

De ne itéld olly hirtelen dolognak  
a' hazugság menését. Nagy és fé-  
lelően kiterjedő dolog ez, mind Isten-  
re nézve, a' kit megbánt, kinek Fel-  
sége véghetetlen: mind módgyára  
nézve, a' mint az emberi Akarat  
magát ollyankor a' hazugságra leha-  
tározza, hogy épen egyedül abban  
mint ezközben nyugodgyék - meg,  
ennél hathatósfabb erőt és tehetséget  
akkor nem is gondolván. Még pe-  
dig úgy, hogy azután, valamikor  
az alkalmatosság kívánnya, kézen  
ez ezközhez nyúllyon; és így az  
Akarat abból az egyszerűből örökké-  
valóságot csinál: mert ha örökké  
ilyen baja lenne is baráttyának, min-  
denkor jónak és szükségefnek tartá-

ná a' hazugságnak ebbéli segédtségé-  
hez folyamodni. És így, hogy ba-  
rátod ártatlan el ne vezzen, magad  
inkább vétkefen kívánék elvezni.

Gondold-meg tsak leked-ismé-  
rit; noha egy elsöben a' bűnnek ter-  
hes voltát nem-is érzi, és úgy itél,  
hogy azt tsak a' nagy farvas bűnök  
sebhetik-meg. De ne úgy itélly,  
mert az olly tisztá, mint a' femed fé-  
nye, melly tsak egy-kis porotskát  
sem szenvedhet-el. Ha most alufik,  
bizony felébred, és akkor vézed  
éfedbe, melly nagy gonofé fekött e'  
*Tisztességes* nével illetett bűnnek alata.  
Mert minek-elötte éfedbe ven-  
néd, hogy tisztességesen hazudván  
vértkeztél, hamissággal vádolod az  
Isten Törvényét, melly a' Hazugsá-  
got tilttya. Kétségbe hozod az Ís-  
tennek irgalmaságát, hogy nem  
akarta; és hatalmát, hogy tehetsé-  
ge nem volt reá, hogy az ártatlant  
megfabadítsa; söt alattomban az  
Istennek létét-is ezzel megtagadod.

De

De még-is, hogy mehetnék arra,  
azt mondod, hogy megengedgyem  
elvezni ártatlan felebarátomat. Hal-  
lod-é, 1. Bizonyos vagy ugyan te ab-  
ban, hogy ötet halálra kerelik; de mi  
léz még annak kimenetele, ha fízinte  
kézbe akad-is, nem tudod. 2. Te-  
gyük-fel, hogy bizonyoson megölik,  
úgy sem vez-el, a' mint te itéled.  
Oztán, nem léz azaránt semmi vét-  
ked, tsak te tisztedet határáig tegyed.  
A' nem lehet, hogy ne fánnyad. Szán-  
nyad azért, és mikor látod, hogy nem  
lehet külömben, halálos büntetését-  
is, mint Istennél kedves áldozatot,  
és az Angyalok gyönyörüségét, ne  
irtózzad nézni fêmeiddel, hogy pu-  
ha félénkségeddel, halálra menő fe-  
lebarátod erős állhatatofságát meg ne  
fértsd. És így ö testét, te pedig a-  
karatodat áldozod-meg Istennek.

Hát ha a' hazugságon-is elérnek, 's  
felebarátod-is a' felöl ugyan tsak kéz-  
be akad. De bátor tegyük-fel, hogy  
menekedgyék-meg ezen az úton.

N 2

Rút

Rút megmenekedés, vezedelmes út. Jobb épen meghalni, mint-fem rúttól élni. De rúttól kívánod ezt meghalni, mikoron az Isten ditsőségénél fellyebb betsülöd a' tilalmas útat, mellyen ötet megakarod tartani. Azt mondod: Ha meg szabadul, akar-melley úton szabadüllyon, úgy mind Istennek, mind embernek szolgálhat. De, hát ha még többet szolgálhat volna halálával. De mikor te ilyen tanátsot adék néki, hogy hazugságod által kívánnyon meg szabadulni, hogy így máször-is szolgálhasson, ez épen a' *Demosthenes* értelme, ki azt mondgya vala, hogy jó dolog a' futás a' harczon, mert a' kielhalad, az még máször-is harczolhat. De te ezt vedd ezedbe, hogy Isten ezt az időt adta, mellyben hiteteket, és ő hozzá mint fő Királyotokhoz való engedelmeségteket látni kíványa. Ez az alkalmatosság, mellyet ha puha félelmetek miá elengedtek töletek múltni, máször elő nem kerül. Hanemha fi-

ha firással kereted. Itt láttyátok, hogy próbállya Istē erötöket, mellyet maga adott belétek; ti pedig Istennek zeme láttára magatok elakarjátok magatokbā nyomni. Gondoljátok-é, hogy ha ebbē elégteleneknek találtattok, többé valami nagy gondot bizzō reátok?

De mit tudtam egyebet féltemben tselekedni, azt mondod, holott a' rettenetes eset ugyan elborított, s nem engedte még hogy tanátskoz-zam-is magamban? ő nyavalyás, magad árúlod-el magadat: még régen azt mondotta *Socrates*, hogy ollyak vagyunk mi, a' minémüeknek hirtelen talátratunk: mert ollyankor mütattjuk-ki tetterés nélkül, mi vagyunk beűünk. Így azt a' vitézt tarttyuk jónak, a' kinek a' reméntelen dologban helyén a' zive. Azért ha azt akartad, hogy e' véletlen esetben sarkából ki ne mozdüllyon leked, még régen jó eleve zoktattad volna azt az igazságra. Minthogy pedig hirtelē találván a' vezély, hirtelē

te-is nem egyébhez, hanem a' hazugsághoz nyúltál, mindennek megmúttattad azzal, hogy te nálad az Igafság eddig tsak imígy-amígy vólt Éambá.

Az alkalmatofság hozza azért napfényre, fívedben melegített tikos hajlandóságodat. Azelőtt nagy óltalmazója vóltál az Igafságnak, és nagy gyűlölője minden Hamífságnak. Illyen hirtelen épen más emberré löttél. Illyen vala *Monica Afzöny* az *Augustinus* édes Annya, ki leány korában annyira irtózott a' bornak tsak említésétől-is, hogy majd semmitől úgy nem láttatott félni. Egykor látván, hogy majd eltsuppen a' bor, hogy kárba ne mennyen, újjára vézi és hirtelen bétalállya nyalni; ottan megzsereri, és reákap, lassan-lassan mind inkább-inkább megzokván, és végre nagy pohárokat-is huzonofon meginnya, afzönyi neme zemérme ellen-is, semminek tartott. És így megmútatta, hogy ez előtt-is ő bornemíza vólt inkább,

kább, mint-fem józan erköltsü. Meglássád azért, hogy ne akkor kéfítsed a' fegyvert, mikor már az elenség ajtód előtt vagyon; hanem egész életedben ez kézületben légy foglalatos: hogy így fúntelen kézen lévén, akarmelly harcznak alkalmatofsága érkezzék-is, kézületlenséged miá zégyent ne vally, és arra a' gyalázatos mentségre, *non putáram*, nem gondoltam, ne zorúly.

De hogy jól megértsd, hafontalan-is minden mentséged, mintha nem tudtad vólta. Mert azt kérdem tőled: Ha illy hirtelen esett a' gonoz, hogy tudtál illy hirtelen mindgyárt a' Hazugság fegyveréhez, mindenekeket egyebeket elhagyván, kapni. Vagy, ha hozzás tufakodás után léptél arra, miért hogy megengedted magadat gyözetni illy kitsíny harczon? De egyátallyában régi kézületed vólt ez, mellyet kézen tartottál az alkalmatofságra. A' Tigris az úton-járóra, a' kit soha az előtt nem

látott, ottan reá rohan 's megéag-gattya; de nem annak akkori meg-látásával válik ő Tigrifsé, hanem a volt régen azelőtt-is.

Tsuda dolgok ezek, azt mondod. Én nem tsudálom, hogy tsuda elöt-ted. Ha amaz apró állatokat, tetüt, balhát, Éút nézed, alig látod részeit. De ha nagyot mutató üveg tükörbe tézed, a' tetünek *Rhinocerosi* hátát, a' balhának Elefánti orrát, a' Éuban fok egyenetlen ereket fogé nyilván látni. Melly a' mi gonoz terméze-tünknek álma, nem-is serken elébb-fel, és nem veszi észébe magát, míg valami nagy Éarvas bünök, vagy lel-ke reá támadása, erőzakkal fel nem ébrešti. Nézd-meg a' vízzel teli ü-veg edényt, a' kinek fenekére lezá-lott a' sár, Éép tizta egy-elsöben; de ha megmozdítod, fetét fellege emel-kezik, melly egészen oztán sáros zavarékká tézi.

Rövideden mutatom tsak meg, melly igen nem tudgya a' mi lelkünk magát,

magát, és melly méltán tanította ezt a' régi *Oraculum* fő böltéseségnek len-ni: *Nosce te ipsum*. Ismérd-meg ma-gadat. Megefik sokzor, hogy nagy bú gyötri elmédet, mellynek okát nem tudod. Sokzor vízont hirtelen meg-vidülé, és Éokásod kívül örvendezé minden igaz ok nélkül, 's több indúla-tok-is ekképen erednek benned. De nem Éintén olly minden oknélkül va-ló indúlatok ezek benned, a' mint te itéled: Együtt jár ezekkel az okos el-me-is fokképen. Mert, elsöben, el-hadgya restülni akarva magát, és hogy maga parantsolattya nélkül il-lyen indúlatok benne felkellyenek, megengedi. Rút dolog embernek, kinek Isten okos elmét adott kormá-nyúl, ollyat Éenvedni-el magában, mellynek okát ne tudgya. De itt-is, nem mintha nem tudná az elme, ha-nem gyakrabban maga akarva tsal-lya-meg magát. Az Isten képenek vannak még az elmében maradék Éik-rái. A' mennyiben megveszett a'

bün által elménk, minden gonozban, még a gonozra való legkisebb hajlandóságban-is, egész fejed. A mennyiben pedig e' feikrák világosíttyák, annyiban a' benne indúlt gonoznak tufakodva gyakran el-lene mond.

## XXII. R É G U L A.

Példab. 14: 28. *A' népnek fokaságában vagyon a' Királynak ékesége.*

### S U M M A J A.

**H**A a' földi Királynak ditsősége abban áll, ha ö a' népnek fokaságától ismértetik annak lenni, a' ki; annál inkább az Istennek, mint Királyok Királyának díze. Ez pedig úgy lehet nagyobb ditsőséggel-meg, ha népes gyülekezetekben, arra rendeltetett bizonyos idökben mégyen véghez.

### MAGYARAZATYA.

Minekutánna Isten hat napokon, min-

minden teremtésbéli munkáit elvégezte volna, hetedik napon meg-üzünék munkálódni, és emberi mód fe-rint éolván, *megnyugovék.* Meg-üzünék az új munkáktól: *Sidók.* 4: 4. de nem üzünék-meg a' teremtett munkákra való gondviseleéstől: *Fán.* 5: 17. Gyönyörködék az Isten az ö munkáiban: *Solt.* 104: 31. Így nekünk-is gyönyörködnünk kell az Isten munkáiban; de ellenben meg-kell üzününk a' magunk munkáitól. Nem mintha valaha Isten úgy, mint mi erötelen emberek, munkájában meg-faradott volna: *Efsai.* 40: 28. Mert Istennél annyit tézen a' munkától való megüzünés, mint mi nálunk a' megnyugovás: azért az ö megüzünését nekünk megnyugovással lehet követnünk. Ez már az oka, hogy Isten a' hetedik napot megáldá, és egyedül magának féntelé; hogy az emberek-is akkor magok dolgait fél-re téven, az isteni tízteletben gyakorolnák magokat, és a' Teremtő Isten-

Istennek ditsőséget, közönséges helyen, a' Gyülekezetekben hirdetnék. Mert, hogy ez a' látható világ lenne, annak mind szerző oka, mind vége és czéllya, volt az Isten ditsősége.

Ez alatt a' törvény alatt teremtetett az ember, és születik ma-is, azért ajándékozott meg okos lélekkel, hogy minden egyéb földi teremtetések birtoka alá vettetvén, ö egyedül 's egészen Isten alá vetné magát, tőle függene, és ötet szeretné 's tisztelné egyedül. Ennek a' törvénynek pedig négy Rézci vannak. *Élső*, hogy egyedül a' világ teremtő Istent ismerjük Istenünknek. *Második*, hogy ötet úgy tiszteljük, a' mint illik. *Harmadik*, hogy ötet magánosan tiszteljük, kiki semélye szerint, semmi rendet, nemet, házat, tselédet, nemzetet innen ki nem vévén, és ez Istennek tartozó kegyességünket sem szóval, sem tselekedetünkkel meg ne sértsük. *Negyedik*, hogy

kivált-

kiváltképen a' közönséges Gyülekezetekben, a' kegyesség gyakorlásra rendeltetett bizonyos időkön, az Istennek ditsőséget hirdesük.

Az említett hetedik nap felől ugyan, a' fent Irás magyarázók között nem kitsíny villongás vagy on, ha ugyan mindgyárt a' teremtés végezödvén szerette-e az Isten, hogy az ö népe között megtartassék közönséges isteni tiszteletre rendelt innep-napúl: vagy pedig ott Móses említi ugyan, de csak úgy, mint sokkal annakutánna lött dolgot, mellynek ott a' história rendi szerint nem volt volna még helye; hanem csak a' mennyiben Istennek megmáfolhatatlan végezése volt arról, hogy a' hetedik napnak megillése felől, 2500. éztendök elmúlva a' teremtés után, nyilván való parantsolattya fogna lenni az ö népéhez. De semmi nem kénserít, hogy ez erőszakos magyarázathoz nyúllyunk; mert a' Móses írása elég világos, hogy tudnillik

N 7

az I.

az Isten az ő teremtféi munkájától való megfünésnek okáért fentelte és áldotta-meg a' hetedik napot, még pedig a' legelső hétnek hetedik vagy utolsó napját.

De itt kettő a' nehézség: *Elsőben*, hogy a' Pátriárkák közzül fenkit-is nem olvasunk, ki e' heredik napot, épen Móses idejéig, megillette volna, mint Innepet. Holott nem vezet volt fentén úgy-meg a' világ, hogy mindenkor Istennek kegyesség gyakorló fent emberei ne löttének volna, kik Istennek illy nevezetes rendelését, ha lött volna, egy általlyában el nem múltatták volna. *Második* ez, hogy ha ez még akkori, azaz, a' Paraditsombéli rendelése Istennek, tehát semmiképen meg-nem változhatott volna; sem meg-nem fűnhetett volna: mellyet nem mondhatunk a' Szombat felől, mert az, mint *ceremoniás* és máfra mutató törvény, mind megfűnt, mind megváltozott; azért nem lehet, hogy ezt Istennek akko-

akkori rendelésének hidgyük. Azonban azt a' hetedik napnak megáldatását és fenteltetését: *Teremt. 2:3.* nem úgy, mint parantsolatot vagy törvényt, hanem csak mintegy históriai befed fent említi Móses és hozza elő.

De hogy elsőben-is az utolsó nehézségre felellyünk, azt kérddhetem én-is, vallyon 's mitsoda egyéb a' hetedik napnak megfenteltetése, (a' mint Isten tudnillik a' napot fenteli) hanem annak olly fent végekre való rendelése, mellyekre nézve mi-is a' napot fentnek tarthassuk. És így, noha ezt Isten parantsolásképen nem adta az első ember eleibe; de az Istennek illy fent gondolattya, és fava e' nap felől, parantsolat helyén vagyon. Mert azt láttyuk, hogy Móses csak annyit sem fól a' Teremtféi históriában az Áldozatok felől, mennyit a' hetedik nap felől; de ugyan azért fenki azt kétségbe nem híhattya, hogy nem az Isten fentése, és hogy

pa-

parantsolattya nem lött volna Ádámhoz, mind arról, hogy legyenek Áldozatok, mind pedig módgyáról, miképen viteffenek véghez. Ugyanis, a' fiai honnan tanúlták volna az Aldozati Isteni tiszteletet, hanem az Attyoktól: az Attyok pedig honnan, hanem Istentől? Illyen parantsolattját pedig Istennek, hogy lött legyen a' Szombatról, annál inkább elhihettyük: Mert hogy a' közönséges Gyülekezetben való isteni tisztelettről, az első ember, mihelyt teremtetett, (mint-hogy Isten ditsőségére teremtetett,) Istentől megtanítatnék, igen illett. A' közönséges isteni tisztelet pedig jó móddal véghez nem mehetett, hanem bizonyos napon, melly napon és időn, minthogy az emberek egymás között alig állhattanak volna-meg, (mert a' melly egyiknek alkalmasnak, másnak alkalmatlannak látzott volna,) azért tetfett Istennek, ezt a' hat napoki teremtés után mindgyárt követ-

következett hetedik napot fel-tenni. Ugyan-is holott maga a' dolog szükségképen kívánta, hogy mennél hamarébb az isteni közönséges tiszteletre bizonyos idő rendeltetnék, minthogy mind az emberi nemzet, mind egyéb teremtés, Isten ditsőségére teremtetett, ki hiéné azt-el, hogy az isteni tiszteletnek idejét, mellyel tartozik vala, és mellyet tudnia kell vala az egész emberi nemzetnek, a' teremtés után illy későre, úgymint 2500. éftendők után, még pedig tsak egy nemzetnek adta volna-ki. Azért minékünk ez, hogy Isten a' hetedik napot megfentelte, nyilván való parantsolat gyanánt legyen.

Az első nehézséget immár a' mi illeti, hogy fenki a' Mósés előtt élt Atyák közzül Szombatot nem fentelt, és így azért, ha a' Pátriárkák között nem vólt Szombati isteni tisztelet, nem éölhatott Mósés, *Terem.* 2: 3. a' Szombati tisztelettről, mint akkori parantsolatról. Ezt hogy job-

jobban megvilágosíthatjuk, észkülsé-  
gesképen meg kell azt nekünk tud-  
nunk, mi okon rendeltetett a' Szom-  
bat, és kiktől kell tulajdonképen a'  
Szombati inneplésnek véghez vitet-  
tetni. Hiűzük azért, hogy valami  
leginkább az Istennek ditsőségére le-  
het az emberek között, az a' vége és  
czzélya a' Szombati inneplés szerzés-  
nek. Mert valamint minden egyéb  
munkáiban, Isten kiváltképen a' ma-  
ga ditsőségét törte fel, úgy minden  
egyebek felett a' Szombat rendelésé-  
ben, arra nézett. Azt pedig lát-  
tyuk, hogy semmi úton inkább nem  
ditsóittethetik az isteni méltóság az  
emberek között, mint a' közönsé-  
ges isteni tiszteletre rendeltetett öf-  
ve-gyűlésekkel. Mert noha a' ma-  
gános isteni tiszteletünkben is lehe-  
tünk annyi kegyességgel, mint a' kö-  
zönségesben; de az Istennek ditsősé-  
ge koránt-sem olyan észles és kiterje-  
dő. Hogy az Istent illendöképen  
tiszteletyünk, nem csak meggyűladni,  
hanem

hanem ugyan fényesen ki kell terjed-  
ni buzgóságunk tüze világának. Mi-  
re való nálunk az okos elme és a' szó-  
ló nyelv, mire való az egymás kö-  
zött való ezés tárfsalkodhatás, ha-  
nem kiváltképen az ilyen öfve-gyü-  
lésekre: nem a' táborozásra való tsak,  
mikor magunkat és javainkat erőszak  
ellen óltalmazzuk: nem-is tsak a'  
törvény Székekben vagyon helye,  
midön kinek-kinek az övet meg-akar-  
juk adni 's Igaságot szolgáltatni:  
vagy a' fokadalmokban, midön má-  
sok bőségéből észkülségünket akarjuk  
orvosolni; hanem mindenekfelett a'  
szent Gyülekezetekben és Templo-  
mokban, a' hol Istent, a' minden jó  
ajándékoknak Urát és adóját egy ész-  
vel és észjával ditsírjük. Ezt Isten Mó-  
sesnek és az Izraél fiainak maga nyil-  
ván parantsollja, *Levit. 23: 3. He-  
tedik napon*, úgy mond, nyugoda-  
lomnak és öfve-gyűléfnek ezt Szom-  
battyalégyen.

Azért, igen roszkül szjezik ki a'  
Szom-

Szombati Innen érzésnek okát és czéllját azok, a' kik az isteni tiszteletet csak egyedül ahoz kötik. Mert ez egész életünknek czélla és vége. Ugyan-is mi végre élünk, hanem hogy Istent mindé naponként 's óránként előttünk visellyük és tisztellyük, valamikor az alkalmatosság hozza: mellyet tselekedni parantsoltatunk a' harmadik Parantsolatban. De a' Hetedik nap azon kívül, közönséges ént öfve-gyüléfrendelertetett. Azért akkori inneplésünknek közönséges helyen, mennél éámofabb seregben kell illendöképen véghez menni. *A' népnek sokaságában vagyon a' Királynak ékefsége.* De itt meg-kell azt tudni, hogy minden közönséges Gyülekezet sok *familiá*kból 's ház népekből áll, minémü gyülekezetit az Isten fainak a' Mófes historiájában sohol sem talállyuk, az Izraél népének Égyptomból való ki-jövetelég; akkor lön öfótán sok *familiá*knak nemzetségeknak gyülekezete. Mert noha

noha azt-is könnyen elhiettyük, hogy a' Seth és Énok idejében-is volt közönséges, és rend éerint való éent Gyülekezet, *Teremt. 4: 26.* és a' vízözön után-is a' Bábeli gyüles előtt, mikor Melkifédek papságot viselne, és azután-is 200 éftendökig Égyptomban volt afféle: de minthogy Mófes semmi emlekezetet nem tézen felöle, nem kell tsudálni, hogy a' Szombati inneplésfrol-is hallgat. Mert valamikor közönséges ént öfve-gyülésekben módgyok volt, illö elhinnünk, hogy a' Szombati innepet-is rendesen megillették; noha Mófes az ö Első könyvében egyiket sem jeltenti. A' minthogy a' Mófes könyvei után való egynéhány historiás könyvekben-is, a' Szombati inneplésnek megtartásáról nintsen semmi ézó; de ugyan nem következik abból, hogy Istennek ilyen rendelését olly vakmeröképen elmúlatták volna. Vaygon még egy elhárítandó akadály, mellyben akadoznak némellyek,

lyek, úgy itélvén, hogyha ez a Szombatról való isteni rendelés illy régi, és mindgyárt világ kezdetivel együtt kezdődött, nem elhíhető dolog, hogy Isten azt elbontotta volna: a' mint tudgyuk, hogy a' Szombati tiszteletet, mint *ceremoniás* dolgot már régen megfűntette. De semmi oka nem látfik, miért nem fűntethette volna-meg Isten illyen régi rendelését-is; mert az Istennek az Áldozatokról való rendelése-is szintén olyan régi; de ugyanmint *ceremoniás* dolog, eljövén a' Christus áldozatjának, mint legnagyobb és végső áldozatnak, ideje, megfűnt. Hasonlóképen a' Szombati inneplésnek-is vége lött. Ugyan-is, avagy mitsoda egyéb a' Szombat, hanem a' Teremtésnek első napja után való hetedik nap, mellyen az Isten e' világnak teremtését elvégezvén, mintegy megnyugodni láttatott, és ez okon azt meg-is fűntelte? Mert ugyan-is, ez nap az Istennek meg-nyu-

go-

gováásától vött magának nevet. Nem az az egy nap fűnteltetett pedig meg csak, hanem azután rendszerint egymás után következett minden hetedik nap a' Christufig. Nyilván vagy on pedig, hogy mi kereftyének nem ezt a' hetediket, hanem mást illünk fok és nagy okokon, mellyet Ur napjának hívunk.

Azért bájóvén ez a' kereftyének új Innepe, megfűnt a' Sidói Szombat. Noha azzal sem ellenkezünk, ha valaki ez Ur napját új Szombatnak hívja, nem csak néminémü hasonlatosság fűrint, a' mint a' Kereftséget Környűlmetélkedés Sácramentomának, és az Ur Vatsoráját Hufvétí Báránynak mondgyuk; hanem arra a' megnyugováfra nézve, a' mennyiben az Ur napján-is magunk rabotás munkáinktól meg-kell fűnnünk, és egyedül az Isten dolgaiban illik foglalatoskodnunk; a' mint ezen az okon, nem csak a' hetedik nap, hanem egyéb innepek-is a' Sidóknál, Szom-

Szombatnak hivattattak. De mint-hogy ez hetedik napi inneplés meg-  
 űnt, a' kereftyéni inneplés-is pe-  
 dig nem azon napon vagon, az A-  
 postolok-is más nevet, úgymint Ur-  
 napját adták ez Innepek, *Jelen. 1:*  
*10.* nem-is éltek eleitől fogva a' ke-  
 reftyének, az ő Innepek aránt Szom-  
 bati nevezettel: tehát ha valaki ma-  
 ugyan tsak a' Szombati nevezetet az  
 Ur-napi nevezet helyén megtartani  
 vitatná, vétkeznék. Ha azt mond-  
 gya valaki, hogy így lévén a' dolog,  
 femmi helye nem lézen a' negyedik  
 Parantsolatnak a' kereftyének kö-  
 zött, ha a' Szombati nevezet fen nem  
 lézen; arra így felelünk, hogy igen-  
 is helye vagon a' felől, és ma-is tiz  
 a' Parantsolat, nem kilencz; mert a'  
 negyedik Parantsolat, ha annak va-  
 lóságát és közönséges czéllját néz-  
 zük, tulajdonképen a' közönséges  
 isteni tiszteletéről, és arra rendelendő  
 bizonyos időről szól. Ezt pedig ma-  
 ga a' természet törvénye-is tanította,

azért

azért ez örök erejű és felbomolhatat-  
 lan törvény ennyiben. De hogy a'  
 Hetedik nap légyen, még pedig a'  
 mellyet illettenek a' Sidók-is, azt a'  
 természet törvényéből nem tanul-  
 lyuk. Azért ezt Istentől vöttük,  
*Teremt. 2: 2, 3.* és egyedül Isten-is  
 hagyathatta félben. Mert ha azt  
 mondgyuk, hogy az Ekkléfia, keref-  
 tyéni szabadsága zerint, Istennek ar-  
 tól való parantsolattya nélkül, ma-  
 ga változtatta-el, a' mit Isten egyzer  
 rendelt vólt, félő hogy igen nagyot  
 ne botollyunk. Hízzük inkább és  
 taníttjuk, hogy az Apostolok azon  
 lélek indításából, a' kinek ihléséből  
 szólottanak, *2 Péter 1: 21.* változ-  
 tatták-el az egyzer rendelt közönsé-  
 ges isteni tiszteletnek idejét: mellyet  
 hogy így hidgyünk, elég okot talá-  
 lunk arra, magoknak az Apostolok-  
 nak iráfiban.

Azért a' Szombatról való Parantsolat, a' mennyiben a' közönséges  
 isteni tiszteletet, és a' közönséges tisz-

O

telet-

teletnek bizonyos idejét tézi-fel, ma-  
is meg nem erötelenedett 's meg nem  
zünt. Mert a' Negyedik Parantsol-  
latnak erejét és summáját, nem tsak  
abban a' Szombati inneplésben kell  
gondolnunk, a' mellyről ott szó va-  
gyon; hanem közönségefen abban,  
hogy a' közönséges isteni tiszteletre  
bizonyos időnek kell rendeltetve és  
szenteltetve lenni. A' mint láttyuk,  
hogy többire a' több Parantsolatok-  
ban-is: példának-okáért, *Bálványt  
ne imádj. Ne paráználkodgyál. Ne  
lopj. Ne ölj. Tisztellyed Atyádat, A-  
nyádat. Ne fólly bamis tanúbizonysá-  
got*, bizonyos némü dolog említte-  
tik, de ugyan a' parantsolat észes és  
köz értelemmel vétetik. Azért,  
hogy a' Negyedik Parantsolatot meg-  
tartsák, éntén úgy kötelesek a' ke-  
reftyének az Uri napnak megfente-  
lésében, mint régen a' Sidók volta-  
nak az ő Szombattyoknak illésében.  
A' Teremtés után mindgyárt közön-  
séges isteni tiszteletre rendeltetett a'

Szom-

Szombat; de a' Christus feltámadása  
után az megzünt. Megzünt a' Szom-  
bati inneplés; de azzal meg nemerö-  
telenedett, sem zünt, hanem végig  
fenn-tartó, a' Szombatról szóló Parantsol-  
latnak summája és közönséges  
czzélya, a' mennyiben ott a' közön-  
séges isteni tisztelettről közönséges,  
és világ végéig fenn tartandó Tör-  
vény adatott nekünk.

## XXIII. RÉGULA.

Példab. 3:9. *Tisztellyed az Urat a'  
te marhádból, és az egéj jöve-  
delmednek első sengéjéből.*

## SUMMAJA.

**H**Ogy ember az ő rendes kerestmé-  
nyéből, mellyet Isten áldásából  
vézen, Istennek rézt adgyon; mind  
az isteni felső jus szorossan megkíván-  
nya, mind pedig az ember maga  
háládatóságának köteles tisztit té-  
zi véle.

O 2

Ma-

## MAGYARAZATYA.

Noha az isteni független felső jus, midőn embertől valamit kíván, bizonyos fámhoz nem köteles, hogy vagy többet, vagy kevesebbet ne kívánnyon annál; mindazáltal tetőzt Istennek ebben-is hozzánk ereőkedni, és hogy a' gyarló emberek között eő-vezés ne lenne miatta, meghatározni akarattját, és ezt a' fent Adót Dézmául vagy tized részül kívánni, eleitől fogva.

A' Pátriárkák dolgait igen rövid summában beőzelli elő Mófes; még-is nem mulatta el az Ábrahám Dézma adását, azért, hogy e' nagy ember dolgából tanúlnók-ki, mi volt tőzti másoknak-is abban az időben és az után: mellyet az új Testámentomí híveknek tanítására, nem mulathatta-el, hogy meg ne emlőtsen az Apostol-is, *Sid. 7: 4.* Mófes pedig egyőzeri dolgát hozza-elő tsak Ábrahám-nak, mint adta légyen-ki Dézmául, min-

minden javaiból, nem tsak a' mit győzedelmeskedő fegyverével nyert vala ellenségitől, ( az alkalmatofság akkor úgy hozván: ) hanem a' mellyeket házi őzorgalmatofságával kerelt vala is, ama' Sálemben Királyi és Papi tőztet egyőzer smind viselő Melkifédeknek: mert nem hihető dolog az, hogy életében Ábrahám tsak akkor, és tsak ennek adott volna Dézmát; minthogy bújdosás volt élete: hanem, hogy ez ő Dézma adását le-irná Mófes, tsak az Ábrahám győzedelme le-írásának jó alkalmatofsága hozta.

Nevezeteseőbbé lött ugyan azután, a' Léviták tápláltatására Istentől parantsoltatott Dézma; de ez sem volt őzorosabb jusú az Ábraháménál, és másokénál: a' Léviták őzerzetielőtt egy jusú, 's egy rendü, 's egy féle volt mindenik, arra való, hogy az isteni tőzteletben forgó Papoknak, nem tsak a' Lévitai őzerzetben, ha-

nem az előtt-is, valakik a' föntséghez nyúltanak 's azok körül foglaltanak, lött légyen bérül és fizetésül.

Hanemha ebben különböznének, hogy Ábrahám idejében, az ellenség-től nyertt prédából-is ki kellett adni a' tizedet; a' Léviták aránt pedig, az csak a' földnek termésére zorított. Mert azt mondgya az Apostol, *Sid. 7:* hogy annyival fellyebb való a' Melkisédeknek adatott Dézma a' Lévitákénál, hogy még Lévi-is, a' kinek Isten az Ábrahám maradéki közzül rendelte vólt azt tartására, Dézmát adott Melkisédeknek, az ő öreg ős Attyában, mint törökben, gondoltatván; Ha azért más rendü és természetü lött volna a' Lévitáknak adandó Dézma, a' Melkisédeknek régen adott Dézmától, és nem olyan Dézmát adott volna Lévi Ábrahám által, a' minémüt ő azután bé-fedett a' Papi szerzetben, úgy csak nével egyezne-meg a' két Dézma,

ma, valósággal pedig igen nagy különbség volna közöttök: és így nem hozhatná-elő rendesen a' Lévi példájában az Apostol, mint nem oda való, nem azon egy természetüt, a' Lévitől Ábrahámiban mint törökben fizetett Dézmát. Mert mind egy az Istenre nézve, a' ki a' mint szeregeknek és gyözedelmeknek Istene, úgy a' föld termésének-is Istene: és a' mint ebből, úgy amabból, hogy réft kívánnyon, reá jussa vagyon. Ki-jö hát ezekből az, a' mire én igyekezem, hogy mind az Ábrahám idejebéli Dézma, mind a' Léviták idejebéli, nem egyébre való vólt, hanem hogy lenne az isteni foglalatban forgolódo Papoknak rendes bére.

Isteni jusszon fundáltatott dolog tehát a' Dézma, mellyet ő Felsége mind a' természetben, mind ki-adott törvénnel, mikor akarta, parantsolt. Ugyan-is valami háznot ember, vagy a' föld terméséből, vagy

máfunnan akarhonnán vézen, az mind Istené, a' ki teremtette, hathatós gondviselésével tarttya, és ezten-dönként való áldásvival éaporíttya: és olyan jussa vagyon rajta, mint a' fazekasnak a' kezében való sáron. Istené mind azokon való felső jus; hogy az ember él vélek, engedelem-ből vagyon: úgy mindazáltal, hogy mind azokból a' jókból ezten-dönként, söt midön a' éükség hozza, akarmikor, Istennek tisztetire éa-kaézon és fizessen az ember, nem tsak háládatoságának, hanem Isten-től, mint felső Urától való függésé-nek jeléül. Ez úgy a' természetbe óltatott, hogy nints en olly ember, kinek Isten ezt adott, ki magától-is fel nem találná ezaránt való kötelef-ségét: úgy hogy méltán ítélni Istennek minden jótéteményire méltatlannak azt az embert, a' ki azt elhitette magával, hogy a' minde-eket maga ditsőségre munkálódó Isten,

Isten, az ö jótéteményeit tsak úgy hánnya és veztegeti az emberre, hogy embernek éabadságában lé-gyen, akar fordítson Istenre valamit érette, akar ne. Roé ember vala a' világ kezdeti táján Kain; még-is mind megismérte ezaránt való köte-lefségét Istenhez, mind pedig elkö-vette: Salomon-is nem mint maga királyi parantsolattyát, hanem mint Istenét, úgy adgya ezt ki Régulául; söt hozzá köti az ígéretet-is, hogy ha ezaránt tisztünket teszük, nem hogy fogynánk véle, söt annál fel-lyebb bővölködünk.

Noha pedig ezaránt való kötelef-ségét ember a' természet világánál-is feltalálta; de mennyi rézt adgyon-ki az ö keresett javaiból Isten éa-mára, azt magától meg nem hatá-rozhatta, Istentől kellett megtanúl-ni. A' minthogy semmi erköltsi dologban a' természet meg nem ha-tározhattya a' éámot: példánakoká-

ért, hány zegénynek kell alamisnát adni és hányzor, hányzor kell hívni Istent napjában segítségül? 's a' t. Mófes által Istē azt irattya, 3 Móf. 27: 30. hogy Tizedet kíván a' Lévitai Szerzet táplálására, azt újjítván-meg Mófes által, a' mit már régen az előtt megparantsolt volt a' Pátriárkáknek írott törvény nélkül, és törvényne-is vált vala nálok. Mert ugyan-is nem másfunnan tanulta Ábrahám a' Dézma adást, hanem, a' honnan vötte Jákób Pátriárka a' Dézmáról való fogadás-tételt, az-az egyedül Isten Szerzeményéből, mellyet egymás után kézről-kézre adtak az Atyák a' fioknak. Az Egyiptomi Király a' maga népétől ötöd részt vézen vala, Teremt. 47: 26. Kegyelmesebb az Isten, megelégszik tizeddel. Hogy azért egy sümzában bé-fejezzem: Hogy valami részt Istennek adgyunk az ő áldásából keresett javainkból, Termézet törvénye; hogy pedig Tizedet, Isten parantsollya.

An-

Annakfelette, hogy közönséges isteni tisztelettel tartozunk, és hogy arra a' végre Istennek szenteltetett Papok, vagy Egyházi Szolgák kívántatnak, 's azoknak tiszteséges eltartásokra bér és fizetés kívántatik, azért, hogy ők az ő dolgokhoz szabadofásban láthassanak, mind ezeket feltalállya magában-is az okos elme: de mi és mennyi légyen az a' bér, azt az emberek magoktól bizonyofon meg nem határozhatták. Mert a' mint-hogy az emberek nem egy indulatúak, némelly inkább, némelly kevésbé kapdos e' világi jókon; némelly buzgóbb, némelly hidegebb az isteni tisztelethez; a' Szerint a' Pap bért-is, ki fokra, ki igen kevésre fogná Szabni Istentől kellett hát ennek is meghatározását várni. Isten pedig az ő szent tiszteletihez rendeltetett Szolgáknak a' Tizedet adta. És így, hogy a' Papoknak tiszteséges fizetések légyen, a' természet világa; hogy

O 6

pedig

pedig az, a' Dézma vagy Tized-rész legyen, Istennek maga meghatározása parantsollja. Mind ez két tekintetből adott Dézmát Melkisédeknek Ábrahám, mindenik pedig űoros isteni jus.

Ha azt mondd: Ábrahám idejében még ezt az ő Dézmabéli jusát nem adta vólt Isten a' Papoknak, hanem az négy-Éáz éftendőkkel lött azután, a' mint Mófés taníttya: az igaz, hogy a' Lévitai Papi Éerzetnek nem adta vólt Isten azt az Ábrahám idejében; de Mófés által Isten a' Dézmáról olyan törvényt adott a' Léviták idejében, a' melly megvólt kezdettől fogva, a' mint meg-vólt Istennek a' Szombati tífteletről és Áldozatokról való törvénye; noha mindeniket megújította azután-is a' felől az Izraél fiainak: mert egyáltalában sem Ábrahám nem adott volna mindenéből Dézmát, sem Jákób nem tött volna annak megadáá felől

fogadást; hanemha mindenik, mint eleitől fogva fenn tartott isteni rédelést, és Istennek elötte tetűo dolgot, úgy tartotta volna. Nem-is lött volna illendö dolog, hogy az Istennek Pappjai ennyi fok idök alatt, mellyek Mófés elött el-folytanak, bérek felöl bizonyofok ne löttenek volna, és tsak az emberek bizonytalan tetűésén állott volna fizetétek, a' kik e' Éent rendet igen ritkán betsülik az ő érdeme Éerint.

Itt azt mondhatni, hogy, akarmint lött legyen azelött a' dolog, de ez ma nem tartozik reánk; mert e' régi, *ceremoniás*, megavólt, és a' Lévitai Papi Éerzethez köttetett dolog, tellyeséggel nem illeti a' keresztýenséget, nintsen-is az Évangéliomban a' Dézma-adásról semmi parantsolat, és tsak terhelésére volna ma az Isten népének, e' miatt nem-is lenne vége a' fok villongásfoknak. De ezek, inkább mondhatni, hogy

helytelen ellenvetések, ha ugyan jözanon gondolkozunk felölök: mert az emberek dolgaiban az isteni felső jus soha meg nem avúlhat. Azért a' Dézmáról való szer-tartást vagy maga Isten hagyatta-le, vagy más egyébre fordította a' helyett: Egyiket sem próbállya-meg fenki. Hogy pedig nem *ceremoniás* dolog volt a' Dézma, meg-tették, mert semmi következő dolognak nem volt, sem lehetett árnyéka, *Sidók. 10: 1.* Ugyan-is, ki mutat valami bizonyos Evangéliomi dolgot, mellyet régen ábrázolhattanak a' Dézmák. Azonkivül, a' kereftyén Ekklesiák-bā mind eddig nagyobbára fenn tartattak; mellyet, ha *ceremoniás* törvényhez valók löttének volna, nagy gonofság lött volna elzenvedni az új Testamentomban, a' mint nem áldozunk vérrel. Ha pedig nem a' *ceremoniák*hoz tartozik, nem látom okát, miért nem lehet az, hogy a'

Móses.

Móses *ceremoniáinak* megzűnése után-is, Papok szolgálattyanak bére ne légyen az, a' mi Móses előtt világ kezdetitől fogva, a' mint próbálható dolog, Istentől Papok számára rendeltetett jószág volt, a' mint *Sidók*hoz írt Levelének hetedik részében, a' 8-dik versben, a' Dézmának örök fenn tartásából taníttatik a' Christusnak örökké-tartó Papsága.

Annakfelette, ha méltó a' munkás az ö bérére, *Lukás. 10: 7.* *1 Timoth. 5: 8.* hogy-ne volna méltó a' fő munkás, a' lelkek páfitora, e' fővebb rendü bére 's fizetésre, *1 Kór. 9: 7.* *Galat. 6: 6.* Avagy találhat-e az emberi elme ennél rendesebb és alkalmatosabb fizetést, mint a' mellyet Isten-elein maga talált és parantsolt. Azért, hanemha megmúttatya valaki, hogy valami új parantsolattal töröltetett-el a' Dézma, nintsen semmi ok, miért nem tartozék véle ma szintén úgy a' kereftyén.

tyén, mint régen a' Sidó. Mikor a' Fariséfok ama' kérdéssel tört akarnának vetni a' Christusnak, *íent Lukátsnak* 20-dik részének 22-dik versében. *Szabad-é adót adni a' Császárnak?* fel-tévén azt, hogy a' Sidó nemzet olly nemes nemzet, hogy ő nem tartoznék idegen nemzetből való Királynak adóval, Móses 5-dik könyvének 17-dik részének 15. versében. A' Christus rövideden, az egy dologról való kérdés alkalmatofságával, kettőre felel: *Adgyátok-meg* úgy-mond *a' mi a' Császáré, a' Császárnak, a' mi az Istené, Istennek.* A' Császár adója pedig az adó pénz vala, a' mint az Istennek adója, a' Dézma. Nem említik ugyan a' fel-tött kérdésben a' Sidók a' Dézmat; de a' Christus azt-is illeti a' feleletben: mert valamint a' Császár adóját sajnállyák vala, *íentén* úgy már abban az időben a' Dézma-adást is, el-is vonnyák vala fok álnok mestersé-

sterségekkel a' Papoktól. Hogy pedig az új Apostoli Ekklésiában nints emlekezet a' Dézmaról, oka ez, mert az Apostoli Tanítók mindgyárt ahoz nem nyúlhattak, a' mi a' Templomhoz szolgáló Lévitai Papok fizetése volt, hanem idővel: ezért kellett Ekklésiánként felzedett bérrel, és a' hétnek első napján adott alamisnával élniek; másképen-is fel-fordulván egészen már akkor a' Sidó *Respublica* az Ekklésiával együtt, a' Rómaiak puftitása miatt. A' pogányok között szolgáló Apostoli Tanítók pedig, mint hallatlan dolgot, mindgyárt nem vihették-bé a' éokatlan nép közzé a' Dézma-adást; hanem idővel kellett ahoz-is, mint egyébhez, éokni és lágyulni a' köfségnek. Megvölt a' felöl a' jus; ha nem ment-is erejében a' dolog véghez.

A' mi e' miatt való villongásokat és vezekedéseket nézi, ez nem egyéb, ha-

hanem a' Dézmát űerzö Isten ellen való parvarkodás: ugyan-is, miért kell nehezebbnek tartani, megadni embernek jövedelméböl a' Dézmát, mint mikor a' majorkodó gondviselő béfölgáltattya eztendönként a' termést. Ez a' villongás pedig tsak a' roé fokástól vagon. A' villongás ne engedtesék-meg, a' Dézma pedig járjon-meg mindentöl és mindenböl, Éintén úgy, mint megadta Ábrahám; megfünik egyátallyába minden vesekedés: mert nem a' Dézma oka a' villongásnak; hanem a' telhetetlen fősvény emberek, a' kik, mint törvénytelen fokást, kárhoztattják a' Dézma-adást, tsak azért, hogy azt meg ne adgya más-is; holott a' ki ez Isten munkásinak tartozó bért elvonnyá, lássa mint zárhattya-bé az innen alól ellene felkiáltásra ki nyilni kéé egeket, *Jakab* 5-dik részének 4-dik versében.

ben. Megáll ez Isten űerint együtt, mind kerefityén lehet egyfēr, smind, mind jó Dézma-adó, az ember, A' kerefityéni űabadság sem ellenzi azt; űabadosok vagonk a' bünnek, halálnak és ördögnek hatalmától; de azzal nem öldoztatunk-fel Istennek, s a' közönséges Tárfaságnak tartozó kötelefségünk alól. Midön Kerefítelő űent János eleibe mennének a' Publikánusok, kívánván megkerefítelkedni, és tudakozván, mi lenne a' kerefítés után az ö tíftek, nem parantsollya nékiek egy főval-is, hogy elhadgyák hivatallyokat; melyet pedig kell vala Kerefítelő űent Jánosnak tselekedni, ha a' Dézma és egyéb adó űedést (melly a' Publikánusok tífeti vala) tilalmazta volna, űent *Lukás* 3-dik részének 15-dik versében. Azzal végezem-el, a' mit É. Pál mond, Rómába írt Levele-  
lének, 13. részének 7-dik versében. Ad-

gyátok-meg mindeneknek, a mivel tar-  
toztok, a kinek adóval, adót; a  
kinek vámmal, vámot; a kinek fé-  
lelemmel, félelmet; a kinek tíf-  
teséggel, tífteféget.

## V É G E.

De lueta Carnis & Spiritus  
CARMEN.

**R**ecta probo, perversa sequor. Prasætia dāno,  
Damnata amplector. Cupio caelestia, terris  
Hereo. Memet anno, mihi me contrarius odi.  
Confector pacem, sine pace reciproca mecum  
Bella gero. Totus comburo & algeo. Praecuror  
Dum cado, confiso. Sanor dum langveo. Lator  
Dum me dedecoro. Morior dum vivo. Triũpho  
Dum superior. Curis me pasco & gaudia capto.  
Impero, cui demens subservio. Liber aperto  
Exspatiator caelo, bilem splenemque lacefso.  
Sonnio saepe amens me somnia cernere somno.  
Caligo vigilans, mira vertigine mentis.  
Nunc huc impellor, nunc volvor fluctibus illuc,  
Meq, seco in partes varias, perq; omnia verso.  
Quod petii, sperno; repeto quod nuper omisi.  
Gras, hodie hoc, aliudq̄, mox nihil, ònia quero.  
Miles hebes serò clypeum post vulnere sumo.  
Efferor in vetitum praeceps, declivia mecum  
Sunt vitia: Acclivem virtus petit ardua mortẽ.  
Fasque nefasq; mihi parvo discrimine distant.  
Quod libet idq; licet. *Qua tanta insana libido  
audit id atque audet? Furor hoc meus audit  
& audet,*

Religionis iners custos timidusque satelles.

Arma Dei perdo, stationem deserò: Facti

Sons fugio multam; non insons horreo culpã.

**De** Ut culpam vitasse nova est occasio culpa.

Saxa memor refero (sic disco cavere cadendo)

Rursus ad ista pedem. Pereo vivusq; vidensq;.

*Ipsè*

Ipse ipsam perimo prudensq; volensq; sciensq;  
 Me medicū mihi quero, nocēsq; agresco medēdo  
 Dum cupio sedare sitim, sitis altera cedit.  
 Dum pereo flammis, occido sulphure flammās.  
 Dum sisto undantēs undas, undantius undant.  
 Sic me peste iuvat medicina nocentior. Ulcus  
 Ulcere sano mihi: mihi mulceo vulnere vuln<sup>9</sup>.  
 Heu quas inducias, atque impia fœdera pango  
 Cum scelere & Satana fontisq; cupidine vitæ!  
 Quas soleo cassas peccandi innectere causas,  
 Et vana illustri pretexo pallia culpa!  
 Scribitur in glacie, pluvia indice, testib<sup>9</sup> Austris  
 Prima redempturum me bruta tempora vitæ.  
 Ac citò me solitus rapit in contraria vortex  
 Adituū timidū & pugilem probitatis inermē.  
 Mortali nūl dulce sapit, nisi quod sit amarum  
 Menti immortalī, pinguis me Ægypt<sup>9</sup> inescat.  
 Aternumque animus nectar fastidit & odit.  
 Me domitor mūdi Māmon, me mystic<sup>9</sup> hydrops  
 Me Belial, me vota Mida, me fulva supellex,  
 Me me sacra fames, Paçoliq; aurea proles  
 Fascinat, & sicca fauces mihi dipsade mordet.  
 Gurgēs inest anima, nūl victum claudīt hiantī.  
 Orcus inest avido: nūl picam placat edenti.  
 Quæro satur, quæ sita quero. Quantūlibet indo,  
 Hic bolus extendit non os occludit avaro.  
 Dulce mihi fœnus fert lamentabile funus.  
 Servus, amor mundi, mentisq; ancilla voluptas,  
 Hæc Cleopatra procax, ille belluo Sardanapal<sup>9</sup>,  
 Exigua ingentis præbent solatia luctus.  
 ð quàm mirandum, cœloque soloque creatum  
 Corporis ex pecude & mētis sū numine monstrū.

Sene

Sene levi mea terra gravis sese altiùs effert,  
 In me tota ruens carnis desavit Erymanis,  
 Ebrius ac mundus mustō somnōque sepultus  
 Regnum animæ prodit speculator, spiritus hosti  
 Lætitia & luctūs trano per tempora vitæ,  
 Vota mihi ventus, caro navis, navita sensus)  
 Pacificum, curis interlatrantibus, æquor.  
 Peditiosa meo Respublica pectore clausa est.  
 Rex furit in Regem, Rex audent temerere Legē.  
 Erea mea est illex; Jacob meus & meus Esau  
 Fuge odiū exercent: tanta est discordia fratru!  
 In me qua fiunt, ea non ego, sed facit alter. (Sis.  
 Qui facit, is mēs est, (heu quod me<sup>9</sup>) hospes & ho-  
 Mens mea verè in me, si non in me esset, inesset  
 Nunc prope; sed procul est, spurcā turpatur a-  
 Carnis, & immūdi gustat cōtagia mūdi. (mura  
 Qua cupio, haud cupio; petor & negor ips<sup>9</sup> ab ipso  
 Et timeo & spero, securis langveo curis.  
 Nauseo & esurio: sicciū bibo fellea mella.  
 Me virum doleo, risus in funere fundo.  
 De petra mihi mella fluunt, de punice uectar.  
 Esquilla mihi nata rosa est, è sentibus uva.  
 De sicco fons manat aqua: de stipite gemma.  
 Diluviū arumnas lacrymarum desleto vitæ.  
 Et frontē in fontē atq; in flumina lumina solvo;  
 Ex isto torrente tamen bibo gaudia vitæ.  
 Lux perplexa; jubar tremulum; caligo serena;  
 Spes exspes; status inconstans; persuasio fallax;  
 Lex illex; method<sup>9</sup> confusa; inconditus ordo;  
 Bellica pax; risus lacrymabilis; impet<sup>9</sup> excors;  
 Flos destiflorens; via devia; cognitus error;  
 Fama infamis; iners solertia; arves egestas,  
 Mens

Mens amens; ratio delira; invita voluntas;  
Dulce malum; mellita lues; funesta voluptas  
Spes excors; deforme decus; subiecta potestas  
Plena fames; exosus amor; despecta venustas  
Triste decus; probrosus honos; fiducia ficta  
Fessa quies; obscura dies; victoria victa;  
Ægra salus; anime sunt hæc solatia mæsta  
Quid probo? Quid reprobo? Quid amo? Quod  
damno? Quid opto?

Heu, quis, quem, quoties, que fastidita reposita  
Nolo, volo; volo, nolo. Aliud damnosa libido  
Mês aliud suadet. Formas mihi surgit in omnia  
Proteus affectus, varia est & vana voluntas.  
Innihero capite hydra ca ro suppullulat. Ancep  
Est animus, ratio multorum dædala. Sensus  
Facta fugit, fugienda facit, meq; avocaturis  
Proditor estq; vagans ocul<sup>9</sup>. Vaga fluctuat æst  
Spes mea votorum vario. Discordia, concors  
Me perimit, servat discordia concordia. Sempet  
Displiceo placeoque mihi. Vellem ipse tenere  
Me sine me Damnosa mei me copia perdit.  
Qui me in me querit, non me, ut me, invenerit  
in me. (ipsa)

Me miserum! Me prodo nocens, agor exul ab  
Ipse mihi turbas moveo. In me sentio luctam.  
Non ego me meminî: nō sum mihi concolor ipsi.  
Credo mihi, non credo mihi, me sæpe fefelli.  
Me fugio cupioq; , mei sum compos & impos.  
Ipse ego nō ego sum, sum partib<sup>9</sup> alter & idē,  
Dissimilis simlisq; , mihi contrarius ipsi.  
Sic ego nec sine me, nec mecum vivere possum.

FINIS.

T A



# TABLAJA

E' Könyvben megmagyaráz-  
tatott  
RÉGULÁKNAK.

Elöl-járó REGULA.

Prédik. 12: 14. A' sok Könyvek irásá-  
nak nem volna vége. p. 1

I. REGULA.

Példab. 4: 7, 8, 9. A' böltseséget ke-  
ressed, keresz értelmet. Felmagaf-  
tal tégedet, igen szép ékes koronát ad  
tenéked. II

II. REGULA.

Péld. 14: 9. A' Bolondok a' gonofság-  
ban barátoknak ökrve; de az iga-  
zaknál vagyon a' jóakarát. 24

III. REGULA.

Énekek. 4: 6. Mig eljö ama' nap, és  
elmúl-  
P

elmúlnak az árnyékok, elmégyek a  
Mirrhának hegyére, és a Tömjén-  
nek halmára.

34

## IV. REGULA.

Énekek. 4: 6. Elmégyek a Tömjén-  
nek halmára.

45

## V. REGULA.

Példab. 3: 22, 26. A Böltesség élet  
léken a te lelkednek, és kedveség a  
te fájadnak. Mert az Ur jelen lé-  
ken néked a te bizodalmad kerint.

Böltsef. 8: 3. A böltesség az ő nemef-  
ségét ezzel ékesíti meg, hogy az I-  
stennel együtt él.

51

## VI. REGULA.

Példab. 16: 22. Életnek kútfeje az ér-  
telem annak, a ki bírja azt.

68

## VII. REGULA.

Példabesz. 10: 14. A Böltsek megtart-  
tyák a tudományt.

80

## VIII. R.

## VIII. REGULA.

Prédik. 3: 14. Láttam a foglalatofsá-  
got, mellyet Isten adott az emberek  
fiainak, hogy magokat abbangyöt-  
renék. Hogy az Isten ad az embe-  
rek elméjébe olly dolgot, hogy azon  
vetélkedgyenek, mellyet az Isten  
tselekfik kezdettől fogva mind  
végig.

91

## IX. REGULA.

Példab. 22: 1. Kívánatosabb a jó hír-  
név nagy gazdagságoknál, ezüfntnél  
és aranynál jobb a kedveség.

101

## X. REGULA.

Prédik. 2: 9. Gyűjték magamnak e-  
züfntöt és aranyat-is, Királyok és  
tartományok örökségét. Valamit  
kivánnak vala az én femeim, meg-  
nem fogtam azoktól őket. Imé pe-  
dig ezek mind hijába-valóság és a  
léleknek gyötrelme.

114

MUTATO

XI. REGULA.

Példab. 30: 8. Szegénységet avagy gazdagságot ne adgy énnékem. 124

XII. REGULA.

Prédik. 2: 5. Felette igen nagy dolgokat tselekedtem. Építék magammak házakat: többel bírtam mind azoknál, kik vóltanak én előttem. 136

XIII. REGULA.

Prédik. 10: 4. Láttam, hogy a' foglák lovakon ültenek, a' Fejedelmek pedig gyalog mentenek a' földön, mint a' foglák. 145

XIV. REGULA.

Préd. 9: 12. Valamire érkezik a' te kezed, a' te tehetséged ferint, azt vidd véghez. 194

XV. REGULA.

Példab. 11: 14. A' népnek megmaradásá a' Bölts értelmében vagon.

Sirák.

T A B L A.

Sirák. 6: 6. Sok jóakaróid legyenek; a' te tanátsofod pedig ezer közzül egy legyen. 164

XVI. REGULA.

Példab. 31: 10. Erős Afzonyi-állatot kitsoda találhat, mert ennek árra fokkal fellyül baladgya a' Kárbunkulufokat. 175

XVII. REGULA.

Példab. 8: 35. A' ki megnyeri a' böltseséget, nyér életet.

Példab. 16: 24. A' Böltsnek befédi édesek a' léleknek, és meggyógyítói a' tetemeknek. 188

XVIII. REGULA.

Példab. 30: 8. Táplálly engemet hozzám illendő eledellel. 196

XIX. REGULA.

Példab. 3: 24. Mikoron alufol, meg nem rettenf, hanem mikoron nyugofol, gyönyörüséges léfen a' te álmad. 201

XX. REGULA.

Énekek. 7: 9. No én feretlmesem, jer

P 3

men-

*mennyünk-ki a' mezőre, mülässünk a'  
falukban.*

213

## XXI. REGULA.

Példab. 30: 8. *A' bijába-valóságot és  
a' hazugságot mekfe távoztasd én  
tölem.*

221

## XXII. REGULA.

Példab. 14: 28. *A' népnek sokaságá-  
ban vagyon a' Királynak ékejsége.*

238

## XXIII. REGULA.

Példab. 3: 9. *Tisztellyed az Urat a' te  
marhádból, és az egéf jövedelmed-  
nek első sengéjéből.*

255

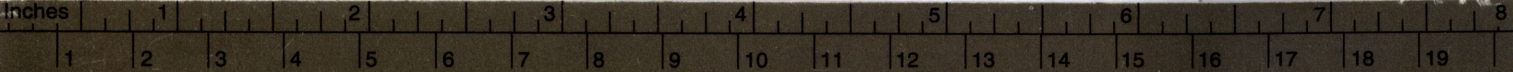
De Lucta Carnis &amp; Spiritus CAR-

M E N.

273

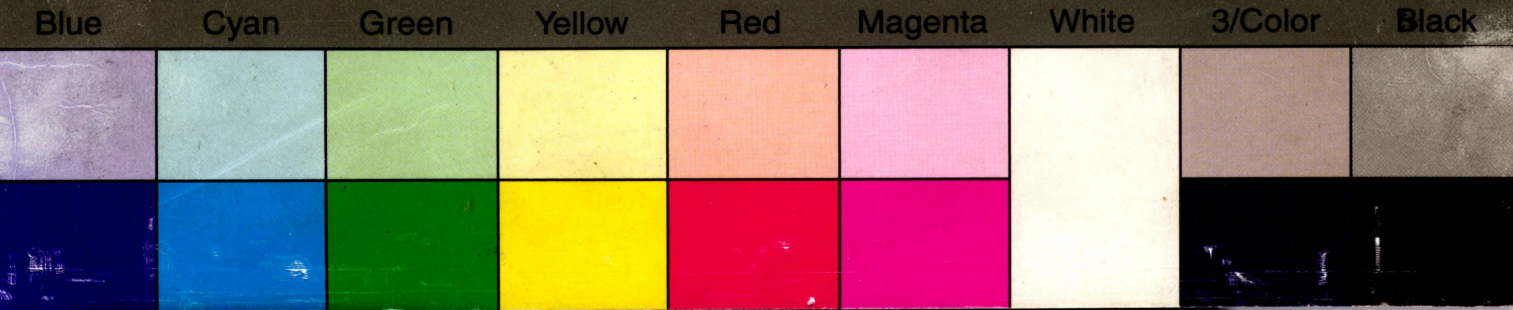
V É G E.





# TIFFEN® Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007



## MUTATO

*mennyünk-ki a mezőre, mülässünk a falukban.* 213

### XXI. REGULA.

Példab. 30: 8. *A' hijába-valóságot és a' hazugságot mekfe távoztasd én tölem.* 221

### XXII. REGULA.

Példab. 14: 28. *A' népnek sokaságában vagyon a' Királynak ékeisége.* 238

### XXIII. REGULA.

Példab. 3: 9. *Tisztellyed az Urat a' te marhádból, és az egész jövedelmeknek első fengéjéből.* 255

De Lucta Carnis & Spiritus CARMEN. 273

V E G E.



